

MSI

007118

166

2

MILITAIRE SPECTATOR

**Leren van
vredesoperaties**

(zie editoriaal)

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter
Beoefening van de Krijgswetenschap

HOOFDREDACTEUR

prof. J.M.J. Bosch
brigade-generaal der cavalerie
p/a Inst. Defensie Leergangen MPC 58B
Postbus 20701, 2500 ES Den Haag
Telefoon (015) 215 27 00

ADJ. HOOFDREDACTEUR

D. Starink
commodore Koninklijke Luchtmacht

REDACTEUREN

ir. J.W. van Bemmel
kolonel van de technische staf
drs. P.H. Kamphuis
hoofd Sectie Militaire Geschiedenis KL
H.J.M. Melker
kolonel Koninklijke Luchtmacht
drs. J. Terpstra
kolonel van de militair psychologische
en sociologische dienst

BUREAUREDACTIE/PRODUKTIE

mw. drs. A. Kool
Brasserskade 227a
2289 PA Rijswijk
Telefoon (015) 215 27 67

ABONNEMENTEN

f 40,- (studenten f 25,-) buitenland
f 50,- per jaar. Losse nummers f 4,-

ADVERTENTIES

CET Reclame & Publiciteit
Rogge 19, 5521 RX Eersel
Commerciële zaken: A.H.C. Thijssen
Telefoon (0497) 51 67 89

DRUK

Drukkerij Giethoorn/NND
Vormgeving: Trend-Set BV

KVBK

Secretaris: J. Hardenbol
Seringenlaan 25, 7313 CH Apeldoorn
Ledenadministratie:
Postbus 20701, 2500 ES Den Haag

NADRUK VERBODEN

Foto omslag: H. Keeris. Bron: SMG/KL.
Kpl I L. Ramos vult brandstoftank in Nederlands
IFOR-kampement

JAARGANG 166 NUMMER 2 1997

MILITAIRE SPECTATOR

50 Editoriaal:
Hoe te leren van vredesoperaties...

52 Mededelingen

53 J.A. Konst:
Leren van vredesoperaties

58 R. Reitsma:
Meer informatietechnologie minder tanks?

66 W.C.M. Boumans, J.W.M. Scheepers:
Opvolging F-16 in zicht. Is de JSF
een geschikte kandidaat?

73 R.M. Lutje Schipholt:
Verloren onschuld

79 M. Schouten:
De professionele beroepsmilitair

82 L.P. Booman, E. Harmsen, R. Luiting,
H.G. Oude Lohuis: De invloed van IT
op het operationele optreden van de KL

90 Meningen van anderen
Antwoord op mening van anderen

92 Boeken

Hoe te leren van vredesoperaties?

De krijgsmacht is een gevestigd instituut. Vanaf de klassieke oudheid hebben mensen hun krachten gebundeld om weerstand te bieden aan dreigende natuurrampen of vijandelijke elementen. De opkomst van de moderne natiestaat is niet alleen het resultaat van langdurig en bloedig wapengekletter, zij heeft ook geleid tot een overheidsmonopolie op het geweldsgebruik met (zeker tot voor kort) een duidelijke taakspecialisatie: de krijgsmacht richt zich primair op de bedreigingen van buiten de landsgrenzen, politiemachten houden kwalijke elementen binnenslands in de gaten.

De krijgsmacht is ook een van de oudste bureaucratische instituties. De grote mannen van de militaire revolutie uit de zestiende en zeventiende eeuw – de Nederlandse prins Maurits en Willem Lodewijk en de Zweedse vorst Gustaaf Adolf – begrepen dat hun moderne legers zonder vastlegging van tactische lessen en een op de operationele eisen toegesneden administratie nergens waren. De archieven van de krijgsmacht zijn, mede als gevolg van de wens tot politieke controle, gaandeweg een *mer à boire* geworden voor onderzoekers, ook voor hen die zich met niet-specifiek militaire onderwerpen bezighouden. Voor de militaire kopstukken was – ook bij het papierwerk – het operationele richtinggevend. Zij concentreerden zich op vastlegging van die gegevens die later weer te pas zouden kunnen komen. En zij paarden eigen kennis van het slagveld aan een grote intellectuele nieuwsgierigheid; ze waren constant op zoek naar lessen om in de toekomst beter beslagen ten ijs te komen.

In de negentiende eeuw vindt onder Pruisische invloed een formalisering van het leerproces plaats. Generale Staven komen tot stand en storten zich op de oorlog van de toekomst. Binnen die staven wordt een plaats ingeruimd, ook in ons land, voor krijgshistorici die – simpel gezegd – met hun analyse van veldslagen

recepten voor de toekomst moesten aandragen. De archieven worden gevuld met gevechtsrapporten, operationele analyses, personeelsdossiers en verslagen van grote verwervingsprojecten. En anno 1997 kunnen we nog steeds profiteren van die rijkdom aan archiefmateriaal. Nog steeds kunnen vragen over de inzet in mei 1940, over pensioenaanspraken betreffende Nederlands-Indië, over het toekennen van onderscheidingen voor Nieuw-Guinea met behulp van die archieven worden beantwoord. Zij blijven waardevol voor het trekken van lessen, voor nazorg aan het personeel, voor het afleggen van verantwoording aan de samenleving.

Naarmate de bipolaire veiligheidssituatie van de Koude Oorlog een vertrouwd gegeven wordt, verminderd het historisch bewustzijn. Welke lessen kan – was de gangbare redenering – het pré-atomaire tijdperk immers nog bieden? Naarmate de directe confrontatie met oorlogsgeweld verdwijnt, begint de vredesbedrijfsvoering in denken en handelen een steeds prominente plaats in te nemen. Deelname aan Unifil in 1979 komt voor velen dan ook als een schok. Dan blijkt de lijn met het traditionele handwerk gedeeltelijk te zijn doorgeknipt. Te velde heeft men – in tegenstelling tot sommige NAVO-partners die wel daadwerkelijk operationeel zijn ingezet in de jaren zestig en zeventig – het idee van het bijhouden van een nauwgezet krijgsgedagboek losgelaten („daar hebben wij geen tijd voor”). In de staven wordt nauwelijks de noodzaak onderkend van een gedegen analyse achteraf van het eigen optreden. De krijgsmacht kijkt vooruit, en leert niet meer van eigen daden.

De Algemene Rekenkamer heeft in februari 1996 met haar rapport *Leren van Vredesoperaties* terecht een vinger op deze zere plek gelegd. Defensie leert – zo luidt kort samengevat haar boodschap – weinig tot niets van eigen operationele inzet. Een belangwekkend rapport dat meer aandacht verdient dan zij tot nu toe binnen de organisatie heeft gekregen. In dit nummer zet een van de betrokken medewerkers van dit Hoge College van Staat nog eens de bevindingen op een rijtje.

Het rapport *Leren van Vredesoperaties* heeft – terecht – geleid tot een hernieuwd besef van het belang van *lessons learned* en tot institutionele verbeteringen van de defensie-organisatie. Toch is dit nog maar een eerste stap. Nog meer aandacht zal moeten worden geschonken aan de

vraag hoe wij van vredesoperaties kunnen leren en aldus onze effectiviteit kunnen vergroten.

De redactie constateert – in aanvulling op het Rekenkamerrapport – dat de vastlegging en analyse van vredesoperaties nog steeds voor verbetering vatbaar is.

Allereerst zal aan de vastlegging van het operationeel handelen te veld meer aandacht moeten worden geschonken dan thans het geval. De redactie verwelkomt daarom de inspanningen binnen de KL om te komen tot de (her-)invoering van een zogeheten „Operationeel Dagboek” dat, samen met het onderdeelarchief, een snelle analyse (en dus *lessons learned*), verantwoording en vraagbeantwoording mogelijk maakt. Net als bijvoorbeeld bij de Engelse krijgsmacht zal onder verantwoordelijkheid van de betrokken commandant dit dagboek zo moeten worden bijgehouden dat antwoord wordt gegeven op de vragen „wie wat waar wanneer waarom en hoe”.

Dit dagboek zal daarnaast – samen met het archief – reeds tijdens de uitzending periodiek naar Nederland moeten worden gestuurd en na studie door bijvoorbeeld een sectie *Lessons Learned*, een afdeling Beleidsevaluatie, de doctrine-ontwikkelaars en de militair-historici uiteindelijk terecht moeten komen in de defensiearchieven. Een *quick-scan* door de defensiearchieven heeft onlangs tot de verbijsterende conclusie geleid dat van alle operaties sinds Unifil maar beperkt materiaal in de archieven terecht is gekomen; en dat dit nauwelijks gestructureerd is gebeurd, alle formele voorschriften ten spijt.

Commandanten zullen weer moeten leren wat het belang van een goede vastlegging is: voor het trekken van lessen, voor het behoud van verworven kennis, voor nazorg ten behoeve van het eigen personeel en voor de verantwoording van de eigen daden richting politiek en samenleving. Een schone taak is hier weggelegd voor de Opleidingscentra en andere militaire opleidingsinstituten.

Daarnaast behoeft ook de registratie van het berichtenverkeer en van de *command decisions* in de Operationele Staven een herwaardering. Srebrenica heeft duidelijk geleerd hoe groot de schade is wanneer een krijgsmacht niet in staat is een afdoende antwoord te geven op vragen van de media en de samenleving. Het feit dat het Defensie Crisisbeheersings-Centrum onlangs bijna twee maanden (en externe bijstand) nodig

had om het eigen berichtenverkeer tijdens de crisis rond Srebrenica op te lijnen, geeft aan dat de krijgsmacht nog een lange weg te gaan heeft. Voor één valkuil past een waarschuwend woord. Bij veel (staf-)officiëren heerst een onwankelbaar geloof in de zegeningen van de moderne techniek. Voor planning en operationele inzet geldt echter dat alle automatiseringswonderen ten spijt, uit de dossiers geen informatie kan worden gehaald die er niet door inhoudelijke materie-deskundigen is ingestopt. Met andere woorden: automatisering is een hulpmiddel, het trekken van lessen blijft mensenwerk.

Ten slotte. Over mensenwerk gesproken. De vraag rijst hoe het maken van evenwichtige evaluaties, hoe het vervaardigen van *Lessons Learned* zich verhoudt tot het vigerende loopbaanbeleid. Is het uit oogpunt van kosteneffectiviteit en het streven naar kwaliteit niet gewenst personeel langer in *think-tank*-achtige functies, waartoe de redactie ook de sectie *Lessons Learned* rekent, te plaatsen dan thans gebeurt? Moet bovendien een commandant van een uitgezonden eenheid en een stafofficier in een operationele staf ook niet worden beoordeeld op de kwaliteit van de verslaglegging waarmee hij zijn eigen handelen – en dat van zijn ondergeschikten – transparant maakt voor de organisatie?

Ongetwijfeld zal de werkbelasting als argument tegen worden gehanteerd, maar het gevoel bekruipt – zeker na de Srebrenica-affaire – dat dit door sommigen ook wordt gehanteerd om toch maar geen rekenschap te hoeven afleggen. En dat nu, staat haaks op de eisen die aan de militaire professional van de 21-ste eeuw gesteld moeten worden. De beroepsmilitair van de toekomst moet, zoals onder meer de BLS in een bijdrage aan dit nummer duidelijk maakt, staan voor professionaliteit. Verder zal hij moeten werken in een organisatie die „niets te verbergen heeft en open staat voor invloeden uit de samenleving”.

Nu vredesoperaties de krijgsmacht weer met twee benen in de wereld van daadwerkelijke operationele inzet hebben doen belanden, is het noodzaak zo snel mogelijk weer de traditionele kruisbestuiving van eigen ervaring en intellectuele nieuwsgierigheid te herstellen. Om net als prins Maurits met de lessen uit het (nabije) verleden, de toekomst maximaal toegerust te lijf te gaan.

Mededelingen

Mededeling KVBK

De Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap en de Atlantische Commissie nodigen leden en belangstellenden uit voor een bijeenkomst met als onderwerp:

„A military problem: proliferation of mass destructive weapons“

Spreker is dr. *Speler*, senior beleidsmedewerker verbonden aan het Pentagon in de Verenigde Staten. De verspreiding van de massavernietigingswapens staat onverkort op de internationale agenda. Welke rol speelt het kernwapen in het tijdperk van intra-statelijke conflicten? Tevens is de vraag opportuun of de door velen voorgestelde, zeer kostbare verdediging tegen inkomende ballistische raketten zowel voor de Verenigde Staten als Europa noodzakelijk is.

Dinsdag 4 februari 1997

**Ronde zaal
Defensie Voorlichtingscentrum
Korte Houtstraat 21
's-Gravenhage**

Vanaf 19.30 uur is de zaal open. De bijeenkomst vangt aan om 20.00 uur. Tijdens de bijeenkomst wordt de Engelse taal gesproken.

Verzoeken aan te melden tijdens kantooruren op tel. 015-215 27 00.

U bent lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap,

tevens actief dienend officier van de KL of KLu, en u gaat de dienst verlaten?

Meldt u dat dan even bij de ledenadministratie

(p/a Postbus 20701, 2500 ES Den Haag),

dan wordt ervoor gezorgd dat u de Militaire Spectator blijft ontvangen!

Lessen van vredesoperaties

J.A. Konst*

No study is possible on the battlefield; one does there simply what one can in order to apply what one knows. Therefore, in order to do even a little, one has already to know a great deal and to know it well.

(Ferdinand Foch,
The Principles of War, 1918)

In de Defensienota 1991 zijn de beleidslijnen uitgezet om te komen tot een kleinere krijgsmacht met een gewijzigd takenpakket. Het beleid is nader uitgewerkt in de Prioriteitennota van januari 1993 van de minister van Defensie (Tweede Kamer, vergaderjaar 1992-1993, 22 975). Hierin staat aangegeven dat naast de traditionele bescherming van de integriteit van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied er voor het ministerie van Defensie een taak ligt in de uitvoering van crisisbeheersingsoperaties in het kader van het Nederlandse veiligheidsbeleid. Dit beleid beoogt het gereedhouden van een capaciteit om aan maximaal vier vredebewarende operaties tegelijkertijd deel te nemen.

In de praktijk groeide deelname aan internationale crisisbeheersingsoperaties, al dan niet uitgevoerd onder auspiciën van de Verenigde Naties, de laatste jaren uit tot een van de hoofdtaken van de Nederlandse krijgsmacht.

* De auteur maakte als senior onderzoeker deel uit van het onderzoeksteam van het bureau Defensie van de Algemene Rekenkamer dat het onderzoek „Leren van vredesoperaties” uitvoerde. De Rekenkamer publiceerde daarover in februari 1996 (Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 605, nrs. 1-2).

Ultimo 1995 konden de drie krijgsmachtdelen bogen op de opgedane ervaringen uit vijf voltooide en drie nog lopende grote vredesoperaties.

In het op 7 februari 1996 door de Algemene Rekenkamer aan de Tweede Kamer aangeboden rapport over „Leren van vredesoperaties” wordt geconcludeerd dat het evalueren van vredesoperaties en de benutting van de daaruit verkregen evaluatieresultaten bij de voorbereiding en uitvoering van andere vredesoperaties, te wensen overlaat. Is dit onwil, onmacht of gebrek aan belangstelling voor deze materie?

Zo ja, dan zou dit ten onrechte zijn. C. von Clausewitz stelde reeds:

„*Es ist Alles im Kriege sehr einfach, aber das Einfachste ist schwierig*”.

Bij vredesoperaties ligt dit niet anders! Dit artikel is een beschouwing – geschreven op persoonlijke titel – naar aanleiding van het desbetreffende Rekenkamerrapport over de kwaliteit van het evalueren en leren van vredesoperaties. Gelet op de lezerskring van *Militaire Spectator* is speciaal ingegaan op de situatie bij de Koninklijke Land- en Luchtmacht.

Opzet

Om te komen tot een beoordeling van „Leren van vredesoperaties” zal eerst in het kort worden ingegaan op het begrip ‘lerende organisatie’. Daarna worden de basisvoorwaarden voor leren aangegeven. Vervolgens worden de voornaamste resultaten van het Rekenkamer onderzoek besproken. Wij sluiten het geheel af met de reacties van de minister van Defensie en

de Tweede Kamer op het onderzoek, de tot dusverre genomen maatregelen en enkele conclusies.

Wat is leren?

Voor het goede begrip is het nodig eerst wat theorie te behandelen: wat is een lerende organisatie nu precies en op welke niveaus kan een organisatie leren.

De lerende organisatie is een momenteel veelbesproken onderwerp. Vele auteurs hebben het begrip ‘lerende organisatie’ trachten te omschrijven. Wij zullen in dit artikel de definitie hanteren zoals gegeven door J. Swieringa en A.F.M. Wierdsma (1990):

„*Een ‘lerende organisatie’ is een organisatie die als bewust beleid voert haar lerend vermogen op alle niveaus en op continu-basis te vergroten ter optimalisering van haar effectiviteit.*”

Hier wordt met ‘bewust beleid’ bedoeld dat aan het beleid een weloverwogen strategie ten grondslag ligt. Met ‘alle niveaus’ wordt bedoeld het niveau van de organisatie in haar geheel. ‘Op continu-basis’ wil zeggen dat leren stelselmatig en bij voortdurende plaatsvindt. Al dit leren dient geen doel op zich, maar beoogt de effectiviteit van de organisatie te optimaliseren.

Swieringa en Wierdsma (1990) onderscheiden drie verschillende niveaus waarop een organisatie kan leren. Deze niveaus lopen op qua com-

plexiteit en heten achtereenvolgens: enkelslag leren, dubbelslag leren en drieslag leren.

Van enkelslag leren is sprake als collectief leren leidt tot verandering van de bestaande regels. Enkelslag leren wordt ook wel leren op regel-niveau genoemd. Het betreft het verbeteren van de regels, er worden oplossingen gezocht binnen de bestaande inzichten en principes.

Bij dubbelslag leren is niet alleen een verandering van de regels, maar ook van de achterliggende inzichten aan de orde. Het is leren op inzicht-niveau en betreft het vernieuwen van de inzichten, binnen de bestaande principes.

Van drieslag leren is sprake als essentiële principes, waarop de organisatie is gebaseerd, ter discussie komen te staan. Er kunnen dan vragen worden gesteld die te maken hebben met de positie die de organisatie in de omgeving wil innemen, de rol die ze wil vervullen, de *'business it wants to be in'*, de identiteit die ze heeft. Drieslag leren noemen we ook wel 'ontwikkelen'. Het heeft betrekking op het ontwikkelen van nieuwe principes, waarmee de organisatie kan overgaan naar de volgende fase.

De bekende Amerikaanse auteur C. Argyris (1991) maakt onderscheid tussen twee niveaus van leren, te weten *single-loop learning* en *double-loop learning*. Zijn omschrijving van deze begrippen komt overeen met die van Swieringa en Wierdsma, maar hij voegt hier nog een belangrijk verband aan toe. Zo stelt Argyris dat als het leren op regelniveau niet goed verloopt, de werknemers defensief worden, geen gehoor geven aan kritiek en de schuld afschuiven op anderen. Dit resulteert in een volledige blokkering van het leervermogen!

Context

Het op zich belangrijke begrip 'lerende organisatie' moet bij defensie overigens wel in de juiste militaire context worden geplaatst. Het succes van een vredesoperatie is afhankelijk van een aantal factoren. Wij noemen met name:

- een juiste (haalbare) doelstelling;
- een goede planning;
- adequate logistieke ondersteuning;
- vakbekwame uitvoering van de (gevechts)acties in het operatiegebied.

Lessen, hoe grondig ook geleerd, geven op zich niet automatisch de sleutel tot het succes; wel dragen zij bij tot een of meer van de bovengenoemde succesfactoren.

„Oorlog is geen zaak van kansen. Er is een aanzienlijke mate van kennis, studie en reflectie nodig om het goed te kunnen leiden.”

(Frederik de Grote)

Evalueren: de basisvoorwaarde voor leren

Alvorens een organisatie eraan kan gaan denken lerend te worden, dient er wel aan een basisvoorwaarde te zijn voldaan: het beschikbaar zijn van goede evaluaties.

Met 'evalueren' wordt bedoeld het beoordelen van de inhoud, prestaties of effecten van gevoerd of uit te voeren beleid aan de hand van bepaalde criteria (bron: Deelstudie Beleids-evaluatie KL). Evaluatie-onderzoeken moeten vaststellen of het door de commandant bepaalde beleidsdoel wordt bereikt, of dit een gevolg is van het gevoerde beleid en of er neveneffecten zijn opgetreden. De resultaten van deze onderzoeken moeten de commandant in staat stellen zijn beleid bij te stellen.

De Rekenkamer acht een goede organisatie bij het evalueren van vredesoperaties een basisvoorwaarde voor het daadwerkelijk gebruik van de evaluatieresultaten. Zij ging na hoe de voor het evalueren verantwoordelijke organisatie-onderdelen hun evaluatieproces hadden georganiseerd. Hierbij hanteerde zij de volgende normen:

- er dient te zijn geregeld dat afgeronde vredesoperaties moeten worden geëvalueerd;
- voor het evalueren van een operatie

dient een voorgeschreven methodiek te worden toegepast. De evaluatiemethodiek moet voor de evalueerder duidelijkheid scheppen omtrent de wijze waarop de evaluatie moet worden uitgevoerd en aangeven welke informatie wenselijk wordt geacht (reikwijdte en diepgang);

- duidelijk dient te zijn waar de evaluaties zich bevinden. Dit verlaagt de drempel voor het daadwerkelijk gebruik van de evaluatieresultaten.

Waar staat Defensie?

De Rekenkamer constateerde dat de bevelhebbers van de krijgsmachtdelen verantwoordelijk zijn voor de evaluaties van de vredesoperaties. Bij het centrale niveau van het directoraat-generaal Economie en Financiën en de Defensiestaf ontbraken de bevoegdheden om eisen te stellen aan het evalueren van vredesoperaties. De bevelhebbers bleken niet te hebben vastgelegd dat bijdragen aan een operatie na afloop altijd dienen te worden geëvalueerd. Evenmin was een evaluatiemethodiek voorgeschreven. Alleen bij de KL werd ten tijde van het onderzoek een voor te schrijven evaluatiemethodiek ontwikkeld. Eveneens alleen bij de KL was sprake van één centraal punt waar alle uitgevoerde evaluaties zijn opgeslagen (de sectie *Lessons Learned* binnen de directie Operatiën).

Het behoeft geen verwondering te wekken dat het ontbreken van aansturing van het evaluatieproces ertoe heeft geleid dat in de praktijk zeer uiteenlopende evaluaties werden opgeleverd. In een aantal gevallen bleken evaluaties van afgeronde operaties of van de bijdrage van het krijgsmachtdeel eraan te ontbreken. Van de wel beschikbare evaluaties was de reikwijdte en diepgang onvoldoende. Bij het merendeel van de evaluaties ontbrak een systematische beschrijving van de knelpunten en ontbraken eveneens duidelijke conclusies ('lessen') en actiepunten voor de toepassing ervan. Dit belemmert uiteraard verdere benutting van de evaluatieresultaten. Het meest onvoordelig kwam de operatie *Unifil* (1979-1985) ervan af (niet

geëvalueerd; de schaarse deelrapportages afdoende doch ontoegankelijk opgeborgen in het Centraal Archievendepot). Aan de andere zijde van het spectrum stond de humanitaire hulpverleningsoperatie *Provide Care* (1994) die op goede wijze door de Defensiestaf is geëvalueerd.

Het leerproces

De Rekenkamer onderzocht hoe het leerproces bij de Defensiestaf en de krijgsmachtdelen is georganiseerd. Hiertoe ging zij na of er was vastgelegd welke organisatie-onderdelen zijn belast met het verspreiden van de resultaten van evaluaties van vredesoperaties, volgens welke procedure de toepassing plaatsvindt en op welke wijze de toepassing wordt bewaakt.

De organisatie van het leerproces bij de Defensiestaf en de krijgsmachtdelen bleek te wensen over te laten. Hierdoor was er onvoldoende zicht op het gebruik van evaluatieresultaten. Wel zijn er duidelijke aanzetten tot verbetering zichtbaar. Bij de Koninklijke Luchtmacht was de organisatie van het leerproces in de vorm van de zogenoemde *contingency-plannen* het verst gevorderd.

Bij de Koninklijke Landmacht was een start gemaakt met een dergelijke organisatie. De sectie *Lessons Learned* werkt aan het opzetten van een procedure. Het is de bedoeling dat evaluatieresultaten in de toekomst ook hun neerslag krijgen in de doctrine Crisisbeheersingsoperaties KL (die verkeert nu nog in de conceptfase). Zowel bij de Koninklijke Luchtmacht als de Koninklijke Landmacht moeten de voor het leerproces in het leven geroepen procedures nog verder vorm krijgen.

Bij de Defensiestaf was het minst geregeld. Er was zelfs niet vastgesteld welk organisatie-onderdeel verantwoordelijk is voor het verspreiden van conclusies uit evaluaties die betrekking hebben op het functioneren van de Defensiestaf.

De Defensiestaf had meestal een relatief beperkte taak bij de eigenlijke uitvoering van vredesoperaties. Veelal had zij echter wel een belangrijke rol bij de besluitvorming en coördinatie van vredesoperaties. Er was dan ook een noodzaak om de toepassing duidelijk te regelen.

Toetsing aan de praktijksituatie

De Rekenkamer vergeleek de resultaten van evaluaties van afgeronde vredesoperaties (lees: opeenvolgende praktijksituaties) om zodoende te kunnen vaststellen of de veelal moeizaam geleerde lessen wel voldoende werden benut. Onderstaande tabel geeft het aantal 'geleerde lessen' aan dat terugkwam in de evaluatie van een organisatie-onderdeel, terwijl dezelfde of een overeenkomstige les reeds in een eerdere evaluatie van een ander organisatie-onderdeel was getrokken.

	evaluatie Cambodja 1993 (Koninklijke Marine)	evaluatie Provide care 1995 (Defensiestaf)
evaluatie Desert Shield/-Storm & Safe Haven 1992 (Koninklijke Landmacht)	16	5
evaluatie Desert Shield/-Storm & Safe Haven 1992 (Koninklijke Luchtmacht)	11	6
evaluatie Cambodja 1993 (Koninklijke Marine)	-	17

Tabel 1 Wederom 'geleerde lessen'

Uit de vergelijking komt naar voren dat de krijgsmachtdelen gelijksoortige ervaringen opdoen waarvan onderling geleerd kan worden. Er bleek echter nauwelijks sprake van een leerproces waarbij organisatiedelen elkaars ervaringen optimaal benutten. Door een bepaald organisatie-onderdeel vastgelegde 'geleerde lessen' leidden niet tot een structureel leerproces binnen de Defensie-organisa-

tie. Hierdoor bleken tijdens de voorbereiding en uitvoering van latere operaties door organisatie-onderdelen fouten te worden begaan die hadden kunnen worden voorkomen.

Ten slotte is het gebruik van de 'geleerde lessen' die van essentieel belang zijn voor de voorbereiding en start van vredesoperaties werd getoetst aan de hand van drie lopende vredesoperaties. Daarbij bleek dat deze lessen door de krijgsmachtdelen in onvoldoende mate zijn omgezet in beleid. De Koninklijke Luchtmacht bleek nog het verst gevorderd met het in beleid vastleggen van de onderzochte 'lessen'.

Reactie minister en Tweede kamer

Het is gebruikelijk dat rapporten van de Rekenkamer voor commentaar aan de betrokken minister worden voorgelegd. De reactie van de minister

van Defensie op het rapport van de Rekenkamer komt in essentie erop neer dat hij - alhoewel niet alle beschrijvingen en conclusies werden onderschreven - de opvatting deelde dat het evaluatieproces van vredesoperaties bij Defensie verbetering behoeft.

De bewindsman had ook zelf bij de behandeling van de begroting van Defensie in de Tweede Kamer gewe-

zen op het belang van een constante analyse van de operaties opdat daaruit lering kan worden getrokken.

De vaste Commissie voor Defensie behandelde het rapport in april jl. en stelde naar aanleiding hiervan niet minder dan 47 kritische vragen aan minister Voorhoeve.

De volgende maatregelen zijn toegezegd c.q. genomen:

– Inmiddels is een uit twee personen bestaande sectie Evaluaties van de Defensiestaf ingesteld, ressorterend onder de souschef Operatiën. De sectie is in februari 1996 met haar werk begonnen. Zij richt zich, in samenwerking met de krijgsmachtdelen, op het evalueren van crisisbeheersings-, vredes- en humanitaire operaties, alsmede op het coördineren van activiteiten op dit gebied door de krijgsmachtdelen. In eerste instantie zullen de operatie *Unmih* (eindevaluatie) en de Nederlandse deelname aan IFOR (tussentijdse evaluatie) worden onderzocht. Voorts zal worden gewerkt aan een standaardevaluatiemethodiek, die in de vorm van een Aanwijzing van de Chef Defensiestaf binnen Defensie wordt verspreid. In deze (inmiddels uitgebrachte) aanwijzing zijn onder meer de onderwerpen aangeduid die bij elke operatie systematisch in beschouwing moeten worden genomen.

– Verkregen evaluatieresultaten zullen worden vertaald in actiepunten aan de krijgsmachtdelen en aan andere betrokkenen binnen de defensieorganisatie worden bekendgemaakt, zodat er sprake zal zijn van een goede uitwisseling van informatie. Bij verschillende vormen van overleg binnen en buiten de defensie-organisatie, maar ook bij werkbezoeken zal regelmatig worden nagegaan of gevolg is gegeven aan de op grond van de evaluatie-resultaten te nemen acties.

– De achterliggende doelstelling van elke evaluatie is om aan de hand van opgedane ervaringen de kwaliteit te verhogen van de besluitvorming over en de uitvoering van lopende en toekomstige operaties.

– Bij de KL wordt momenteel gewerkt aan een nieuwe doctrine. Zoals

u in de *Militaire Spectator* van oktober 1996 heeft kunnen lezen, is de doctrinecommissie inmiddels zover dat zij haar eerste product heeft afgeleverd: de Landmacht Doctrine Publicatie (LDP) I met de titel „Militaire doctrine”. LDP II en III die de Gevechtoperaties respectievelijk Vredesondersteunende en overige niet-oorlogsoperaties behandelen, zullen vermoedelijk in de eerste helft van 1997 worden afgerond. De Rekenkamer acht met name deze laatste publicatie van belang omdat hier, in navolging van wat de KLu reeds met de *contingency*-plannen heeft bereikt, de voornaamste geleerde lessen op systematische wijze kunnen worden vastgelegd. Het plan van de doctrinecommissie voorziet verder op langere termijn in het uitbrengen van meer uitgewerkte leidraden en eenheids-handboeken.

„Toen hoorde ik van de vorige chef Defensiestaf dat hij, voordat Bosnië begon, vroeg om het dossier Libanon. Dat bleek niet te bestaan. Misschien is zo iets wel kenmerkend voor de overheid. Daar moet verandering in komen.”

(H. Koning, president der Rekenkamer, in een interview met *NRC-Handelsblad*, oktober 1996)

Conclusies

Waar staat Defensie met betrekking tot het gemelde onder leren?

Zoals ik in het artikel heb trachten aan te tonen, was Defensie begin 1996 als lerende organisatie – mede door het niet voldoen aan de basisvoorwaarde van evalueren – nog niet ver gevorderd. In de meeste gevallen was sprake van verbeteringen binnen de gangbare normen en waarden. De vorm van leren die betrekking op de huidige situatie heeft is: leren van de eerste orde (door Argyris ook wel aangeduid als *single-loop learning*). De levensvatbaarheid van organisaties is echter juist gebaat bij vernieuwend leren: leren van een tweede hogere orde

(*double-loop learning*). Een organisatie die vernieuwend wil kunnen leren, zal ten minste in staat moeten zijn om de fundamentele misvattingen in haar beleid op te sporen. Pas dan is structurele verbetering mogelijk.

Interessant is dat de KL in haar Bedrijfsplan 1997-2001 „*learning by doing*” expliciet noemt als het kwaliteitsmotto voor het operationele proces. Het is een proces van registreren, analyseren en verbeteren dat de KL in staat stelt een lerende organisatie te zijn. Registreren is nodig om te kunnen analyseren; analyseren is nodig om te verbeteren en te borgen zodat kwaliteit voorspelbaar hoog wordt en blijft.

Naar mijn mening is er bij het ontwikkelen van de *contingency*-plannen (inmiddels doctrine) bij de KLu en bij de KL sprake van aanpassing van de achterliggende inzichten, waardoor Defensie op weg lijkt naar de tweede, hogere fase van lerende organisatie. De Algemene Rekenkamer zal deze gunstige ontwikkelingen dan ook met aandacht (blijven) volgen.

Wat moet er nog gebeuren om op een hoger plan te komen?

Zoals reeds in de inleiding gesteld, betekent het scheppen van waarborgen voor een goed evaluatie- en leerproces niet dat automatisch alle onzekerheden rond het militaire verloop van een operatie worden opgeheven. Dit neemt niet weg dat de mogelijkheden die er wel zijn om structureel en systematisch lering te trekken uit de inzet bij vredesoperaties door Defensie ten volle moeten worden benut. Het ‘leergeld’ dat soms werd betaald, mag niet worden verspild, lessen moeten worden vastgehouden en Defensiebreed worden benut ter verbetering van de voorbereiding, uitvoering en afwikkeling van vredesoperaties.

Argyris onderscheidt in dit verband nog enkele belangrijke negatieve factoren:

– organisationele inertie: de algemeen aanvaarde, gangbare wijze waarop dingen worden gedaan, domineert het organisationele denken en doen;

- het achterhouden van negatieve informatie en kritiek.
In het Bedrijfsplan KL wordt dit probleem ook onderkend. Terecht wordt gesteld:

„Een lerende organisatie vraagt van het personeel dat het oog heeft voor verbeteringen die aangebracht kunnen worden in het functioneren van henzelf, van de bedrijfsprocessen en

van de organisatie in haar geheel. Het betekent: leren van de gemaakte fouten en het opstellen van programma's ter verbetering.”

De bevelhebbers zouden derhalve (nog meer) moeten streven naar de volgende organisatie: één die haar organisatieleden op ieder niveau aanspoort fouten op te zoeken, bespreekbaar te maken en gezamenlijk te herstellen. Dit laatste vormt mijn mening de opmaat naar een waarlijk lerende organisatie. ■

Literatuur

- J. Swieringa en A.F.M. Wierdsma - *Op weg naar een lerende organisatie*. Wolters-Noordhoff, Groningen (1990).
C. Argyris - *Teaching smart people how*

to learn. *Harvard Business Review*, 70, (1991) pag. 99-109.

Deelstudie Beleidsvaluatie KL, Ministerie van Defensie (1993).
Bedrijfsplan Koninklijke Landmacht 1997-2001.

Meer informatietechnologie, minder tanks?*

R. Reitsma - luitenant-generaal der cavalerie, Commandant 1(GE/NL)Corps

Inleiding

Gedurende de laatste eeuw hebben veel technologische ontwikkelingen geleid tot een geheel ander dagelijks bestaan. Voor het leger denk ik dan in het bijzonder aan de motorisering en mechanisering. Meer en meer werd elektronica daarbij gebruikt om het functioneren van de militaire middelen te verbeteren. De elektronisering van het leger nam een aanvang. Zo is op dit moment het functioneren van een tank voor een groot gedeelte afhankelijk van elektronica. Door het gebruik van elektronica is in de civiele wereld het belang van informatie de laatste jaren enorm toegenomen: de informatisering is daar in volle gang. De vraag is nu of datzelfde tempo ook binnen de krijgsmacht, en i.e. binnen 1(GE/NL) Corps, belangrijker is geworden. Het lijkt er wel op. Op dit moment wordt binnen het Nederlandse deel van het legerkorps door ruim 20 procent van de 15.000 mannen en vrouwen gebruik gemaakt van een pc. Dit aantal zal volgens naar schatting groeien naar 40 procent in het jaar 2000.

Informatievoorziening, het verschaffen van informatie daar waar nodig, bestaat al zo lang tot er organisaties bestaan. 2400 Jaar geleden zei Sun Tzu reeds:

* Dit artikel is een bewerking van de lezing die luitenant-generaal R. Reitsma heeft gehouden tijdens het symposium „IT in de Krijgsmacht, op weg naar de 21-ste eeuw” op 30 oktober 1996 te Breda.

„Informatie is essentieel bij het voeren van oorlog – de legers zijn er bij iedere beweging van afhankelijk.”

„Hij die de vijand en zichzelf kent, zal in geen honderd gevechten in gevaar zijn; hij die de vijand niet kent maar wel zichzelf, zal soms winnen en soms verliezen; hij die noch de vijand noch zichzelf kent, zal in ieder gevecht gevaar lopen.”

Essentieel is het kennen van de mogelijkheden en intenties van de opponent(en) en het hebben van een goed inzicht in de eigen mogelijkheden. Dit alles is niet alleen van belang in de operationele omgeving, maar ook in de dagelijkse praktijk op de kazerne. Daar wordt momenteel intensief aan gewerkt in het kader van een nieuwe bedrijfsvoering.

In 1987 gaf de Chef Staf van de US Army, General Sullivan, een moderne samenvatting van Sun Tzu:

„Information is the currency of victory on the battlefield.”

De informatievoorziening is dan ook geen doel op zich, maar een ondersteunende en voorwaarden-scheppende functie om bijvoorbeeld een legerkorps te kunnen besturen. Informatievoorziening speelt zowel een rol bij het besturen van de eenheden als bij het uitvoeren van de werkzaamheden; in de operationele omgeving en in de kantooromgeving; zowel bij commandovoering, (*command and control*) als bij bedrijfsvoering (*administrative control*).

Tegen deze achtergrond zal verder worden ingegaan op de invloed van

Afb. 1 Humanitaire hulp

Afb. 2
Peace-keeping

de ontwikkelingen in de informatietechnologie (IT) op het militaire bedrijf, en de binationale en op de nationale (NL) stand van zaken binnen I(GE/NL)Corps.

Invloed IT

De militair strategische context waarbinnen wordt opgetreden, is sterk veranderd. Er zijn nieuwe taken gedefinieerd die in een breed geweldsspectrum moeten worden uitgevoerd. Daarbij zijn de grenzen tussen vredes- en oorlogstijd vervaagd. Militaire operaties worden niet langer alleen in oorlogstijd („in *Ernstfall*”) uitgevoerd, maar komen ook in vreedstijd voor. De daadwerkelijke inzet vindt plaats in een (veel) groter operatiegebied. De nadruk ligt tijdens deze inzet op mobiliteit en flexibiliteit („*Manoeuvre Warfare*”). Ook is ‘slimmer’ zijn van groot belang, door bijvoorbeeld besluitvorming sneller uit te voeren en beter geïnformeerd te zijn. Het toepassen van geweld is daarentegen beperkter, bijvoorbeeld door re-

gelgeving als *Rules of Engagement*. De commandanten krijgen bovendien te maken met de aanwezigheid van de media op het gevechtveld.

Wanneer we de ontwikkelingen op het gebied van de informatietechnologie in ogenschouw nemen, kan geconstateerd worden dat door de enorme vooruitgang en de manier waarop deze door de media wordt benut, de wereld in figuurlijke zin kleiner is geworden en dichterbij is gekomen. Ik noem dit vaak het CNN-effect („*CNN is everywhere*”), dat voor het eerst van zich deed spreken tijdens de Golfoorlog. De wereld komt in de huiskamer: thuis dént men mee, maar oordeelt men ook mee. De waarheid ten aanzien van wat er gebeurt is, wordt niet langer opgetekend uit de mond van de terugkerende militairen, maar is al geformuleerd nog voordat ze terug zijn.

Informatietechnologie biedt ook de mogelijkheid om taken sneller en beter uit te voeren. Een voorbeeld van hoe technologie een bestaande taak

makkelijker en beter uitvoerbaar maakt, is het gebruik van de laserafstandsmeter in de tank. De taak – het meten van de afstand tot het doel – is niet veranderd, maar de techniek maakt deze eenvoudiger, sneller en nauwkeuriger. Over niet al te lange tijd zal datzelfde instrument ook in staat zijn om de geografische positie van het doel aan te geven. Tevens zal dan de mogelijkheid aanwezig zijn om deze positie door te geven aan de artillerie of *close-air support*. De *battlefield*-manager zal dan bepalen welke middelen worden ingezet. Hierdoor zal efficiënter met de middelen worden omgegaan en dát middel worden ingezet, dat de grootste kans heeft het doel effectief uit te schakelen.

Zogeheten *soft-kills* zullen ook tot de mogelijkheden gaan behoren: het wordt niet langer noodzakelijk een tank (inclusief de bemanning) fysiek te vernietigen: indien we de elektronica vooraf kunnen uitschakelen, zal de tank niet in staat zijn verder te functioneren.

Nieuwe en veelal eenvoudige mogelijkheden zullen ook door de tegenstander worden benut. Zo maakte de krijgsher Aideed slagvaardig gebruik van eenvoudige 'op de hoek' verkrijgbare middelen als satelliet-telefoons. Het gebruik van deze middelen kon hem niet worden ontzegd, daar hij gebruik maakte van de civiele kanalen.

Voorheen moeilijk uitvoerbare taken zullen door het toepassen van informatietechnologie beter mogelijk worden. Zo is bijvoorbeeld de locatie en de toestand van de eigen troepen bekend. Er is niet langer sprake van het fenomeen waarmee generaties militairen zijn opgegroeid: „Ik bevind mij op gindse heuvel...”. De locatie van de vijand zal beter kunnen worden vastgesteld door het gebruik van drones, satellieten en andere sensoren. Commandanten zullen een (near) real-time view op het gevechts-

veld hebben. Zou Sun-Tzu dat hebben geweten?

Dit alles heeft geleid tot wat de US Army „Digitization of the Battlefield” noemt, een onderwerp waaraan reeds in meerdere artikelen aandacht is besteed.

Kort samengevat leidt dit tot een explosieve toename van de hoeveelheid gegevens en van de snelheid waarmee die worden uitgewisseld. Omdat de commandanten als het ware kunnen inzoomen op het gevechtsveld, zal het gevaar bestaan dat de informatiebehoefte niet gebaseerd is op „need to know” maar op „nice to know”.

Er zijn ook negatieve gevolgen, zoals de toename van de elektronische kwetsbaarheid en de afhankelijkheid van de geautomatiseerde ondersteuning. De ontreddering zal immers volledig zijn als deze middelen (ook tijdelijk) niet meer beschikbaar zijn.

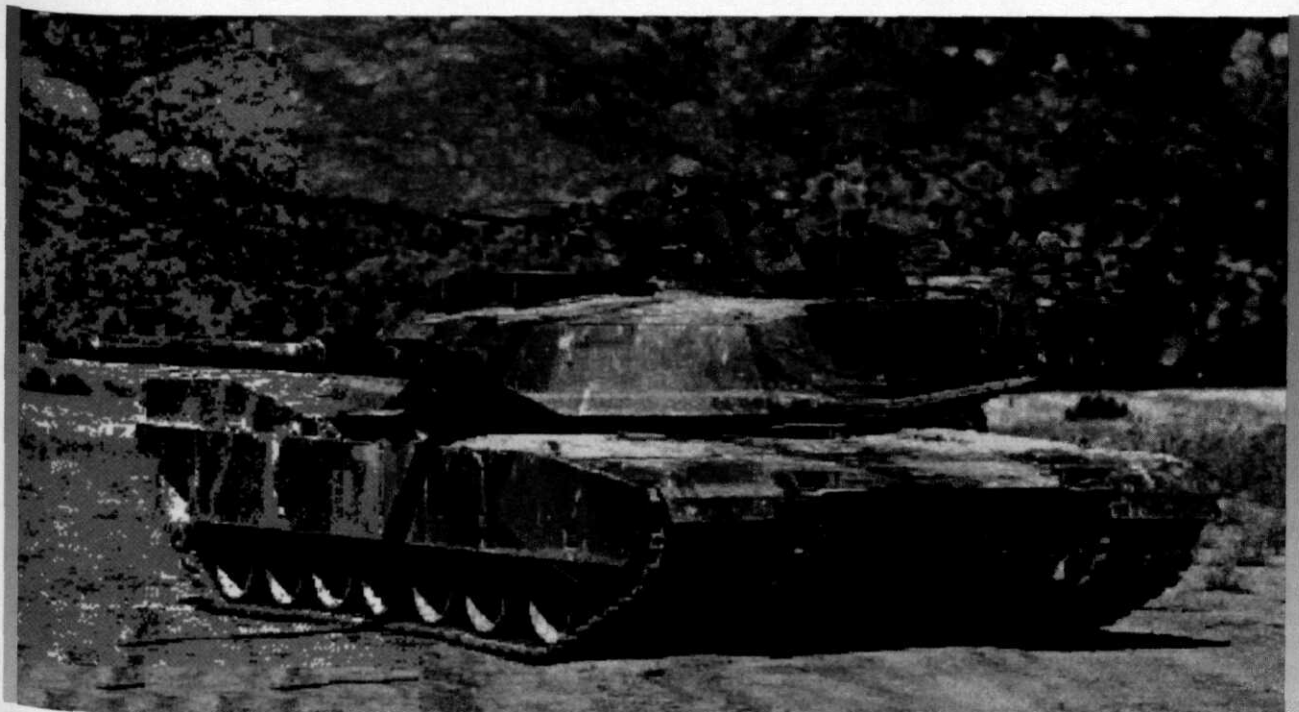
De rol van de mens

Een waarschuwing is dan ook op zijn plaats. Geavanceerde technologieën lossen niet alle problemen op. De gegevens zullen sneller worden aangeboden en verspreid, en er zullen steeds meer en steeds betere mogelijkheden komen om de besluitvorming te ondersteunen. Maar het zal nog steeds de commandant, en niet de machines, zijn die uit het overaanbod aan gegevens de beslissing moet nemen. Oftewel: „Your mind is your primary weapon.”

Laat ik een eenvoudig voorbeeld geven. De nieuwste versie van de Leopard 2 is een imposante tank. Maar zonder de kennis, de moed en de wil van de bemanningsleden om de tegenstander uit te schakelen, zijn alle functies van de vechtmachine waardeeloos.

Afb. 3 Peace-enforcing

Afb. 4 Algemene verdedigingstaak

Informatietechnologie zal het voor- naamste vernieuwende element zijn van de jaren negentig. IT moet ons in staat stellen de tegenstander uit te manoeuvreren en hem de wil te ontnemen verdere acties te ondernemen. Het gaat de volgende decennia niet zozeer om het verbeteren van het incasseringsvermogen (bepantsering) en het vergroten van de dracht van de wapens. Op dit gebied zullen zich vanzelfsprekend steeds ontwikkelingen blijven voordoen. Maar door de vooruitgang in informatietechnologie zit de kern van de verandering in het sneller en effectiever verzamelen, verwerken en verspreiden van informatie; de eigen commandovoeringscyclus sneller doorlopen dan die van de tegenstander; het gebruik van wapensystemen aan anderen ontzeggen, en de eigen wapensystemen effectiever en efficiënter inzetten.

De binationale situatie in 1(GE/NL)Corps

In een binationale situatie is het waarborgen van interoperabiliteit van

essentieel belang. Er zullen interfaces op operationeel, procedureel en technisch niveau aanwezig moeten zijn om de samenwerking en de uitwisseling van informatie mogelijk te maken, maar de personeels- en voor een groot deel ook de logistieke functie blijven nationale verantwoordelijkheden. Op het gebied van de comman-

¹ HERes führungs informationssystem für die Rechnergestützte Operationsführung in Stäbe.

² Integrated Staff Information System.

dovoering wordt door beide naties een bijdrage geleverd. Het Duitse commandovoeringssysteem HEROS¹ 2/1 zal worden ingezet bij de Legerkorpsstaf. Verder zal dit systeem worden ontplooid binnen het Duitse deel van 1(GE/NL)Corps. Aan Nederlandse zijde zal ISIS² binnen de 1e Divisie, 11 Luchtmobiele brigade en de Command Support Group worden ontplooid. Als overkoepelend verbindingssysteem wordt ZODIAC gebruikt, terwijl binnen de Duitse Divisie AUTOKO is ingezet.

Het interoperabiliteits vraagstuk speelt zich af op alle niveaus. In het kader van „deeper integration” moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid van het inzetten van een NL-brigade en GE-brigade onder respectievelijk de GE-divisie en de NL-divisie. Dit stelt hoge eisen aan de interoperabiliteit. Binnen mijn staf wordt gewerkt aan het vinden van een voor beide landen bevredigende oplossing die de interoperabiliteit niet alleen in het verticale vlak – van legerkorpsstaf naar divisiestaven – maar ook in het horizontale vlak op de diverse niveaus waarborgt.

Vooruitgang

Als ik terugkijk op het afgelopen jaar dan constateer ik een groot verschil in het gebruik van informatietechnologie tussen de voormalige staven van beide legerkorpsen. Bij het voormalige I (GE) Corps was door andere prioriteiten in de *Bundeswehr* nog maar nauwelijks sprake van enige computerondersteuning in de staven. Op dit gebied is er in het afgelopen veel in binationaal verband bereikt. Op dit moment wordt door zowel het GE- als NL-personeel intensief gebruik gemaakt van pc's.

Als commandant stimuleer ik het gebruik van deze middelen. Zo werkt een intensief persoonlijk gebruik van e-mail bijzonder stimulerend.

Een gedeelte van de pc's is binnen mijn staf te Münster gekoppeld aan een tijdelijk geïnstalleerd netwerk.

Eind 1997 zullen alle functionarissen zijn aangesloten op het definitieve netwerk. Het netwerk van de staf is gekoppeld aan de netwerken van mijn ondercommandanten. Voor de uitwisseling van gegevens met mijn GE-Divisie commandanten hebben wij voorlopig een maillinking gerealiseerd met de 1(GE) Divisie en 7(GE) Divisie. Al deze ontwikkelingen en de wil om binationaal te functioneren, geven mij veel vertrouwen voor de toekomst.

De Nederlandse situatie

De in de jaren tachtig uitgevoerde studies hebben de noodzaak voor een ondersteuning van de commandovoering aangetoond. Tot nu toe zijn we echter niet verder gekomen dan operationele berichtenbehandelingssystemen zoals ABDIS en ATS/MTS. In de

functionele gebieden is een beperkt aantal informatiesystemen aanwezig die kunnen worden ingezet in een operationele omgeving. Het is een feit dat, hoewel oorspronkelijk niet daarvoor bedoeld, de kantoorautomatiseringsmiddelen te velde meegenomen dienen te worden.

Deze aanpak van de bedrijfsvoering heeft de commandant opnieuw bevestigd in zijn rol van integraal manager. Om die taak te kunnen uitvoeren, is het noodzakelijk dat hij beschikt over een geïntegreerde informatievoorziening. Dit houdt in dat hij zowel personele als logistieke, als opleidings- en trainingsgegevens met elkaar moet kunnen vergelijken en combineren. Hij zal moeten aangeven wat zijn informatiebehoefte is en ervoor moeten zorgen dat in die behoefte wordt voorzien.

Overigens is dat niet iets dat specifiek voor de kantooromgeving geldt: commandovoering is per definitie integraal management. Ook daarbinnen geeft de commandant aan wat zijn informatiebehoefte is. Echter:

„(...) the desire for information by higher headquarters is quickly exceeding the subordinate commander's ability to provide it in a timely manner. Commanders at all levels must carefully define their critical requirements.”

(CALL newsletter, July 1994)

Uit kwartaalrapportages blijkt dat de hoeveelheid informatie van de ondercommandanten reden is om goed na te denken over de vraag: welke informatie heb ik echt nodig? Wat is goede sturingsinformatie?

Op dit moment zijn er binnen het Legerkorps (NL-deel) ongeveer 120 verschillende soorten functionele informatiesystemen in gebruik. Deze systemen stammen vrijwel allemaal nog uit het tijdperk dat informatietechnologie werd gebruikt om efficiëntie van routinematige werkzaamheden binnen bestaande processen te optimaliseren. Het zijn specifieke oplossingen, waarvoor veelal ook eigen

Tegenstander

Afb. 5
De mogelijke tegenstander

De Commandant

Sneller
aanbieden

Sneller
verspreiden

Beslissing ondersteunen

Afb. 6
IT oplossing voor...

apparatuur werd aangekocht en ingezet. Het gevolg hiervan is dat systeem uit de ene zuil vaak niet in staat zijn gegevens uit te wisselen met een systeem in de andere zuil. Zelfs binnen één zuil zijn er systemen die niet met elkaar kunnen communiceren!

Het resultaat is dat de commandant veel inspanning moet leveren om gerichte informatie uit al deze systemen samen te voegen tot een geïntegreerd beeld van het reilen en zeilen van zijn eenheid. Hij heeft een management-informatieprobleem!

De moderne stafofficier kan niet meer zonder zijn computer. Problemen en storingen die zich voordoen, moeten worden verholpen. In toenemende mate wordt er beslag gelegd op de capaciteit van het gebruik en beheer van pc's door de organisatie. Toename van het aantal pc's (massaliteit), spreiding van de eenheid en het gebruik van de nieuwste technologieën (gekozen of opgedrongen) zijn immers factoren die de ondersteuning van het gebruik en het beheer complexer maken.

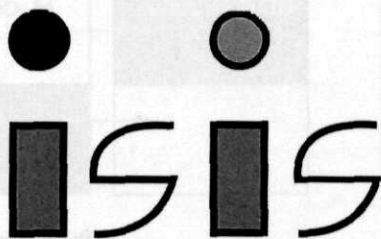
Steeds méér personeel zal noodzake-

lijk zijn voor gebruik en beheer van de informatievoorziening. Door de decentralisatie van bevoegdheden zal ook het plannen van de informatievoorziening en het formuleren van beleid met betrekking tot die informatievoorziening een taak zijn van de commandant. Ook voor het uitvoeren van deze taak zal hij moeten beschikken over „informatiedeskundigen”. Binnen mijn ressort worden daaromtrent twee knelpunten ervaren. Ten eerste zijn er te weinig functieplaatsen om goed inhoud te kunnen geven aan de hiervoor genoemde taken. Ten tweede is ongeveer 40 procent van de aanwezige functieplaatsen vacant! Dit laatste wordt mede veroorzaakt

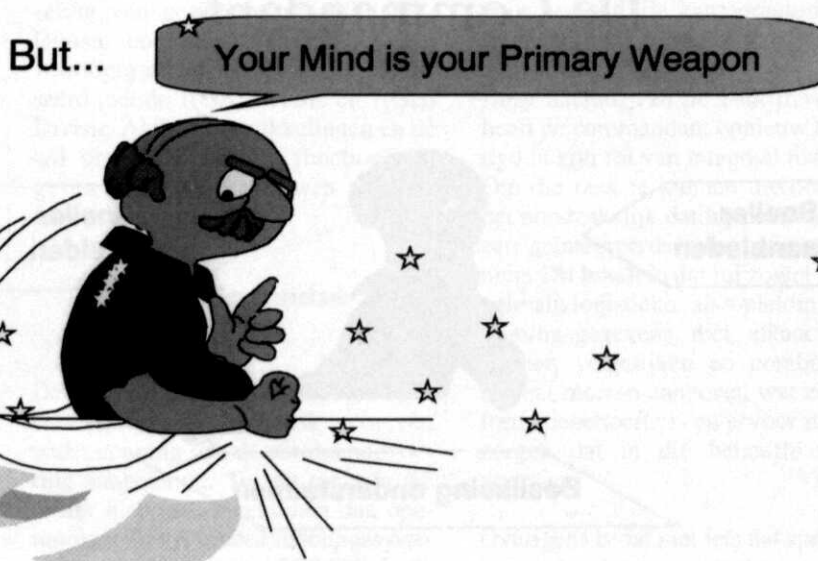
door de enorme zuigingskracht die de civiele markt uitoefent. Dit alles neemt niet weg dat naar mijn oordeel alle officieren en onderofficieren, die in de komende jaren hun taken met goed gevolg willen vervullen, minimaal het niveau van *educated user* zullen moeten hebben. De druk om de beheersorganisatie uit te breiden, komt voor een deel voort uit een onvoldoende opleidingsniveau van de gebruikers.

ISIS

Om een vloeiende overgang van de kantooromgeving naar een operationele omgeving en vice versa mogelijk te maken, is integratie van kantoorautomatisering, commandovoering en bedrijfsvoering noodzakelijk. De informatiesystemen uit de operationele omgeving moeten ook in de kantooromgeving worden gebruikt en andersom. In feite zal dan voor een functionaris alleen de externe omgeving veranderen; de functionaliteiten die hem ondersteunen zullen vrijwel hetzelfde blijven.

De Commandant

Afb. 7 Maar...

Deze gedachte heeft ertoe geleid dat er binnen het Legerkorps in 1995 een visie is geformuleerd³ over de wijze waarop met de informatievoorziening binnen 1(GE/NL)Corps dient te worden omgegaan. In plaats van specifieke oplossingen te bieden voor één probleem, dient allereerst een fundament te worden gelegd waarmee informatievoorzieningen aan alle gebruikers worden aangeboden.

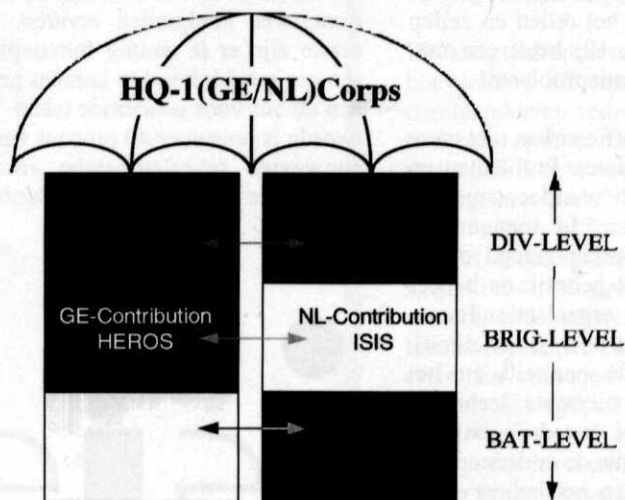
Dit wordt aangeduid met het begrip 'informatie-infrastructuur', oftewel informatievoorzieningen voor het algemeen nut. Net zo als u en ik ieder op zijn eigen manier gebruik maakt van gas, water, stroom en elektriciteit dat door verschillende kanalen wordt aangeboden, kan de staffunctionaris informatie aftappen van het informatie-infrastructuur net.

De informatie-infrastructuur maakt de vloeiende overgang van de kantooromgeving naar de operationele

omgeving en andersom mogelijk. Het komt erop neer dat we ook ten aanzien van de ondersteuning met in-

formatievoorzieningsmiddelen, het principe „Train as You Fight” kunnen toepassen.

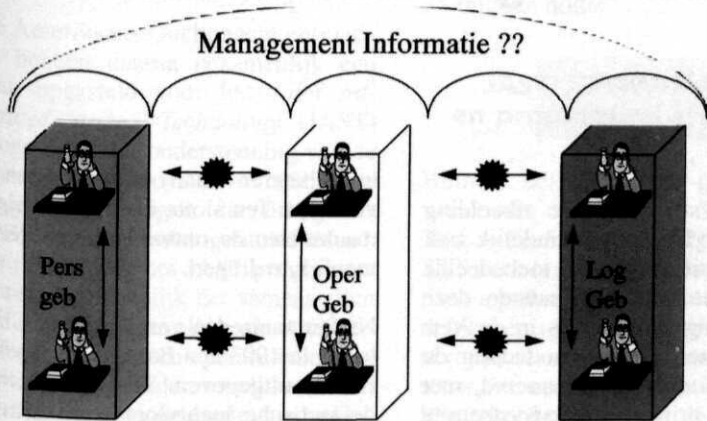
Binationaliteit

Afb. 8 Interoperabiliteit

³ ISIS, een informatie-infrastructuur voor de staven van het NI-deel van 1(GE/NL)Corps.

Stove-Pipe Systems

Afb. 9 Verkokering versus managementinformatie

Afsluiting

Interessant is het na te gaan of het gebruik van IT het mogelijk maakt om de omvang van eenheden te verkleinen. Informatie is, zoals we reeds hebben vastgesteld, een belangrijk element in de toekomstige oorlogvoering. Commandanten moeten hiermee niet alleen rekening houden, maar er ook actief van gebruik maken bij de

planning en uitvoering van hun plannen. IT zorgt ervoor dat alle functies die op het gevechtveld worden uitgeoefend, worden gecoördineerd, geïntegreerd en gesynchroniseerd. Dat zal het optreden van eenheden zeker beïnvloeden.

Om het relatieve voordeel van positie (manoeuvre) en het concentreren van effecten (vuurkracht) te behalen,

moeten commandanten handelen voordat de tegenstander kan reageren. Dat heeft zijn invloed op de vaardigheden van het personeel.

„What separates good units from not so good units is the way the unit processes information.”

(Gen Don Starry, 1978)

Door op de juiste plaats en tijd handelend op te treden en in één keer raak te schieten, zal er sprake kunnen zijn van geringere verliezen, minder slachtoffers, minder gewonden en geringere risico's.

Maar: informatie zal nooit vuurkracht of gevechtskracht kunnen vervangen, ze kan beide zeker beïnvloeden en een voorsprong in de uitvoering geven. Tanks blijven nodig om het schot als ultiem geweldsmiddel te kunnen lossen of ermee te dreigen. In deze tijd van herstructurering zou ik daarom willen stellen: niet minder tanks, wel meer informatietechnologie.

Literatuur:

B.B.G. Clarke – Leadership on the Digital Battlefield, in: *ARMOR* July-August (1996), p. 12.

L.E. Maggart – Your Mind is Your Primary Weapon, in: *ARMOR* July-August (1996), p. 5.

Opvolging F-16 in zicht

Is de Joint Strike Fighter een geschikte kandidaat?

ir. W.C.M. Bouwmans - luitenant-kolonel Koninklijke Luchtmacht

J.W.M. Scheepers - luitenant-kolonel Koninklijke Luchtmacht

De F-16 is voor de Koninklijke Luchtmacht een belangrijk wapensysteem. Door het flexibele *swing role*-concept kan met dit vliegtuig een breed scala van taken worden uitgevoerd op het gebied van luchtverdediging, grondaanval en verkenning. Met *Mid-Life Update* wordt de operationele levensduur verlengd tot ongeveer 2010, ruim 30 jaar na invoering van het eerste toestel. Toch zijn er op dit moment al redenen om stil te staan bij de vervanger van de F-16. De taken die de F-16 thans verricht, kunnen naar verwachting in 2010 nog steeds het best door een bemand gevechtsvliegtuig worden uitgevoerd. De tijd benodigd voor de ontwikkeling van een nieuw gevechtsvliegtuig bedraagt zo'n tien à vijftien jaar. Potentiële opvolgers zouden dus nu zo langzamerhand in beeld moeten komen.

In dit kader bestaat er een interesse voor het initiatief tot ontwikkeling van een nieuwe familie gevechtsvliegtuigen dat enkele jaren geleden is genomen in de Verenigde Staten onder de naam *Joint Advanced Strike Technology* (JAST), recent van naam gewijzigd in *Joint Strike Fighter* (JSF). Dit artikel geeft een korte beschouwing van dit project en gaat in op de Nederlandse betrokkenheid erbij.

Achtergrond

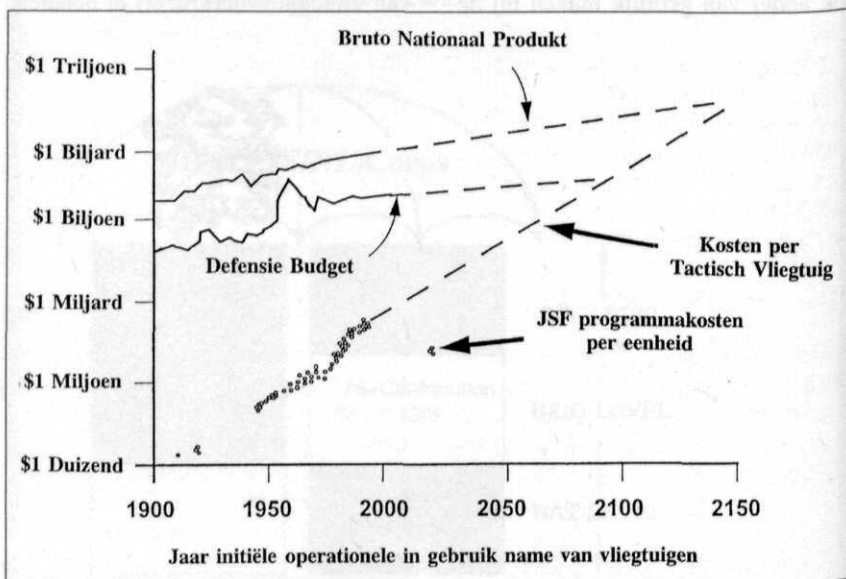
Nieuwe wapensystemen hebben de neiging steeds duurder te worden. Door deze tendens neemt het aantal wapensystemen dat nog kan worden

verworven sterk af. (Zie afbeelding 1.) Daarmee neemt uiteindelijk ook de capaciteit af om de toebedeelde taken uit te voeren. Teneinde deze ontwikkeling te keren, is in de Verenigde Staten eind jaren tachtig de *Packard Commission* benoemd, met als doel de prijs per wapensysteem te reduceren zonder afbreuk te doen aan de technologische superioriteit. De *Packard Commission* heeft een aantal belangrijke aanbevelingen gedaan. Zo is voorgesteld een nauwere samenwerking te bewerkstelligen tussen gebruikers en ontwikkelaars teneinde de prijs-prestatieverhouding te verbeteren. In de ontwikkelingsfase dient men alleen technologie aan te wenden die in voldoende mate wordt beheerst. De technologie moet verder niet alleen worden toegepast om prestaties

te verbeteren maar ook om kosten te verlagen. Ten slotte dienen de krijgsmacht delen de ontwikkelingen gezamenlijk te dragen.

Na het aantreden van president Clinton is in 1993 een *Bottom-Up Review* (BUR) uitgegeven. Ten aanzien van de tactische luchtvloot werd geconcludeerd dat de Verenigde Staten het zich niet konden permitteren op dezelfde voet door te gaan. Om budgettaire redenen is in 1993 dan ook een aantal vervangingsprogramma's beëindigd, zoals de A/FX en MRF. De vervanging van de F-16A-D, de A-10, de F-14A/B/D, de F/A-18A-D en de AV-8B rond het jaar 2010 blijft echter noodzakelijk.

De *Under Secretary of Defense for Acquisition and Technology* stelde vervolgens voor de ontwikkeling en ver-

Afb. 1 Wet van Augustine (Lockheed) - Techflatie

werving van wapensystemen van de verschillende krijgsmachtdelen gezamenlijk (*joint*) aan te pakken.

Joint Advanced Strike Technology

De Amerikaanse luchtmacht en marine hebben daarna gezamenlijk een plan opgesteld voor het *Joint Advanced Strike* Technology* (JAST) programma, ter ondersteuning van de verwerving van nieuwe betaalbare gevechtsvliegtuigen die omstreeks 2010 kunnen worden geïntroduceerd. De inhoud van het JAST-programma betreft aanvankelijk het samenstellen van een pakket gevalideerde operationele eisen, bewezen operationele concepten en het verder ontwikkelen van bruikbare geavanceerde technologieën. Na instemming van het Congres is door de *Secretary of Defense* het JAST-programma in december 1993 gestart.

De *US Air Force* (USAF) ziet het JAST-programma als basis voor de ontwikkeling van een vliegtuig ter vervanging van de F-16, voor het uitvoeren van grondaanvallen en met een acceptabele luchtverdedigingscapaciteit. De USAF denkt daarbij aan tweeduizend *conventional take-off and landing* (CTOL) vliegtuigen. De *US Navy* (USN) heeft een behoefte aan driehonderd *stealth*-aanvalsvliegtuigen met een groot bereik, die opereren vanaf vliegdekschepen. Het *US Marine Corps* (USMC) wenst zeshonderd *short take-off/vertical landing* (STOVL) vliegtuigen voor dag/nacht aanvalsmisaties en voor het handhaven van het luchtoverwicht.

In 1995 heeft het Verenigd Koninkrijk zich aangesloten bij het JAST-programma, voor de vervanging van zestig *Sea Harrier's* voor de Britse Royal Navy (RN) vanaf 2012. De richtprijs voor de USAF-versie, de simpelste uitvoering, is 28 miljoen dollar. De USN-versie is, in verband

met de noodzakelijke aanpassingen om te kunnen opereren vanaf vliegdekschepen, met 38 miljoen dollar het duurst. Voor de USMC/RN-versie, die het meest afwijkend is in verband met de eis dat deze verticaal moet kunnen landen, bedraagt de richtprijs 35 miljoen dollar.

JAST/JSF werkwijze en programma-planning

Binnen het JAST/JSF-programma wordt het concept van *Strategy-to-Task-to-Technology* (STT) toegepast. STT is te omschrijven als een analytisch *top-down* proces dat op een duidelijke en reproduceerbare wijze het verband aanbrengt tussen nationale strategie, militaire operationele doelen, tekortkomingen in de bestaande systemen, systeemspecificaties en de uiteindelijk te gebruiken technologie. De verbanden worden gekwantificeerd door middel van weegfactoren die doorlopend worden verbeterd op basis van gegevens afkomstig van simulaties van operationele situaties en demonstraties van technologische mogelijkheden. Uiteindelijk kan men op deze wijze bepalen met welke middelen en technologieën de doelen kunnen worden bereikt tegen minimale kosten.

Om het STT-proces tot zijn recht te laten komen, is een goede samenwerking vereist tussen gebruikers en ontwikkelaars. Dit was ook een van de aanbevelingen van de *Packard Commission*. Om de samenwerking tussen gebruikers en ontwikkelaars gestructureerd te laten verlopen, zijn zogenaamde *Focus Groups* (FG's) en *Integrated Product Teams* (IPT's) opgericht. De FG's richten zich op de hoofdgebieden waar met name de huidige gevechtsvliegtuigen tekort schieten en waar dus resultaat moet worden geboekt.

Er zijn vier van deze gebieden geïdentificeerd: effectiviteit (vermogen om doelen te lokaliseren en te vernietigen), overlevingsvermogen (kans om succesvol de missie te voltooien zonder schade of verliezen ten gevol-

ge van vijandelijke acties), ondersteunbaarheid (logistieke geschiktheid in verband met ontplooiing en maximalisatie van het aantal sorties) en betaalbaarheid.

Deze vier aspecten worden bewaakt door aparte FG's. De binnen het JAST/JSF-programma te beschouwen technologieën zijn gebundeld in een aantal clusters. Voor elk technologiecluster is een IPT aangesteld, dat de technologieën selecteert die verder worden ontwikkeld en gedemonstreerd en uiteindelijk als basis dienen voor de ontwikkeling van nieuwe vliegtuigen.

In de FG's worden de afwegingen gemaakt tussen de verschillende technologieclusters. Vooral in de FG's hebben de operationele gebruikers een sterke inbreng.

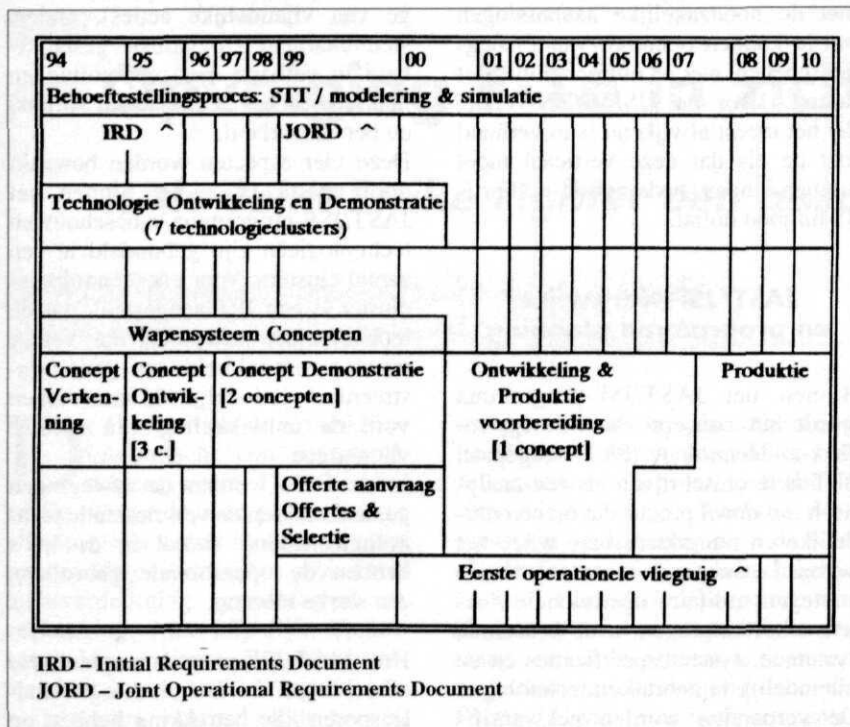
Het JAST/JSF-programmaplan (zie afbeelding 2) bestaat uit drie parallelle sporen, die betrekking hebben op behoeftestelling, technologie-ontwikkeling en wapensysteemconcepten. Het JAST/JSF-project wordt op zodanige wijze uitgevoerd dat tussen deze drie sporen een doorlopende interactie bestaat. Daarbij speelt de samenwerking tussen gebruikers, technologie-ontwikkelaars en uiteindelijke verwerfers in de FG's en IPT's, gebruikmakend van het STT-proces, een cruciale rol.

Spoor 1: Behoeftestelling

In dit spoor worden de operationele en logistieke eisen gespecificeerd en vastgelegd. Met behulp van het STT-proces kunnen vroegtijdig de prestaties c.q. het operationele nut worden afgewogen tegen de levensduurkosten. Daarbij dient te worden bedacht dat de levensduurkosten van een wapensysteem al voor het grootste deel worden bepaald door de definitie van het eisenpakket.

De eerste belangrijke mijlpaal van het eerste spoor was het vaststellen van de initiële behoefte in 1995. In een zogenaamd *requirements validation*-programma wordt de behoefte verder

* Met 'strike' wordt hier de grondaanvalstaak bedoeld; hoewel sprake is van 'multirole' capaciteiten lag op deze taak aanvankelijk de nadruk.

Afb. 2 JAST/JSF Programma-planning.
De Programma-planning vindt plaats langs drie sporen:
de behoeftestelling; de technologie-ontwikkeling;
de wapensysteemconcepten

getoetst en nader gespecificeerd. De belangrijkste mijlpaal in dit programma is het vaststellen van het zogenaamde *Joint Operational Requirements Document* (JORD) in 1999. Het *requirements validation*-programma wordt afgesloten voordat de ontwikkelingsfase van de JSF aanvangt (in spoor 3).

Spoor 2: Technologie-ontwikkeling

In dit spoor identificeert men een aantal nieuwe technologieën die in de behoefte kunnen voorzien en/of kunnen bijdragen aan het reduceren van de kosten van nieuw te ontwikkelen gevechtsvliegtuigen. Hiertoe verzamelt men informatie van de lopende technologie-ontwikkelingen bij de industrie en de diverse laboratoria. De geselecteerde technologieën worden verder ontwikkeld en gedemonstreerd

zodat deze in voldoende mate worden beheerst voor gebruik in toekomstige gevechtsvliegtuigen zonder grote (financiële) risico's. Zoals eerder vermeld, zijn de betreffende technologieën gegroepeerd in clusters. De belangrijkste technologieclusters komen hierna aan de orde.

Voortstuwung

Mede in verband met een reeds gemaakte keuze voor een éénmotorig vliegtuig staan de verhoging van de betrouwbaarheid en de verlaging van de levensduurkosten hier centraal. Dit wordt onder meer bereikt met vermindering van het aantal onderdelen. De ontwikkelingen van nieuwe materialen die tevens een verlaging van het gewicht mogelijk maken, vormen daarbij een belangrijke schakel. Andere zaken die van belang zijn bij de voortstuwung zijn een verminderde observeerbaarheid en geavanceerde uitlaten.

Geavanceerde wapentechnologie

De ontwikkeling van precisiewapens met als doel verhoging van de effectiviteit en verkleining van het totale wapensysteem is hier een belangrijke factor. Aangezien bij de huidige vliegtuigen de integratie van wapens in het vliegtuigsysteem een significante kostendrijver is, wordt tevens gekeken naar vereenvoudiging hiervan.

Avionica

Hier wordt veel aandacht gegeven aan de ontwikkeling van een open architectuur die eenvoudige vervanging van de diverse subsystemen mogelijk maakt. In verband met de nagestreefde kostenreductie speelt verder het gebruik van *Commercial Of The Shelf* (COTS) een belangrijke rol. Daarnaast onderzoekt men in hoeverre externe sensoren en een data-verbinding de *situational awareness* van de vlieger kunnen verbeteren.

Logistiek en training

Hierbij kijkt men onder andere naar verbeterde diagnose-technieken om zodoende de instandhoudingskosten te verlagen en de beschikbaarheid per systeem te verhogen. Verder wordt in dit verband aandacht besteed aan de ontplooiing van het wapensysteem (*deployability*) en de standaardisatie voor ondersteunende systemen en training.

Constructie en materialen

Hierbij wordt de aandacht vooral gericht op het verminderen van het aantal onderdelen waaruit de constructiedelen bestaan om zodoende de productiekosten en het gewicht te verlagen. Ook onderzoekt men in hoeverre het ontwerp- en productieproces verder kan worden geïntegreerd. Verder worden nieuwe materialen ontwikkeld en de toepasbaarheid daarvan gedemonstreerd.

Vliegtuig-subsystemen

Een belangrijke ontwikkeling op dit gebied is de verdere integratie van deelsystemen zoals het elektrische en het hydraulische koelsysteem met als

doel het verlagen van het gewicht en de instandhoudingskosten. Verder tracht men de in de huidige generatie vliegtuigen bestaande hydraulische, pneumatische en mechanische aandrijvingen te vervangen door elektrische. Hiermee kunnen de levensduurkosten worden verlaagd.

Productietechnieken en produceerbaarheid

Veel aandacht wordt besteed aan het verbeteren van productietechnieken en -methoden om zodoende de kosten te verlagen. Daarbij beschouwt men ook de gangbare technologie uit de civiele vliegtuig- en auto-industrie.

De mogelijke invloed van bovengenoemde technologieën op de *fly-away* prijs en de levensduurkosten is aanzienlijk, namelijk in de orde van grootte van 30 procent (zie afbeelding 3). Het tijdschema van het tweede spoor verschilt sterk per technologie en is voornamelijk ondersteunend aan het derde spoor.

Spoor 3: Wapensysteem-concepten

In het derde spoor worden de wapensysteemconcepten verkend, ontwikkeld en gedemonstreerd. In het verlengde hiervan plant men de ontwikkeling en productie van de *Joint Strike Fighter*.

Het derde spoor is in 1994 begonnen met de concept-verkenningsfase. Na het afsluiten hiervan is in 1995 de concept-ontwikkelingsfase van start gegaan. Gedurende de concept-ontwikkelingsfase van het JAST-programma zijn door drie (groepen van) ondernemingen separate concepten uitgewerkt: de firma's Lockheed Martin, Boeing en een consortium van McDonnell Douglas, Northrop Grumman en British Aerospace.

De drie concepten verschillen vooral in de wijze waarop de voortstuwings- en liftinstallatie voor de USMC/RN-versie is gerealiseerd. Lockheed Martin gebruikt voor de verticale landing een extra *fan* die wordt aangedreven

via een as door de hoofdmotor. Boeing gebruikt daarvoor de lucht afkomstig van de *fan* van de hoofdmotor, welke wordt omgebogen. Het concept ontwikkeld door het consortium aangevoerd door McDonnell Douglas beschikt naast straalombuiging van de hoofdmotor over een extra liftmotor voor de verticale landing. De concepten zijn alle drie modulair opgebouwd zodat de drie versies voor de verschillende krijgsmacht-delen zoveel mogelijk overeenkomen. Verder zijn bij alle drie duidelijk *stealth*-eigenschappen zichtbaar in de vorm van het vliegtuig en de interne wapenopslag. (Zie afbeeldingen 4, 5 en 6.)

De concept-ontwikkelingsfase is in 1996 afgerond. Omdat langzamerhand de concrete ontwikkeling van vliegtuigen in beeld kwam, werd het JAST-programma in 1996 tevens omgedoopt in JSF.

Voor de volgende fase, de concept-demonstratiefase, zijn twee teams geselecteerd. Op 16 november 1996 is bekend gesteld dat de teams van Lockheed Martin en Boeing hun concept mogen demonstreren en het con-

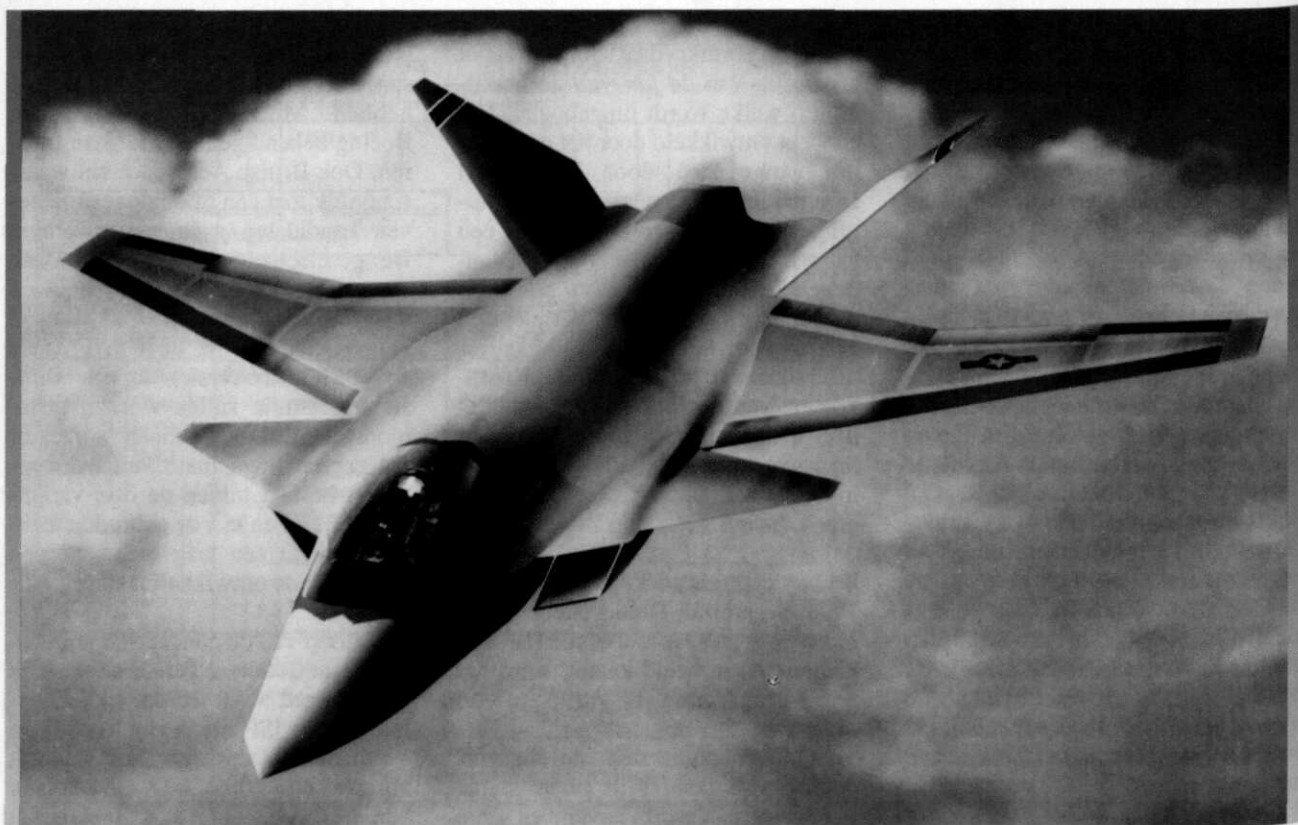
sortium van McDonnell Douglas, Northrop Grumman en British Aerospace afvalt. Een maand na dit besluit hebben McDonnell Douglas en Boeing bekend gemaakt te gaan fuseren. Ook British Aerospace zal waarschijnlijk met één of beide overgebleven kandidaten gaan samenwerken. De geselecteerde teams gaan twee vliegtuigen (X-32 en X-35) bouwen waarmee de drie varianten (A, B en C voor respectievelijk de USAF, USN en USMC/ RN-versie) van een *multi-service*-familie zullen worden gemonstreerd. Deze aanpak verzekert dat er een hoge mate van overeenkomst bestaat tussen de drie varianten. Bovendien kan de gebruikte technologie met een laag risico worden ingezet in de ontwikkelingsfase.

Na afloop van de concept-demonstratiefase in 2000 zal één team worden geselecteerd voor de ontwikkelingsfase van de JSF, die begint in 2001 en – afhankelijk van de versie – wordt afgesloten in 2005-2007. De aanvang van de productiefase is gepland in 2006. Het eerste operationele vliegtuig in de USAF-uitvoering zal in 2008 kunnen worden afgeleverd.

Technologiecluster	Besparing op 'fly-away' kosten [\$ Miljoen]	Besparing op Levensduurkosten [\$ Miljard]
Voortstuwing	1,0	3,5
Geavanceerde Wapentechnologie	0,5	3,5
Avionica	3 - 4	15 - 20
Logistieke ondersteunbaarheid & training	2,9	20,2 - 22,2
Constructie & Materialen	2,1	3,8 - 4,2
Vliegtuigsubsystemen	1,0	7
Productietechnieken & Produceerbaarheid	4,6	13 - 20
TOTAAL	\$15 - \$16 Miljoen 30% - 31%	\$66 - \$80,4 Miljard 28% - 32%

Noot: Hierbij is uitgegaan van de te vervangen vliegtuigen (F-16, A-10, F-14, F-18 en AV-8B).

Afb. 3 Invloed van JAST 'Technology Maturation Programm' op investerings- en levensduurkosten

Afb. 4 'Artist impression' JSF van Lockheed Martin

Deelname aan Joint Strike Fighter

Voor deelname van landen buiten de Verenigde Staten aan het JSF-programma zijn structuren ontwikkeld. Voor iedere afzonderlijke fase van het JSF-programma is deelname mogelijk. Participatie is mogelijk op vier niveau's, drie bedoeld voor overheden en één voor industrieën.

Het hoogste niveau van deelname voor overheden is het *coöperative partnership*; hiervoor geldt een minimale bijdrage van 10 procent in de kosten. Als tweede niveau is voorzien het *associate partnership* met een bijdrage van minimaal 2 procent. Het derde niveau behelst *informed customers*, die een minimale bijdrage leveren van een half procent. Tot dusver heeft alleen het Verenigd Koninkrijk een overeenkomst getekend voor deelname aan JSF. Groot-Brittannië participeert als *coöperative partner*

voor 200 miljoen dollar in de concept-demonstratiefase. De Britse deelname ligt in het verlengde van een eerdere samenwerking met het USMC in het *Common Affordable Lightweight Fighter* (CALF) onderzoeksproject. Industrieën kunnen, als onderaannemer, een bijdrage leveren aan het JSF-programma op basis van *fee for service*. Op deze wijze zijn Britse, Franse en Russische firma's ingeschakeld.

Voor de F-16 bestaat een samenwerkingsverband, waaraan België, Denemarken, Nederland, Noorwegen en de Verenigde Staten deelnemen. In dit zogenaamde *Multi National Fighter Program* (MNFP) zijn de F-16 vliegtuigen aangeschaft, wordt de ondersteuning voor het F-16 wapensysteem tijdens de instandhoudingsfase geregeld en is de *Mid-life Update* overeengekomen. Met deze vorm van samenwerking zijn positieve ervaringen opgedaan. Dit geldt ook voor de Ne-

derlandse industrie die, door de relatief vroege deelname in dit programma, op directe en langdurige wijze kon worden ingeschakeld bij de productie van onderdelen en assemblage van de F-16 vloot.

De Europese landen die met de F-16 opereren, hebben min of meer in dezelfde tijd een behoefte aan een vervanger van de F-16. Een gezamenlijke oriëntatie op de opvolger van de F-16 in het verlengde van MNFP ligt daarom voor de hand.

Denemarken, Noorwegen en Nederland hebben inmiddels de intentie uitgesproken om voor de opvolging van de F-16 het JSF-programma nadrukkelijk in beschouwing te nemen. Naar verwachting kan in januari of februari 1997 met de Verenigde Staten een gezamenlijke *Memorandum of Agreement* (MoA) worden gesloten, met een mogelijkheid dat daar later andere landen aan worden toegevoegd.

Voor de deelname van de Europese F-16 MNFP-landen worden de eerder genoemde structuren voor participatie aan JSF enigszins flexibel toegepast. Met het MoA zullen Denemarken, Noorwegen en Nederland gezamenlijk gaan deelnemen als *limited cooperative partner* in het eerste spoor, in het *requirements validation*-programma van de USAF-versie van de JSF. De geraamde kosten van dit beperkte deel bedragen 60 miljoen dollar, waarvan de Europese landen gezamenlijk de helft voor hun rekening zullen nemen. De Nederlandse bijdrage is dan 10 miljoen dollar. Wat Nederland voor de deelname in het *requirements validation*-programma terug krijgt is voornamelijk informatie, in de eerste plaats over het behoeftestellingsproces.

Nederland krijgt inzicht in de operationele en logistieke eisen die aan een modern gevechtsvliegtuig worden gesteld. Belangrijk daarbij zijn de onderlinge afwegingen (*trade offs*) die worden gemaakt tussen ontwerp-

Afb. 5 'Artist impression' JSF van Boeing

parameters zoals manoeuvreerbaarheid, bereik, bewapening, *stealth* en (levensduur) kosten. Door het eerder

beschreven STT-proces vindt daarbij een voortdurende interactie plaats met spoor 2 en 3, zodat de technologische haalbaarheid en betaalbaarheid blijft gewaarborgd.

Afb. 6 'Artist impression' JSF van McDonnell Douglas, Northrop Grumman en British Aerospace

Daarnaast is Nederland in de gelegenheid om eigen eisen in te brengen en daarvan het effect door te laten rekenen. De kennis die uit de deelname in het *requirement validation*-programma wordt verkregen, is tevens voor andere doeleinden bruikbaar dan voor een eventueel vervolg van de deelname aan JSF. Deze informatie is in eerste aanleg van belang bij het opstellen van de operationele behoefte voor de vervanging van de F-16, hetgeen de basis vormt voor het doorlopen van het Defensie Materieelkeuze Proces.

De informatie die de Nederlandse deelname in het *requirement validation*-programma oplevert, kan ook van nut zijn voor de Nederlandse industrie en de onderzoeksinstituten. Indien Nederland zou besluiten om de deelname aan JSF te vervolgen, kan daarmee tevens een goede uitgangspositie worden verkregen voor de Nederlandse bedrijven.

Het interessantst zou in dit kader zijn een deelname aan de ontwikkelings-

fase van de JSF die in 2001 aanvangt. Dit zou hoogwaardige werkgelegenheid opleveren en (door de daarmee verkregen kennis) een belangrijke basis betekenen voor vervolgoopdrachten binnen en buiten het JSF-programma.

Gelet op de nadruk in het JSF-programma op de betaalbaarheid, zal de industrie wel concurrerend moeten zijn. De projectleider van JSF schatte bij een recent bezoek aan Nederland de mogelijkheden van participatie door de Nederlandse industrie en onderzoeksinstellingen positief in.

Afsluiting

De aan de opvolger voor de F-16 te stellen eisen staan nog niet vast, maar het ligt voor de hand dat deze in het verlengde zullen liggen van de F-16, namelijk een *swing-role*-gevechtsvliegtuig in het middenspectrum. Dat betekent dat men geen extreme eisen stelt aan hetzij specifieke luchtverdedigingsoperaties, hetzij specifieke aanvalsopdrachten. Concentratie in het middenspectrum betekent een vrij licht, bij voorkeur éénmotorig gevechtsvliegtuig dat met een uiteenlopende bewapening een veelheid aan taken kan verrichten.

Naast moderne elektronische systemen bepalen vooral een grote wendbaarheid en *stealth*-eigenschappen de overlevingskansen van zo'n vliegtuig. Tenslotte moeten de verwervings- en levensduurkosten beperkt zijn zodat één-op-één vervanging kan plaatsvinden en het vliegtuig voor Nederland betaalbaar blijft.

Gezien de in het JSF-programma nastreefde eigenschappen, de nadruk op betaalbaarheid en het tijdstip waarop de luchtmachtversie van de JSF beschikbaar komt, is dit vliegtuig voor Nederland een interessante kandidaat voor de opvolging van de F-16.

Verloren onschuld

De rol van Nederland bij VN-operaties

R.M. Lutje Schipholt - schout bij nacht b.d., directeur TNO-Prins Maurits laboratorium en lid van de Adviesraad voor Vrede en Veiligheid (AVV)

Onlangs is een adviesrapport met bovengenoemde titel door de AVV aangeboden aan de regering. Het rapport is opgesteld op verzoek van de ministers van Mierlo en Voorhoeve met als doel een bijdrage te leveren aan de meningsvorming over de rol die Nederland zou kunnen vervullen bij VN-vredesoperaties. Anders geformuleerd: wat zou de inbreng van Nederland en zijn krijgsmacht moeten en kunnen zijn bij crisisbeheersing?

Door de actuele gebeurtenissen in het voormalige Joegoslavië gedwongen, is het advies in drie fasen ingediend. Als eerste is op 27 oktober 1995 het „Commentaar op het toetsingskader voor de uitzending van militaire eenheden” ingediend. Vervolgens op 6 december 1995 het deelrapport „Nederlandse deelname aan de IFOR, zienswijze van de AVV” en ten slotte het hiervoor vermelde algemene advies over de deelname van Nederland aan VN-operaties. Dit alles naar aanleiding van de ministeriële adviesaanvraag van 4 september 1995.

De eerste twee adviezen zijn inmiddels in de Staten-Generaal aan de orde geweest. Het laatste advies is nog onderwerp van studie, al is het inmiddels wel in een onderhoud van de ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie met de leden van de AVV aan de orde geweest en van enig commentaar voorzien. De dagbladen, waaronder het *NRC/Handelsblad*, de *Volkscrant*, *Trouw* en *Algemeen Dagblad*, hebben inmiddels reeds aandacht besteed aan het laatste rapport „Verloren Onschuld”. Ook heeft de

redactie-voorzitter van het *Marineblad* in juni jl. enig kritisch commentaar gegeven.

De werkgroep van de AVV, die de adviezen heeft opgesteld, stond onder leiding van de oud-minister van Buitenlandse Zaken, prof. mr. P.H. Kooijmans. Als lid van deze werkgroep geef ik graag enige achtergrondinformatie en commentaar op deze voor de krijgsmacht zo essentiële materie. Het woord ‘essentieel’ is hier niet lichtvaardig gebruikt, want de onderwerpen die aan de orde komen, zijn van groot belang voor de toekomstige koers en inrichting van de krijgsmacht.

De mening van de AVV weegt – naar ik veronderstel – zwaar bij zowel Regering als Parlement. De AVV heeft dan ook voor het uitbrengen van het advies zoveel mogelijk deskundigen geraadpleegd. Dit waren zowel Nederlandse generaals, onder wie Van Baal en Nicolai, met *hands-on* ervaring in het voormalige Joegoslavië, alsook vrijwel de gehele VN-top in New York en de Permanente Vertegenwoordigers in de Veiligheidsraad. Het advies geeft niet alleen aan wat zou kunnen en moeten, maar ook waar (een Nederlandse?) euforie niet is gerechtvaardigd. Het einde van de Koude Oorlog betekent immers niet, dat de inspanning voor vredesbewaring zonder nut of zonder gevaar is geworden. Ook niet dat de VN daardoor het vredebewarende instrument bij uitstek zijn geworden. Naast *peacekeeping* blijft ook *peace-enforcing* nodig en tot dat laatste blijkt de VN niet in staat. Tot schade en schan-

de van Nederland is gebleken, dat (militaire) inspanning nog niet werkelijk inspraak op het politieke niveau garandeert. We hebben onze onschuld verloren!

Crisisbeheersing

In de periode van de Koude Oorlog werd de politieke en militaire situatie in de wereld grotendeels beheerst door de inspanningen nodig om het machtsevenwicht tussen de Sovjet-Unie (SU) en de Verenigde Staten (VS) te handhaven. De VS en zijn bondgenoten vreesden verstoring van de status quo omdat de SU, als kampioen van het wereldcommunisme, zijn invloed wenste uit te breiden. Als dominanten zouden neutrale landen in de invloedssfeer van dit moderne Russische imperialisme vallen. Zelfs bestond de gerechtvaardigde vrees dat Europa voor de derde maal in deze eeuw een massaal slachtoffer zou worden.

Aan de andere kant bestond in de SU de vrees dat het kapitalistische imperialisme knaagde aan de wortels van de communistische ideologie. Op deze ideologie was hun maatschappij, die met een bloedige revolutie tot stand was gekomen, gebaseerd. Daarna kreeg de SU te maken met een nog bloediger verdedigingsoorlog tegen een massale aanval uit westelijke richting.

Het evenwicht en dus de gewapende vrede en stabiliteit, het fundament van onze huidige welvaart, is in feite verkregen door afschrikking als ge-

volg van het wederzijds dreigen met algehele vernietiging. Enerzijds maakt de ontwikkeling en beschikbaarheid van moderne wapens dit mogelijk, anderzijds waren de geloofwaardigheid van de dreiging en de vastbeslotenheid van de partijen hieraan weerstand te bieden, noodzakelijk voorwaarden voor het succes van deze *deterrence*-strategie.

Een goede militaire strategie moet zijn gebaseerd op de elementen 'kunnen' en 'willen'. Daar komt in het geval van *deterrence* als extra element bij, de afschrikkende geloofwaardigheid van het 'kunnen' en 'willen' van de tegenstander.

In hoeverre de interne revolutie in de SU, die een einde maakte aan de communistische staatsvorm, een gevolg is van economische of ideologische ontwikkelingen, is moeilijk aan te geven. Ook is de mate van invloed van het Westerse bondgenootschap op dit proces niet duidelijk. Wel is zeker dat de kracht van de NATO-*deterrence* bijgedragen heeft aan de stabiliteit na de Tweede Wereldoorlog en daardoor de ruimte heeft geschapen voor deze nieuwe vreedzame Russische revolutie. Hierdoor is tevens veel bloedvergieten voorkomen.

Alhoewel het bestaansrecht en het doel van de NAVO ogenschijnlijk is beëindigd met het einde van de Koude Oorlog, is de noodzaak tot crisismanagement, waartoe licht bewapende flexibele en mobiele strijdkrachten van beperkte omvang nodig zijn, wel blijven bestaan. Inzet binnen het NAVO-gebied is momenteel minder waarschijnlijk, omdat de kans op een conflict zeer klein is geworden. De momenteel zeer geringe kans op een grootschalig conflict, heeft tot gevolg dat de NAVO-organisatie zich ernstig bezint op nieuwe doelen en een nieuwe strategie.

Deze lijken buiten het NAVO-gebied te liggen, want het aantal conflicten is daar toegenomen, als gevolg van het wegvallen van de stabiliserende invloed van de oude machtsblokken. Deze toename kan echter ook schijn

zijn, veroorzaakt door de toenemende zichtbaarheid van conflicten op de tv. Voor Nederland, dat uit idealisme of uit eigenbelang altijd belang heeft gehecht aan de handhaving van de internationale rechtsorde, biedt de nieuwe situatie de mogelijkheid bij te dragen aan het paal en perk stellen aan de massale schending van mensenrechten.

Het raamwerk diende echter te veranderen en de VN zouden het kader moeten vormen, waarbinnen interventies voor het handhaven van de internationale rechtsorde zouden moeten plaatsvinden. Nederland schaarde zich – meer dan voorheen – bij de groep van landen, waartoe de Scandinavische landen en Canada behoren, die zich onder de vlag van de VN inzetten voor het handhaven van de internationale rechtsorde en stabiliteit. Een goede zaak naar het zich liet aanzien: een goed doel werd gediend, complementair aan de Nederlandse politiek van ontwikkelingshulp. Nederland behield zo tevens internationale invloed en diende eveneens het eigen belang.

De krijgsmacht kreeg hiermee een nieuw doel en inhoud, die aan de ingrijpende bezuinigingen (een kwart van het defensiebudget werd in korte tijd bespaard, zonder dat dit tot al te grote interne en externe conflicten leidde) legitimiteit en richting verleenden.

Al is deze summier samenvatting van het in gang gezette nationale en internationale veranderingsproces op defensiegebied mogelijk te vereenvoudigd weergegeven, het illustreert in ieder geval de principiële koerswijziging; het politiek-legale kader waarin de Nederlandse defensie internationaal opereert, zou geleidelijk van de NAVO naar de VN moeten verschuiven. Met andere woorden: de strategie van afschrikking door een (geloofwaardige) dreiging met massaal geweld bij (dreigende) conflicten wijzigde in een strategie met meer nadruk op (kleinschalige) crisisbeheersingsoperaties. Als gevolg hiervan moest de Nederlandse krijgsmacht kleiner, professioneler, lichter

bewapend en wereldwijd inzetbaar worden.

Mede door de directe en pijnlijke confrontatie van deze – niet uitsluitend Nederlandse – visie met de werkelijkheid van de beschamende gebeurtenissen in onder andere het voormalige Joegoslavië, Rwanda en Somalië, is bij de regering en het parlement een fase van herbezinning op de genoemde uitgangspunten aangebroken.

De formele adviesaanvraag aan de AVV van 4 september 1995, die na uitvoerig overleg tot stand kwam, was daarvan misschien een voorbode. De tragische gebeurtenissen in Srebrenica moesten toen nog in hun volle omvang bekend worden. De grenzen van de mogelijkheden van (kleinschalige) crisisbeheersingsoperaties moesten nog worden ervaren en de onmacht van de VN-organisatie was nog niet afdoende aangetoond. Ook was de geringe Nederlandse invloed op de gebeurtenissen en op beslissingen nog niet ieder duidelijk. Andere aspecten, die bij de adviesaanvraag nog niet bekend of onvoldoende onderkend waren, betroffen onder meer de lange tijdsduur die de reorganisatie van de krijgsmacht vergden, de succesfactoren van de inzet in Cambodja en de oorzaken van het mislukken van de militaire inzet in Srebrenica; het onvoldoende onderkennen (onder andere in het Parlement) dat vredesoperaties duidelijke beperkingen hebben, de relatie nationale verantwoordelijkheid en de bevoegdheden van de VN. Ook moest nog duidelijk worden dat de aanwezigheid van militaire capaciteit bij vredesoperaties niet automatisch het gebruik van geweld tussen de antagogen uitsluit.

De adviesaanvraag was dus ingebed in een breed kader. De leden van de AAV, die getracht hebben een antwoord te geven op de gestelde vraag, vormden een evenwichtige vertegenwoordiging van de Nederlandse politieke meningen en bezaten een aanzienlijke kennis van de achtergronden. Tijdens de vele vergaderingen zijn realisme en idealisme in langdurige discussies veelvuldig aan de orde geweest.

Type vredesoperatie	Doelstellingen	Modaliteiten
* vredebewaring met militaire overmacht op grond van een gemengd mandaat dat dwangacties mogelijk maakt (hoofdstuk VII en elementen van hoofdstuk VI). Het mandaat kan ook multifunctioneel zijn dan wel deel uitmaken van een multi-functionele (vredes)regeling. (Voorbeeld: IFOR)	*toezien op en zonodig afdwingen van de naleving van een vredesregeling na afloop van de gewapende strijd * het mandaat kan zowel vergaande militaire als civiele bevoegdheden bevatten, waarmee wordt beoogd stabiliteit te scheppen die economische en politieke wederopbouw mogelijk maakt	* instemming betrokken partijen * onpartijdige opstelling van de militaire macht * geweld kan worden aangewend om de doelstellingen van de operatie te verwezenlijken * na (opgelegde) beëindiging van de gewapende strijd
* militaire dwang operaties (hoofdstuk VII) (Voorbeeld: Korea-oorlog)	* handhaving van de internationale vrede en veiligheid door het nemen van maatregelen tegen een bedreiging van de vrede, inbreuk op de vrede of een daad van agressie	* zonder instemming van de betrokken partijen * militaire macht richt zich tegen de agressor * geweld wordt toegepast / gewapende strijd is aan de gang
* post-conflict peace-building	* uitvoering van maatregelen, in het algemeen op grond van een vredesregeling, die beogen de voorheen strijdende partijen met elkaar te verzoenen door de sociale, economische en politieke infrastructuur voor samenwerking te scheppen	* instemming betrokken partijen * onpartijdige opstelling van de vredesmacht * na afloop van de gewapende strijd

De behandeling van de adviesaanvraag

Allereerst moest worden geconstateerd dat de term 'VN-vredesoperaties' een vlag is die velerlei lading dekt. Succesvolle voorbeelden van dergelijke operaties zijn de inzet in Cambodja en Haïti, waar ook Nederlandse mariniers een rol hebben gespeeld, alsook die in El Salvador en Mozambique. De operatie in Somalië daarentegen was een opvallende mislukking, terwijl de geschiedschrijving over de VN-interventie in het voormalige Joegoslavië mogelijk ook negatief uit zal vallen. Hier heeft de VN-inzet niet alle leed weten te voorkomen.

Nadere bestudering van deze operaties leert dat het karakter van VN-operaties, zowel in legale als in militaire zin, vaak zeer verschillend is. De klassieke vredeshandhaving in het kader van hoofdstuk 6 van het VN-Handvest omvat vreedzaam geschillenbeslechting met instemming van de conflictpartijen. De militaire bewapening is dan in theorie slechts nodig voor een minimale zelfverdediging. De symboliek van de VN-kleur

blauw moet hier voldoende bescherming bieden.

Hoofdstuk 7 van het Handvest opent daarentegen de mogelijkheid van geweld voor *peace-enforcing*. Militaire interventies met gebruikmaking van geweld gesanctioneerd door de Veiligheidsraad vergen echter een geheel andere strategie, organisatie, besluitvormingsprocedures en middelen. En de noodzaak van dit soort operaties om bijvoorbeeld grove schendingen van de internationale rechtsorde waar dan ook te voorkomen en handhaving van de politieke stabiliteit aan de grenzen van het NAVO-gebied zeker te stellen, is nu juist waarschijnlijker dan het eerstgenoemde *peacekeeping*.

De typologie van de diverse VN-operaties, zoals door de Raad gehanteerd is in het volgende schema weergegeven.

In de gevoerde discussies kwamen onder meer de volgende vragen aan de orde:

– Kunnen op grond van de opgedane ervaringen de politieke en militaire voorbereidingen voor toekomstige operaties worden verbeterd?

– Kunnen de VN-concepten voor de

verschillende soorten operaties worden verbeterd?

– Hoe kan bij een mengvorm van 'hoofdstuk 6 en 7 operaties' een optimale afstemming van militaire en humanitaire middelen worden verkregen?

– Welke informatie is nodig, op welke niveaus en in welke vorm, om de juiste coördinatie tijdens de besluitvorming te bereiken? (Deze coördinatie heeft betrekking op het samenspel tussen nationale en internationale militaire en civiele organisaties die zijn betrokken bij VN-operaties.)

Het zou te ver voeren in dit artikel alle argumenten en overwegingen van de AVV bij de beantwoording van deze vragen te vermelden; hiertoe verdient het aanbeveling het rapport zelf te lezen.¹

Het zal de lezer echter niet verrassen dat met name verbetering van overleg en afstemming tussen alle betrokken instanties bij de voorbereiding en uitvoering van VN-operaties, door de AVV essentieel wordt geacht. Daar aan schort momenteel nog wel het een en ander. Met name de vertegenwoordiging van de niet-gouvernementele organisaties op het secretariaat van de

VN moet worden versterkt. Bij vredesoperaties moet prioriteit worden gegeven aan de civiele hulpverlening. Daarbij zijn standaardprocedures noodzakelijk om slagvaardig militaire en humanitaire acties op elkaar af te kunnen stemmen.

Moderne communicatie- en informatiemiddelen maken het tegenwoordig in theorie ongetwijfeld mogelijk alle gewenste informatie eenduidig en tijdig op alle daartoe bestemde plaatsen te krijgen, maar de VN moet dan wel algemene definities hanteren voor *command and control*, zoals de NAVO ze kent. Eerst dan is het mogelijk per operatie een door alle participanten aanvaarde *Standard Operations Procedures* te kunnen vaststellen. Helaas ontbreekt het hier nog aan, terwijl ook de VN-bevelslijnen nog niet in orde zijn.

De AVV ontraadt de regering deel te nemen aan operaties met een zogenaamd gemengd mandaat, tenzij deze zijn gebaseerd op hoofdstuk 7 van het VN-Handvest. Dit laatste is het geval met de IFOR-operaties² in het voormalige Joegoslavië. Hierbij is in de planning rekening gehouden met de mogelijkheid van het gebruik van geweld anders dan voor zelfverdediging.

De AVV is dus van mening dat Nederland binnen de grenzen van haar mogelijkheden bereid moet zijn deel te nemen aan dwangoperaties, mits goed voorbereid en met de ogen open. Daarbij is deelname van een leidende natie – bij voorkeur een NAVO-bondgenoot – een zwaarwegende factor om met geweld te kunnen dreigen. Dit heeft ook betrekking op preventieve operaties, die al dan niet met instemming van de betrokken partijen worden uitgevoerd. Verderop in dit artikel kom ik hierop nog terug.

Ervanuit gaande dat de interne VN-

organisatie wordt verbeterd, is het denkbaar dat bij algemene instemming de mogelijkheden van de VN worden vergroot met materiële en militaire middelen. Immers: het bewaren en bewaken van de internationale vrede en veiligheid is en blijft een taak van de VN, die daartoe ook steun behoeft. Wel dient dan prioriteit te worden gegeven aan het voorkomen en tegengaan van genocide en duidelijke agressie, in plaats van de krachten te versnipperen, zoals nu veelal gebeurt. Het lijkt meer dan ooit zinvol bij militaire ondersteuning van deze VN-operaties bilaterale overeenkomsten te sluiten tussen de VN en regionale organisaties die hebben aangegeven deel te willen nemen aan deze door de VN geïnitieerde en gelegitimeerde internationale operaties. In dit verband kan men bijvoorbeeld aan de NAVO denken. In dergelijke overeenkomsten dient het overleg tussen de VN en regionale organisatie te worden geïnstitutionaliseerd. De voortdurende betrokkenheid van de VN bij de operatie dient hierdoor te worden zeker gesteld. De inbedding van een militaire operatie in coalitieverband in een bestaande internationale organisatie die zijn waarde heeft bewezen, geeft een aanzienlijk grotere kans van slagen dan acties van ad hoc coalities onder VN-commando. Bovendien zijn in bijvoorbeeld de NAVO de inspraak en medezeggenschap procedures van de deelnemende landen geïnstitutionaliseerd en van een bewezen kwaliteit. Dat dit bij de VN-organisatie niet het geval is, heeft Nederland op pijnlijke wijze moeten ervaren. Om de invloed van de troepenleverende landen op de besluitvorming van de VN verder te versterken, beveelt de AVV aan „een consultatieve raad van troepenleverende landen” in het leven te roepen. Deze dient zich te buigen over de voorbereidingen van de secretaris-generaal voor de besluitvorming in de Veiligheidsraad over militaire operaties van de Verenigde Naties. Het gaat om de planning en voorbereiding van operaties en om de vaststelling van het mandaat. Is een operatie eenmaal op gang gekomen, dan dient deze con-

sultatieve raad de mogelijkheid te hebben de besluitvorming van de Veiligheidsraad te toetsen op consistentie met de doelstellingen van het mandaat.

Tevens dient de raad erop toe te zien dat de uitvoering van de operatie in overeenstemming is met het mandaat. Over deze zaken adviseert de consultatieve raad van troepenleveranciers, dus de Veiligheidsraad.

Gelukkig bestaat er in Nederland nog steeds een breed politiek en maatschappelijk draagvlak voor de deelname aan operaties van de Verenigde Naties. Deze vaststelling op zich is onvoldoende; regering en parlement kunnen zowel aan de vorming als de afbrokkeling van dit draagvlak bijdragen. Met name wanneer wordt gevreesd voor negatieve publicitaire gevolgen van deelname aan riskante operaties, ligt het gevaar op de loer van een zichzelf waarmakende voorspelling. Deze constatering onderstreept de oproep van de AVV voor een versterking van de rol van de voorlichting over Nederlandse deelname aan het publiek in het algemeen en aan de deelnemende militairen in het bijzonder.

De AVV heeft zich ook gebogen over de omvang van de Nederlandse bijdrage aan VN-operaties. In dat verband benadrukt de raad dat de wisselende ervaringen de ‘beginselbereidheid’ tot deelname niet mogen aantasten. Nederland bevindt zich in een beperkt gezelschap van lidstaten die een actieve en constructieve houding ten opzichte van de wereldorganisatie ten toon spreiden en een passend aandeel leveren aan operaties. Voor Nederland is dit aandeel in de Prioriteitennota geoperationaliseerd als het gereed houden van een capaciteit om aan vier vredesbewarende operaties tegelijkertijd deel te nemen. Hoe onvolkomen dit richtsnoer als operationalisering van de beginselbereidheid ook mag zijn, de AVV hecht aan de instandhouding van deze capaciteit. Mede met het oog op de actualisering van de, die de minister van Defensie voornemens is uit te voeren, staat de raad niet afwijzend tegenover

¹ Rapport *Verloren onschuld, Nederland en VN-operaties*, te verkrijgen bij secretaris Adviesraad Vrede en Veiligheid (drs. F. van Beuningten) Postbus 20061, 2500 EB 's-Gravenhage.

² IFOR – Implementation Force.

een verdere accentuering van deelname aan militaire operaties anders dan de traditionele verdedigingstaken binnen het takenpakket en de inrichting van de defensieorganisatie.

Een nieuwe strategie?

De vraag wat in de toekomst voor het handhaven van vrede met militaire middelen de beste strategie zou kunnen zijn, was geen onderwerp waar de AVV een antwoord op moest geven. En toch zal de keuze van de te volgen strategie bepalend zijn voor de aanpak en de beschikbaarstelling van de middelen benodigd voor crisisbeheersing. Ik wil graag een poging daartoe doen.

De ervaring leert dat succesvolle crisisbeheersing afhankelijk is van de volgende factoren:

- Zeer tijdig ingrijpen; dit pleit voor preventie door een verstandig gebruik van *stick and carrot* nog voordat een militair conflict is uitgebroken. De recente Westerse interventie in de Baltische staten is daarvan een succesvol voorbeeld.

- Het ingrijpen moet bij de interveniërende landen een hoge urgentie hebben.

- De doelstelling om in te grijpen moet duidelijk zijn gedefinieerd.

- Een organisatie met een duidelijk mandaat om de doelstelling af te dwingen.

- De aanwezigheid van macht om het gestelde (politieke) doel af te dwingen. Deze macht kan verschillende uitingsvormen hebben; militaire macht is er één van.

De effectiefste manier om de politieke doelstelling met militaire middelen te ondersteunen, is het bedreigen van de conflictpartijen met afschrikkend geweld. Zoals hiervoor betoogd, moet de bedreiging wel geloofwaardig zijn, zowel in omvang als in uitoefening.

Alleen militaire overmacht zal afschrikkend kunnen werken en tevens moet duidelijk zijn dat de militaire middelen zullen worden ingezet indien de conflictpartijen een bepaal-

de grens overschrijden. Het is een *trip-wire* constructie met een afgesproken en voorspelbare escalatie van geweldsuitoefening van de kant van de interventiemacht. Deze afschrikking is nu niet meer afgestemd op de verdediging van bijvoorbeeld het NAVO-territorium, maar op de betreffende crisissituatie. Ook hier is afschrikking bedoeld als een politiek concept met – zonodig – het gebruik maken van militaire middelen.

Het handhaven van de internationale rechtsorde, die onderschreven wordt door de meeste geciviliseerde landen, leent zich in theorie als motief voor een gezamenlijke afschrikingsstrategie. De realiteit is echter dat de meeste landen slechts bereid zijn voor een bedreiging dicht bij huis de benodigde militaire middelen te leveren om de afschrikking geloofwaardig te maken. Egoïsme is blijkbaar nog steeds een sterker motief voor deelname dan altruïsme. Op dit gegeven moeten de politieke doelen dus zijn afgestemd om de afschrikking geloofwaardig te kunnen invullen. Afschrikking met militaire middelen door een organisatie belast met de uitvoering van de dreiging, is alleen geloofwaardig als dit binnen de doelstelling en capaciteit van deze organisatie valt. Het na te streven doel moet ook tamelijk 'egoïstisch' zijn.

Het is dan ook de vraag of de handhaving van de internationale rechtsorde of de handhaving van de mensenrechten als dergelijke doelen zullen worden beschouwd.

De militaire middelen die nodig zijn om crises te voorkomen, zijn minder massaal en omvangrijk, dan in de periode van de Koude Oorlog. Het gaat nu om geloofwaardige *combined joint task force* voor *out-of-area* operaties, zoals deze inmiddels binnen de NAVO uitvoerig aan de orde zijn geweest. Tevens zijn daarbij goed geoefende professionals nodig met moderne *command, control and information* middelen, die een *real time* politiek/militaire besturing mogelijk moeten maken. Het geheel moet duidelijk de wil tot uitdrukking brengen zodanig in te grijpen en daarbij de

mogelijkheid van escalatie te accepteren.

Deze afschrikking is alleen bruikbaar als deze strategie ook enige tijd kan worden volgehouden met de volledige steun van het thuisfront in de deelnemende landen. Als de politieke leiding deze steun niet bij het thuisfront verwerft, zal dit nooit mogelijk zijn.

Een goede discussie in het eigen parlement en voorlichting aan de media is daartoe een vereiste. De politieke doelen van de interventie moeten dan wel duidelijk zijn.

De afschrikking met een overmacht aan militaire middelen is de effectiefste strategie om conflicten te voorkomen of in de kiem te smoren. Het is zelfs de vraag of de tot dusver gebruikelijke conventionele wijze van inzet van militairen ook in conflictbestrijding buiten het NAVO-gebied wel zinvol is.

Overigens is, in vergelijking met de periode van de Koude Oorlog, een militaire inzet bij conflicten buiten het NAVO-gebied voor ons allesbehalve conventioneel van aard. Om een snelle en flexibele inzet mogelijk te maken, moet er nog wel het een en ander gebeuren. Afschrikking is – om misverstanden te voorkomen – primair een politieke strategie. Er moet dus aan de eerder genoemde factoren zijn voldaan om van een effectieve politiek te kunnen spreken.

Hoewel de hier gedane aanbeveling deze aangepaste afschrikingsstrategie meer systematisch te hanteren zeker niet revolutionair kan worden genoemd, zijn de politieke veranderingen nodig om crisisbeheersing effectief toe te passen misschien wel groter dan de te stellen eisen aan militaire strategie, tactiek, organisatie en middelen.

Het blijft natuurlijk de vraag onder welke omstandigheden Nederland bereid is deel te nemen aan vredesoperaties. Zijn grove schendingen van mensenrechten of ernstige verstoringen van de internationale rechtsorde een maatstaf? En houdt dit in dat Nederland in dergelijke situaties altijd en automatisch participeert, of zijn er grenzen? →

Ongetwijfeld zal de afweging tussen egoïsme en altruïsme bepalend zijn bij de beslissing om tot inzet over te gaan, maar nu reeds kiezen voor een toekomstige afschrikkingstrategie heeft wel consequenties voor het inrichten van de militaire middelen en organisatie.

Nabeschoouwing

Veel van de vragen die zijn behandeld in het AVV-rapport *Verloren onschuld*

³ In het *Marineblad* (1963) 163 geeft D.C.L. Schoonoord commentaar op het RVV-rapport. Samengevat luidt deze kritiek: De AVV geeft in het advies blijk van een onvoldoende realistische visie. „Het is een merkwaardige mengeling van praktijkzaken en de bouw van nieuwe luchtkastelen door Nederland gidsland.” Het is onwaarschijnlijk dat troepenleverende landen invloed zullen kunnen uitoefenen op de besluitvorming van de Veiligheidsraad.

Ook stelt de AVV zonder veel toelichting dat de krijgsmacht voor wat betreft organisatie en structuur meer nadruk moet leggen op crisisbeheersingstaken, terwijl voor het handhaven van de capaciteit van vier vredebewarende operaties geen argumenten zijn aangedragen.

zijn in dit artikel niet aan de orde gekomen. Specifieke punten, zoals mogelijkheden tot verbetering van reactiesnelheid, militaire capaciteit en effectiviteit van de VN, zijn buiten beschouwing gelaten. Niet geheel ten onrechte heeft D.C.L. Schoonoord, redacteur van het *Marineblad*, kritiek gegeven op de antwoorden van de raad.³

Misschien moesten de antwoorden wel te theoretisch blijven en zal de VN nooit geschikt zijn militaire operaties zelf uit te voeren. Dit laatste is zeker het geval als de hier gepropageerde afschrikkingstheorie ingang zou vinden. De AVV wijkt duidelijk af van de visie van Schoonoord voor wat betreft diens stelling dat Nederland moet accepteren dat troepenleverantie nog geen politieke invloed betekent. Dit was de situatie, maar dit mag niet zo blijven. In essentie is het advies van de AVV aan de regering: geen reële inspraak, dan ook geen militairen uitzenden.

Het is een misvatting te veronderstellen dat scepsis over de klassieke VN-

vredesoperaties bij de raad heeft overheerst, maar wel zal de huidige strategie en de wijze van inzet van militairen door de VN moeten veranderen. Aan het weergegeven advies van de AVV zijn door mij nog enkele suggesties toegevoegd. In dit verband is door de raad ook gesproken over de aard en omvang van de krijgsmacht. Daarbij is uitgegaan van de uitgesproken voorkeur en inzichten van de raad over de participatie aan vredesoperaties en crisisbeheersingstaken. Volgens de AVV zijn er geen redenen het aantal in de Prioriteitennota vermelde vredesoperaties, waaraan de krijgsmacht zou kunnen deelnemen, te wijzigen. Wel is het denkbaar dat aard en omvang van de krijgsmacht meer wordt afgestemd op crisisbeheersingstaken. De uitwerking ervan is – zoals reeds aangegeven – sterk afhankelijk van de te kiezen strategie en samenwerkingsverbanden. Er is een groot verschil tussen een militair optreden dat gedeeltelijk in NAVO-verband plaatsvindt en een optreden dat uitsluitend in dat kader plaatsvindt. Persoonlijk ben ik [redacted] voor het laatste.

De professionele beroepsmilitair

M. Schouten - luitenant-generaal der genie, Bevelhebber der Landstrijdkrachten

Iedereen kan typen, maar niet iedereen kan schrijven”, is een veel gehoorde opmerking. Dat moge zo zijn, maar daarmee is naar mijn mening zeker niet gezegd dat iedereen die kan schrijven ook een verhaal te vertellen heeft. Majoor Jellema heeft dat wel; daarvan getuigt *First-In*. Ik vind het een belangrijk verhaal.

Het verhaal van de majoor Jellema is een verhaal dat gaat over het vak van beroepsmilitair. Hiermee geeft hij een kijk in de keuken van het militaire leven, dat draait om een uitzending. Voor een buitenstaander is het geen kille beschrijving van militaire ervaringen. Integendeel! Zijn verhaal is veel meer; het geeft een gevoel van ‘meebeleven’ en illustreert heel duidelijk wat er allemaal bij komt kijken om als militaire eenheid en professionele militair een opdracht goed uit te voeren.

Dat beeld krijgt lang niet iedereen te zien. Dat vind ik jammer, omdat nu eenmaal ook de achtergronden van een operationele inzet interessant zijn voor de meningsvorming over de inzet als zodanig.

Er wordt vaak gezegd dat de KL een lerende organisatie moet zijn. Voor ons is dat meer dan een modewoord.

¹ E. Jellema en Chr. Klep (red) - *First-In. De ervaringen van de commandant Bravo-Compagnie Dutchbat-1 in Srebrenica*. Den Haag, 1996.

² Ik spreek in mijn betoog over de professionele militair. Het spreekt voor zich dat dit van toepassing is op alle militairen, mannelijk en vrouwelijk. Daarnaast geldt de strekking ook het burgerpersoneel, dat volledig deel uitmaakt van de KL.

Op 28 november 1996 heeft majoor E. Jellema, voormalig compagniescommandant van 11 Luchtmobiel bataljon Garde Grenadiers en Jagers, het eerste exemplaar van zijn boek *First-In*¹ aan de bevelhebber der landstrijdkrachten aangeboden. Dit geeft de ervaringen weer van zijn Bravo-compagnie, voorafgaand aan en tijdens de uitzending naar het voormalig Joegoslavië. De titel van het boek heeft betrekking op het optreden van de compagnie in Srebrenica: zijn eenheid was de eerste Nederlandse eenheid die ter plaatse de opdracht overnam van het Canadese bataljon in 1993. Dit artikel is een bewerking van de visie op de professionele beroepsmilitair die luitenant-generaal M. Schouten bij die presentatie gaf.

We willen het ook echt. Maar natuurlijk weten we allemaal dat een organisatie bestaat uit mensen. Het is in feite niet ‘de organisatie’ die leert, het zijn de mensen in de organisatie die leren. De afgelopen jaren lagen er vele lessen voor het oprapen. Majoor Jellema heeft de handschoen opgepakt en zijn ervaringen en lessen opgetekend.

Als compagniescommandant in Srebrenica had hij ook veel om op te tekenen. Hij maakte het hele traject van oprichting, opleiding en uitzending naar Bosnië van heel nabij mee. Zijn professionele inborst bracht hem ertoe zijn ervaringen door te geven, te delen met vakgenoten.

Dit boek vormt een uitstekende aanleiding om het thema ‘de professionele beroepsmilitair’² eens wat nader onder de loep te nemen, en dan aan de hand van een aantal factoren die mijns inziens bepalend zijn voor professionaliteit. Professionaliteit heeft twee kanten: dat wat wij er zelf aan kunnen doen en dat wat anderen ervan vinden.

Waar we zelf iets aan kunnen doen zijn aspecten als leiderschap, disci-

pline en vakmanschap. Maar ook de – wat ik maar noem – ‘zachte aspecten’ zoals liefde voor het vak, incasseringsvermogen en kameraadschap zijn belangrijke factoren. Daartegenover staat dat professionaliteit ook in belangrijke mate een kwestie van perceptie is. Dat wat de samenleving van ons vindt, mogen we niet als onbelangrijk afdoen. Het gaat er dus ook om of wij erin slagen het beeld van een professionele KL over te brengen aan de samenleving.

Leiderschap

Om te beginnen: leiderschap. Laat één ding duidelijk zijn. Bevelhebbers maken geen leiders. Leiders worden benoemd door de organisatie, maar gemaakt door ondergeschikten! Leiderschap, op alle niveaus, van korporaal tot generaal, stelt hoge eisen. Ik noem de belangrijkste. Een leider verschaft richting en heeft een visie op de toekomst. Een leider beschikt over een analytisch vermogen, maar er wordt ook een beroep gedaan op zijn intuïtie en gezond verstand! Een lei-

der biedt ruimte door opdrachtgerichte commandovoering. Hij stelt doelen en eisen en geeft aan *wat* er gedaan moet worden, in plaats van hoe.

Hij schenkt vertrouwen en stimuleert zijn personeel. Een leider neemt ook ruimte. Hij durft binnen de aangegeven grenzen initiatief te nemen. Een leider is een vakman die beschikt over een grote dosis vakkennis; ik kom op het onderwerp vakkennis straks uitgebreid terug. Maar een leider toont ook interesse. Hij weet wat er in zijn mensen omgaat en is daarin ook oprecht geïnteresseerd. Ook weet hij wat er speelt in het land en in de wereld en heeft hij een gevoel voor politieke verhoudingen.

Essentieel voor goed leiderschap is dat de verantwoordelijkheden daar moeten worden gelegd waar ze thuis horen. Tijdens een operationele inzet in voormalig Joegoslavië bijvoorbeeld, is een sergeant soms verantwoordelijk voor het gedurende lange tijd 'runnen' van een zelfstandige waarnemingspost. Hiervoor moet hij kunnen anticiperen en nadenken over *what-if* situaties. Ook moet hij beschikken over aanpassingsvermogen. Als de operationele omstandigheden veranderen, moet hij de uitvoering van zijn opdracht kunnen bijsturen.

Als wij dergelijk professioneel gedrag verwachten tijdens een operationele inzet, dan moeten wij ook in kazerne, opleidings- en oefenomstandigheden die verantwoordelijkheden op dat niveau durven neerleggen. 'Rang-inflatie', het fenomeen waarbij geleidelijk aan verantwoordelijkheden die vroeger bij de onderofficieren lagen steeds meer bij officieren komen te liggen, is funest voor goed leiderschap. Dat geldt evenzeer voor de suggestie dat het BBT-kader van een ander leidinggevend kaliber is dan het BOT-kader, of dat vrouwen minder goed zouden kunnen leidinggeven dan mannen.

Ik zie het ontwikkelen van een leiderschapscultuur die draait om visie, initiatief en aanspreken op verantwoor-

delijkheden als één van de belangrijke stappen in de verdere professionalisering van de landmacht. Wij moeten in de KL goed opletten wie er in dit opzicht meewerken, tegenwerken of 'meestribbelen'.

Discipline

Dan het onderwerp discipline. Bij internationale samenwerking worden onze eenheden uiteraard bekeken door en vergeleken met andere beroepslegers.

Niet alleen innerlijke, maar ook uiterlijke discipline-aspecten spelen hierbij een belangrijke rol. Het dragen van oorbellen en het meevoeren van teddyberen op de uitrusting zijn op zich schijnbaar nietige details, maar wekken niet het beeld op van een professionele militair, hoe goed hij ook zijn functie verricht. Functionele discipline alleen is niet genoeg. De uitstraling van een *professional army* begint met de buitenkant. Meer aandacht voor innerlijke en uiterlijke discipline kan de beeldvorming nationaal en internationaal positief beïnvloeden. Ook zaken als de 'losse' omgangsvormen tussen meerderen en minderen en het tutoyeren worden internationaal vaak niet begrepen en gaan ten koste van het imago. En het is nog steeds niet verkeerd om anderen op hun incorrecte gedrag te wijzen. Daarvoor hoeft je je als hogere in rang, hoe hoog dan ook, niet te schamen.

Wij zijn er altijd trots op geweest dat wij een landmacht van meedenkende en kritische militairen vormden. Dat moet ook zo blijven; dat past ook in de opdrachtgerichte commandovoering die wij nastreven.

Toch moeten we ervoor waken dat deze houding niet omslaat naar een cultuur van 'je maar vooral overal mee bemoeien en alles wat de leiding verzint onmiddellijk ter discussie stellen'. Het zonder morren snel uitvoeren van een opdracht is immers een voorwaarde voor onze flexibiliteit en slagvaardigheid. De KL-militair mag dat dus niet verleren.

Vakmanschap

Een ander belangrijk aspect is vakmanschap. Het niveau van vakmanschap van het kader is, mede als gevolg van de steeds kortere diensttijd van de dienstplichtigen, nimmer tot grote hoogten gestegen. Het succes, destijds, van onze dienstplichtigen bij internationale schietwedstrijden, waar wij ons wel eens achter verschuilen, verbloemt het feit dat dit slechts mogelijk was door een onevenredig grote inspanning. Wij moeten ons steeds blijven afvragen of het resultaat dat bij dit soort wedstrijden wordt behaald representatief is voor de doorsnee professionele KL-militair en -organisatie.

Daarnaast constateer ik maar al te vaak dat KL-militairen geneigd zijn hun vakkennis te verwaarlozen als zij op een niet-operationele functie zijn geplaatst. Ik vraag mij af, of de landmacht wel afdoende eisen stelt aan het op niveau houden van vakkennis. Het vergt een investering om het vakmanschap op een hoog peil te krijgen en te houden. Ik vind dat op de eerste plaats een individuele verantwoordelijkheid. Maar ook de landmacht heeft daarin een verantwoordelijkheid. Zij moet de randvoorwaarden scheppen die het personeel in staat stellen hun vakkennis op peil te houden. De landmacht moet ervoor zorgen dat de kwaliteit en professionaliteit voortdurend verbeteren. Dit, én de borging daarvan, zullen speerpunten voor de komende jaren zijn. Om twee redenen: enerzijds om klaar te zijn voor de eerstvolgende opdracht en anderzijds om die opdracht zo veilig en zo goed mogelijk te kunnen uitvoeren.

'Zachte factoren'

En dan kom ik op, wat ik gemakshalve, de zachte aspecten van professionaliteit noem: liefde voor het vak, incasseringsvermogen en kameraadschap. De professionele militair is er trots op dat hij bij de landmacht hoort, schaamt zich niet voor zijn uniform, komt er voor uit dat hij militair is en ziet zijn baan niet als een dagelijkse

bezigheid die duurt van acht tot vijf. Hij weet dat hij elk moment van de dag kan worden geroepen ergens een klus te klaren, en daartoe is hij ook bereid. Voor mensen die daaraan twijfelen of in dat opzicht buiten schot willen blijven, is geen plaats in de landmacht.

Professionele militairen zijn mensen die het uniform uit overtuiging en liefde voor het vak dragen. Of je nu bij een operationele eenheid zit of, bijvoorbeeld in Den Haag, bij een staf. De professionele militair die bij een staf werkt, dient elke dag te beseffen dat hij zijn werk doet om onze operationele mensen te dienen. Daarom moet hij feeling houden met de werkvloer en er blijk van geven te weten waar het op dat niveau om draait. In die zin is hij ook verplicht op de hoogte te blijven van ontwikkelingen die zich daar voordoen, bijvoorbeeld door het boek *First-In* te lezen, maar ook door eens deel te nemen aan een oefening te velde.

Zonder incasseringsvermogen is het moeilijk om als militair je taak goed uit te voeren. Uiteraard is het altijd al zo geweest dat oorlog eisen stelt aan dat vermogen. Maar crisisbeheersingsoperaties doen dat eveneens. Zo geeft majoor Jellema aan dat in het voormalig Joegoslavië onderhandelen

met lokale partijen vaak een moeizaam proces is en dat afspraken op laag niveau soms door een hoger niveau werden herroepen. In dat soort situaties is de kans op teleurstellingen groot.

Ook zal het niet altijd duidelijk zijn waarom iets nu juist op die manier moet gebeuren, terwijl het toch uit militair oogpunt duidelijk is dat het anders moet. Wederom teleurstelling. En wat te denken van het leed dat ons onder ogen komt bij de uitvoering van onze taak... Toch wordt er van ons verwacht dat wij onze taak volbrengen en onze opdracht goed uitvoeren. Dat kan alleen als we ondanks dit soort teleurstellingen toch steeds voor ogen houden dat onze bijdrage ertoe doet en tegen onszelf zeggen: ik ga door, hier sta ik voor! Daarbij moeten militairen elkaar helpen.

Kameraadschap, het kunnen terugvalen op een collega, het gevoel te worden vertrouwd en beschermd, zijn belangrijke 'zachte factoren' die van professionele militairen professionele eenheden maken.

Beeldvorming

Ten slotte beeldvorming. Professionaliteit is moeilijk te objectiveren. Professionaliteit is immers in sterke

mate een kwestie van perceptie. Wij moeten ook laten zien dat we een professionele organisatie zijn. Een organisatie die bestaat uit mensen die klaar zijn voor hun taak, hart heeft voor haar mensen, niets te verbergen heeft en open staat voor invloeden uit de samenleving. Alleen op die manier kunnen we vertrouwen winnen.

Het lijkt wel of alleen het slechte nieuws interessant is. Ik geloof daar niet in. Aan onze beeldvorming kunnen we een hoop doen. Professionele woordvoerders en adviseurs kunnen daarin een rol van betekenis spelen. Intensieve mediatraining voor commandanten en hoge staffunctionarissen zijn in dat opzicht eveneens cruciaal. Al deze aspecten tezamen: leiderschap, discipline, vakmanschap, liefde voor het vak, incasseringsvermogen, kameraadschap en beeldvorming, bepalen het professionaliteitsgehalte van de landmacht. Het zijn zaken waaraan ik de komende jaren veel aandacht wil besteden. En het zijn juist ervaringen als die van majoor Jellema, die mij en anderen kunnen voeden daaraan te werken. Wij zijn dat verplicht aan onze opdrachtgevers, aan het Nederlandse volk. Maar ook aan onszelf, opdat wij zo veilig en goed voorbereid als mogelijk ons werk kunnen doen.

De invloed van IT op het operationeel optreden van de KL

ir. L.P. Booman – luitenant-kolonel Koninklijke Landmacht
E. Harmsen
R. Luiting – majoor Koninklijke Landmacht
ir. H.G. Oude Lohuis – kolonel Koninklijke Landmacht

Inleiding

Het gebied van de informatietechnologie (IT) kenmerkt zich door bruisende en dynamische ontwikkelingen. Het informatietijdperk is aangebroken. De digitale snelweg is een speerpunt van het overheidsbeleid. En in de militaire wereld is 'digitalisatie' een nieuw toverwoord, een mogelijk herontwerp (*business redesign*) van onze krijgsmacht suggererend. Wat interessant allemaal, maar is er *echt* veel nieuws onder de zon? Ja, zo hebben wij betoogd in een voorafgaand artikel¹, waar we u graag naar verwijzen. Maar wat doet de KL dan praktisch om bij te blijven in zo'n dynamische wereld?

In aansluiting op onze eerdere bijdrage¹ beogen we met dit artikel een beeld te geven van de samenhang van de diverse ontwikkelingen binnen de KL, die zich kenmerken door de grote invloed van IT. Het is bedoeld om een eenduidig referentiekader te bieden, de rode draad van complex-samenhangende ontwikkelingen zichtbaar te maken. Daarnaast heeft het ten doel aan te geven welke stappen de KL op dit moment zet op het digitalisatiepad.

Dit artikel is dus vooral informerend: wat gebeurt er nu zoal binnen de KL en waarom? Na enkele inleidende opmerkingen over de betekenis en de

waarde van de hedendaagse digitalisatie-ontwikkelingen, schetsen we een 'denkmodel': het zogenaamde C2-referentiemodel. Daarna passeren de studie ATCCIS (Army Tactical Command & Control Information System), een aantal voor digitalisatie relevante KL-studies, -plannen en -projecten en hun onderlinge samenhang de revue. Met de beschrijving van Battlefield Management Systemen (BMS'n) ten slotte, maken we inzichtelijk hoe de KL het digitalisatiepad aan het betreden is.

Operationele IT: digitalisatie

Begin 1996 hebben Le Grand en Van Oppen een typerende beschrijving gegeven van het Amerikaanse proces *Force XXI*². In dit proces hebben de IT-ontwikkelingen een geweldig grote invloed. Juist ook de mogelijkheden die IT nu en in de toekomst kan bieden voor de verbetering van de operationele taakuitvoering, maken digitalisatie (Am.: *battlefield digitization*, zie afbeelding 1) als het ware de

DIGITIZING THE BATTLEFIELD

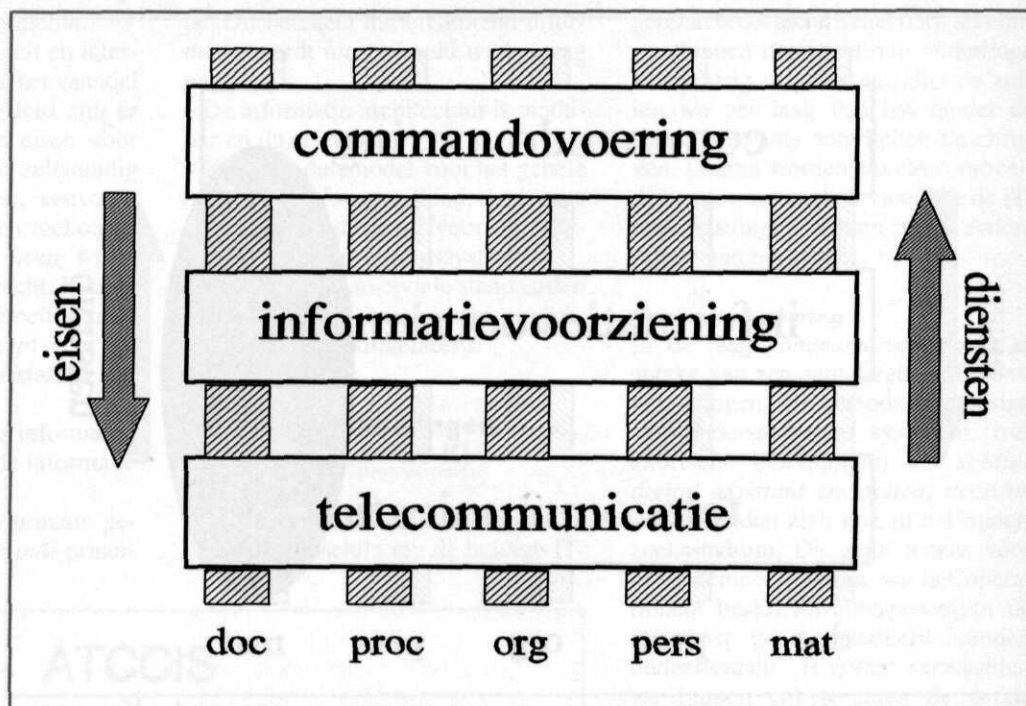
(...) the application of information technologies to acquire, exchange and employ timely digital information throughout the battlespace, tailored to the needs of each decider, shooter and supporter.

Digitization allows each to maintain a clear and accurate vision of his battlespace necessary to support both planning and execution.

Afb. 1 Een Amerikaanse omschrijving van digitalisatie

¹ „Informatietechnologie: op zoek naar een strategie”, *MS166*(1997)(1)9-15.

² *MS165*(1996)(4)164-171 en *165*(1996)(5) 222-230.

Afb. 2 Het C2-referentiemodel

conditio sine qua non voor het omvormingsproces van USArmy tot een leger van de 21-ste eeuw.

In navolging van de Verenigde Staten zien we op dit moment in onder andere Duitsland, Engeland en Frankrijk een groeiende belangstelling ontstaan voor digitalisatie. Ook hier zet men de eerste stappen om de nieuwe technische mogelijkheden geïntegreerd aan te wenden voor een verbetering van het operationele proces.

De bedrijfsvoering, de operationele besturing (of commandovoering) en alle overige (operationele) processen, waarin automatisering een rol speelt, kunnen door de inzet van IT worden verbeterd.

Bij digitalisatie gaat het vooral om de verdergaande automatisering van processen in het operationele functiegebied. De door ons gehanteerde omschrijving van „digitalisatie” is dan ook:

het geheel van maatregelen voor de optimale toepassing van informatie-technologie, ter verhoging van de operationele effectiviteit.

C2-referentiemodel

Om de veelheid aan complex samenhangende ontwikkelingen te kunnen overzien en de invloed op het operationele proces te kunnen duiden, hanteren we een model. Hierin wordt het *command and control* (C2) systeem, dus de wereld van commandovoering en informatievoorziening, weergegeven. In het vervolg beschrijven we dit zogenaamde C2-referentiemodel. We geven aan hoe digitalisatie en de daaraan gerelateerde ontwikkelingen met dit model samenhangen.

Het C2-referentiemodel (zie afbeelding 2) bestaat uit vijf hoofdelementen of pilaren, namelijk *doctrine*, *procedures*, de *organisatie*, het *personeel* en de *materiële middelen*, met inbegrip van de technologie. Een andere manier om het model te verbijzonderen is de indeling in drie processen of lagen.

De bovenste laag is de *commandovoering*, met als steekwoorden: leiderschap, bevelvoering en besluitvorming. Een goede *commandovoering* is slechts mogelijk als we de commandant voorzien van relevante,

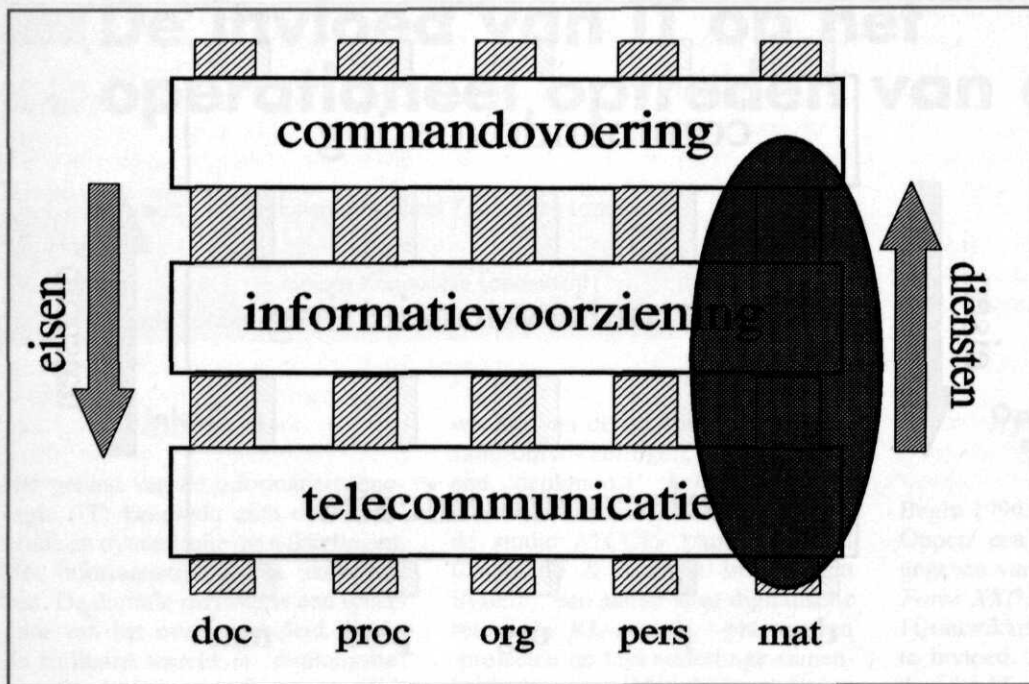
nauwkeurige en tijdige informatie.

De middelste laag is daarom die van de *informatievoorziening*; hier vindt het continue proces van informatieverwerving en -verwerking plaats.

De onderste laag is het proces van informatietransport of *telecommunicatie*. De relaties tussen de lagen zijn als volgt: een hogere laag stelt eisen aan een onderliggende laag; deze laatste levert diensten aan een bovenliggende laag.

Hoe verhoudt digitalisatie zich nu tot het C2-referentiemodel?

Digitalisatie betreft het toepassen van nieuwe mogelijkheden die de huidige IT-ontwikkelingen bieden, en dit betekent primair een belangrijke kwalitatieve verbetering van de vijfde pilaar van het model. Op dit moment is digitalisatie nog voornamelijk gericht op het verbeteren van de onderste twee lagen van het model. Nieuwe technologische mogelijkheden zorgen er echter ook voor dat we deelprocessen in de commandovoeringslaag zullen automatiseren (zie afbeelding 3). Later in het artikel zullen we dit met voorbeelden toelichten.

Afb. 3
De primaire focus
van digitalisatie

Daarnaast heeft digitalisatie uiteraard effect op de andere vier pilaren van het C2-referentiemodel. Er zijn onder andere invloeden op de operationele concepten, training, de organisatie en de verwerving van materieel.

Interoperabiliteit en het ATCCIS*-concept

KL-eenheden moeten snel, goed gesynchroniseerd en geïnformeerd hun gevechtskracht tot uiting kunnen brengen. De samenwerking of (interne) interoperabiliteit van KL-eenheden is daarmee van groot belang. Het is evenwel nauwelijks nog denkbaar dat de KL in de toekomst zelfstandig en zonder directe relaties met andere partijen zal opereren. Dit is de drijfveer voor het streven naar een optimale samenwerking met de andere krijgsmachtdelen, coalitiepartners en (non-)gouvernementele organisaties, zoals de Verenigde Naties en humanitaire hulpverleners.

Het bereiken van een hoog niveau van interoperabiliteit is het oogmerk van de internationale studie ATCCIS. Deze studie levert een aantal stan-

daarden op het gebied van de betekenis, de opslag en de uitwisseling van informatie. Omdat we binnen de KL veel waarde hechten aan de ATCCIS-resultaten, die we zelfs als randvoorwaarden opleggen in materieelprojecten met een informatievoorzieningscomponent, schetsen we hiervan de hoofdlijnen.

Veel meer dan bij de informatie-uitwisseling tussen mensen, is bij geautomatiseerde informatiesystemen een grote gedetailleerdheid en volstrekte eenduidigheid vereist: computersystemen hebben nu eenmaal geen referentiekader met menselijke percepties. Een geautomatiseerd systeem heeft dus als het ware een eigen woordenboek nodig, waarin de betekenis en het onderlinge verband van alle begrippen eenduidig zijn vastgelegd. Dit stelsel van gemeenschappelijke begrippen heet een „datamodel”. Door op dit datamodel te standaardiseren, wordt de koppeling van informatiesystemen eenvoudig mogelijk gemaakt.

* ATCCIS = Army Tactical Command and Control Information System.

ATCCIS standaardiseert daarnaast op de opslag en uitwisseling van informatie door middel van het zogenaamde replicatiemechanisme (zie afbeelding 4). Dit heeft maximale modulariteit en flexibiliteit van informatiesystemen als gevolg, omdat de computers, die onderling door telecommunicatiemiddelen zijn verbonden, blijven functioneren indien de verbinding wordt verbroken. Het replicatiemechanisme waarborgt derhalve een hoge bedrijfszekerheid van de informatiesystemen.

Het internationale draagvlak van de ATCCIS-studie is groot. Vooral de keuze van de grote NAVO-partners, zoals Engeland en de Verenigde Staten, ten faveure van een datamodel dat op het ATCCIS-datamodel is gebaseerd, geeft ons vertrouwen in de gekozen richting; het vormt voor de KL een sterke basis voor beleid. Op dit moment werkt de NAVO hard aan het op ATCCIS gebaseerde *NATO C3 Corporate Datamodel*, dat de kern zal vormen van alle datamodel-standaarden. Als logische consequentie zullen in Nederland respectievelijk het Defensie en het *KL C3 Corporate Data-*

model zich hieraan conformeren. Slagvaardigheid, flexibiliteit en interoperabiliteit staan hoog in het vaandel van de KL. Hiervan afgeleid zijn er voor informatiesystemen eisen voor wat betreft autonomie, of zelfstandig functioneren, modulariteit, eenvoud, gebruiksvriendelijkheid en toekomstvastheid. Met al deze eisen wordt ATCCIS in verband gebracht. Binnen de KL wordt ATCCIS namelijk geïnterpreteerd als een *concept* voor de informatievoorziening, bestaande uit vijf principes:

- Er vindt een decentrale informatie-opslag plaats, daar waar de informatie is gegenereerd.
- De uitwisseling van informatie geschiedt op basis van een *pull*-princi-

pe. Dit betekent dat uitsluitend informatie wordt uitgewisseld waar vraag naar is.

- De informatie-architectuur is modulair en dus flexibel.
- Er is één datamodel voor het gehele operationele functiegebied, dat tevens als uitgangspunt geldt voor de 'alldagse' bedrijfsvoeringssystemen.
- Het gebruik van civiele standaarden en commercieel beschikbare producten wordt gemaximaliseerd.

Ontwikkelingen binnen de KL

Het geschetste C2-referentiemodel is bij uitstek geschikt om de huidige IT-

gerelateerde technische ontwikkelingen binnen de KL in hun onderlinge samenhang te schetsen. Hiertoe zullen we per laag van het model de meest relevante activiteiten beschrijven. Daarna worden enkele voorbeelden gegeven van de invloed die de IT-ontwikkelingen hebben op de andere pijlers van het model.

Commandovoering

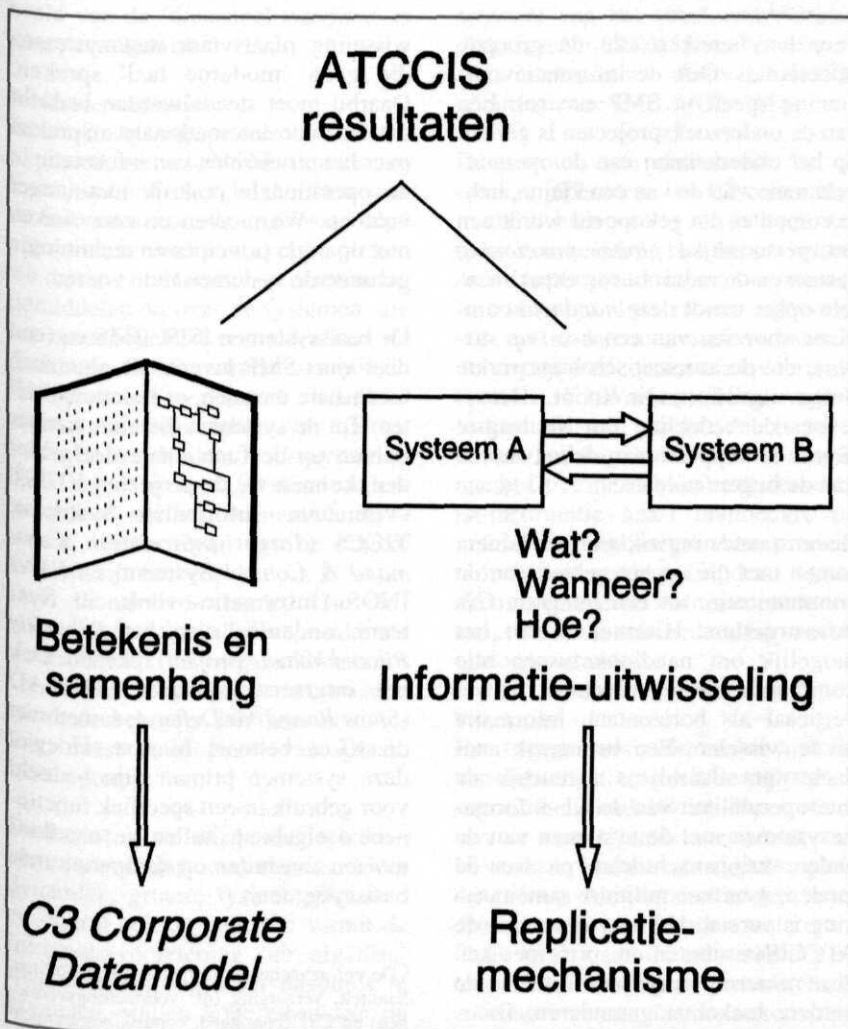
In de laag *commandovoering* is er sprake van een aantal zeer prille ontwikkelingen. De persoonlijke beslissingsondersteunende systemen, met exotische benamingen als *soldier digital assistant* en *tactical decision aid*, bevinden zich nog in het onderzoeksstadium. Dit geldt tevens voor de systemen waarmee we het operationele besluitvormingsproces in de toekomst geautomatiseerd kunnen ondersteunen. Hiervan verwachten we binnen enkele jaren de eerste bruikbare toepassingen.

Informatievoorziening

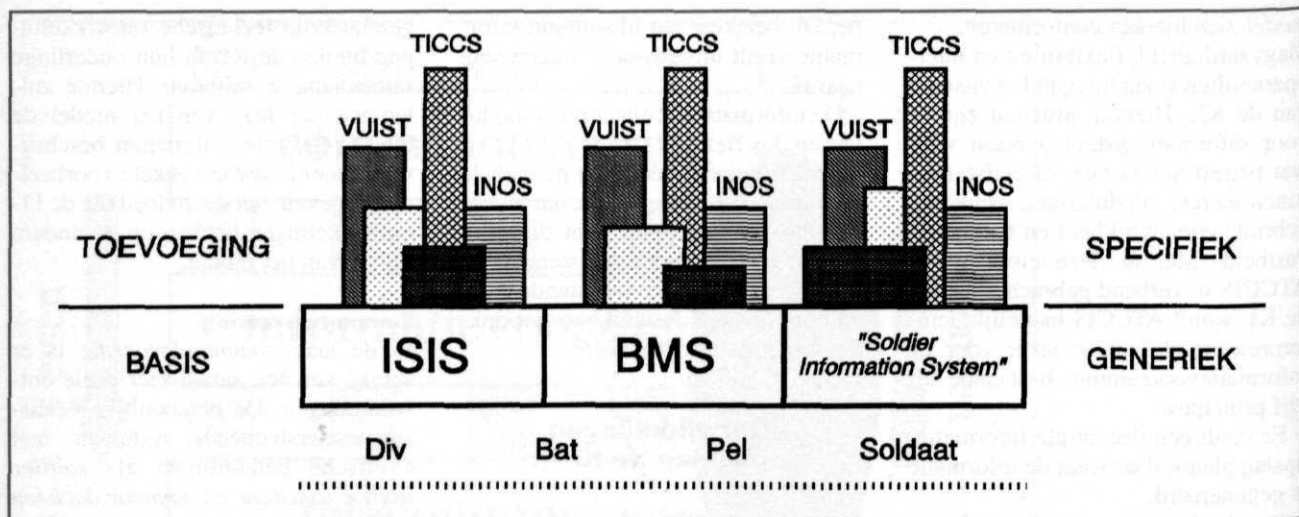
De laag *informatievoorziening* biedt een breed scala aan rijpe en minder rijpe ontwikkelingen. Gerelateerd aan de commandoniveaus zijn de belangrijkste systemen genoemd en is een onderscheiding aangebracht tussen de systemen die de basis vormen van de operationele informatievoorziening, en de systemen die zich primair richten op de functionele deelgebieden en voornamelijk sensor-gerelateerd zijn (zie afbeelding 5).

Voor de ondersteuning van staven op het niveau brigade en hoger, beschikt de KL vanaf eind 1996 over het geïntegreerd Staf Informatie Systeem (ISIS). Dit is het eerste project waarin de ATCCIS-resultaten zijn toegepast. ISIS bestaat uit werkstations die gekoppeld zijn tot een lokaal netwerk binnen de staf. De staven zijn onderling verbonden in een zogenaamd *wide area network*. Een typisch operationele toepassing binnen ISIS is een geografisch informatie systeem, dat het plannen en bijhouden van operaties ondersteunt.

Voor de lagere niveaus voert de KL in de toekomst *Battlefield Management*

Afb. 4 Standaardisatie m.b.v. ATCCIS

Afb. 5 Systemen binnen de operationele informatievoorziening

Systemen (BMS) in. Ook dit zijn netwerken van computers voor de ondersteuning van de commandovoering. Er zijn echter belangrijke verschillen tussen deze niveaus en de hogere. Waar binnen ISIS de fysieke werkomgeving kan worden omschreven als 'het kantoor te velde', zo vormt het inwendige van een (pantser)voertuig de omgeving waarin BMS-werkstations moeten functioneren. Juist op bataljonsniveau en lager is de snelheid van informatie-uitwisseling van cruciaal belang voor een succesvolle taakuitvoering. Deze uitwisseling moet *near real-time* plaatsvinden. Een complicerende factor vormen de communicatiemiddelen die voornamelijk bestaan uit *combat net radio*-systemen, en die voor de overdracht van data (informatie in digitale vorm) aanzienlijke capaciteitsbeperkingen opleveren. Verderop in dit artikel is de invoering van BMS'n als voorbeeld van een digitalisatie-ontwikkeling nader toegelicht.

Op het niveau van de individuele soldaat kiest de KL de komende jaren voor een integrale benadering ter verbetering van de uitrusting in het *Soldier Modernization Programma* (SMP). Hierbij is het zaak om de vijf gevechtsveld-functies³, zoals onderkend in een specifiek internationaal werkverband, in balans te houden,

voor het bereiken van de grootste effectiviteit. Ook de informatievoorziening speelt in SMP een rol. Eén van de onderzoeksprojecten is gericht op het onderkennen van de operationele meerwaarde van een kleine, lichte computer die gekoppeld wordt aan het persoonlijke *global positioning system* en de radio. In een experimentele opzet wordt deze *handheld* computer voorzien van een *head-up display*, die de automatisch bijgewerkte omgevingsinformatie toont. Het is tevens de bedoeling om dit laagste niveau te koppelen aan de netwerken van de hogere niveaus.

Bovenstaande ontwikkelingen leiden, samen met die op het gebied van de communicatie, tot een integrale C2-infrastructuur. Hiermee wordt het mogelijk om naadloos tussen alle commandovoeringsniveaus, zowel verticaal als horizontaal, informatie uit te wisselen. Een belangrijk aandachtspunt daarbij is natuurlijk de interoperabiliteit van de KL-informatiesystemen met de systemen van de andere krijgsmacht delen en van de landen, waarmee militaire samenwerking is vereist. Het toepassen van de ATCCIS-resultaten en -principes kan deze 'externe' interoperabiliteit in de verdere toekomst garanderen. Daarnaast zijn aparte *interfaces* nodig, waarmee de gewenste informatie-uit-

wisseling plaatsvindt met systemen die geen 'moderne taal' spreken. Daarbij moet steeds worden bedacht dat de oude internationale afspraken over het uitwisselen van informatie in de operationele praktijk niet langer voldoende. We moeten er voor waken niet op oude principes en technologie gebaseerde systemen in te voeren.

De basissystemen ISIS, BMS en (een deel van) SMP leveren de algemeen toepasbare diensten, of functionaliteiten. Tot de systemen die zich primair richten op de functionele deelgebieden, kunnen we de projecten VUIST (Vuursteun Informatie Systeem), TICCS (*Target Information Command & Control* Systeem) en RPVI/INOS (Informatie-overdracht Systeem, onderdeel van het *Remotely Piloted Vehicle project*) rekenen. Ook het interservice-project SHORAD (*Short Range Air Defense*, samen met de KLu) behoort hiertoe. Hoewel deze systemen primair zijn bedoeld voor gebruik in een specifiek functioneel deelgebied, zullen ze naadloos moeten aansluiten op de operationele basissystemen.

³ De vijf gevechtsveld-functies zijn: mobiliteit, letaliteit, verzorging (of: voortzettingsvermogen) en C31 (command, control, communications & intelligence; ook wel aangeduid als leidbaarheid).

Battlefield Management Systemen

BMS'n vormen het meest sprekende voorbeeld van de verdergaande toepassing van IT ter verhoging van de operationele effectiviteit. In het navolgende geven we aan wat BMS'n nu eigenlijk zijn en hoe de KL ermee omgaat. We behandelen eveneens een aantal gevoeligheden, die nauw samenhangen met de in ons vorige artikel beschreven strategie om IT aan te wenden.

Wat is een BMS?

Zoals eerder opgemerkt, kunnen we een BMS omschrijven als een netwerk van computers ter ondersteuning van de operationele taakuitvoering. Deze omschrijving benadrukt de belangrijkste functie van een BMS, namelijk het leveren van informatie-diensten aan beslissers onder militair-operationele omstandigheden. De voor de gebruiker relevante verschijningsvorm van een BMS is een werkstation, of computer met beeldscherm, bijvoorbeeld geplaatst in een voertuig. Alle computers binnen een eenheid zijn onderling verbonden via de communicatiemiddelen en bieden onder andere automatische rapportages en een grafisch overzicht van de operationele omgeving. Aan een werkstation kunnen diverse andere componenten worden gekoppeld, bijvoorbeeld het *global positioning system* (GPS), specifieke sensorsystemen en de boordcomputer van het voertuig (zie afbeelding 6). Naast het eigenlijke *battlefield management* is het dus eventueel ook eenvoudig mogelijk om platform-specifieke toepassingen via het BMS-werkstation te regelen.

Hoe gaat de KL ermee om?

Het antwoord op deze vraag is nog niet met zekerheid te geven. Hoewel het duidelijk is dat BMS'n een essentiële rol zullen spelen op het toekomstige gevechtsveld, zijn nu pas de eerste stappen gezet om te komen tot invoering hiervan binnen de KL. Bij nieuwe voertuigen, wapensystemen en andere platforms moet vanaf nu

Met de ATCCIS-principes in gedachten, maakt het informatievoorzienings- of C2-deel van de functionele systemen gebruik van de algemeen toepasbare en gestandaardiseerde modules uit de basissystemen. Hier kunnen dan naar behoefte specifieke toepassingen aan worden toegevoegd. Alle systemen maken gebruik van dezelfde communicatiemiddelen, computers, databases en gebruikersinterfaces. Dit betekent tevens dat in veel projecten een groot deel van het ontwikkelingswerk overbodig wordt. De nadruk komt meer te liggen op een integratie van de bestaande modules. Voor de gebruiker creëren we daarmee een optimale situatie, omdat hij vanachter één beeldscherm alle toepassingen kan gebruiken. Het schrikbeeld van de 'draaistoel-interface' is daarmee afgewend.

Telecommunicatie

De onderste laag, de *telecommunicatie*, heeft een essentiële functie: zij levert de noodzakelijke diensten voor de informatievoorziening. Voor onze operationele taakuitvoering spreken we dan over de tactische communicatiemiddelen en over de systemen, die het operatiegebied verbinden met de thuisbasis. Op dit moment beschikt de KL over een reeks van draadloze communicatiemiddelen, van portofoons en *combat net radio*-systemen op de lagere niveaus, tot straalzenders en civiele satelliet-communicatiesystemen, welke veelal aan de hogere niveaus zijn toebedeeld. Door de snelle technologische ontwikkelingen zijn al deze middelen waarschijnlijk niet erg toekomstvast. Op alle niveaus in de organisatie wordt de behoefte aan data-uitwisseling, naast en in plaats van spraak, steeds groter.

Daarnaast is de wijze van optreden aan verandering onderhevig. Meer dynamiek, grotere fysieke afstanden en vooral ook de behoefte vanuit de informatievoorziening om organisatieniveaus en eenheden naadloos te koppelen, stellen hoge eisen aan de telecommunicatie. Voor het realiseren van een 'tactisch internet' wordt

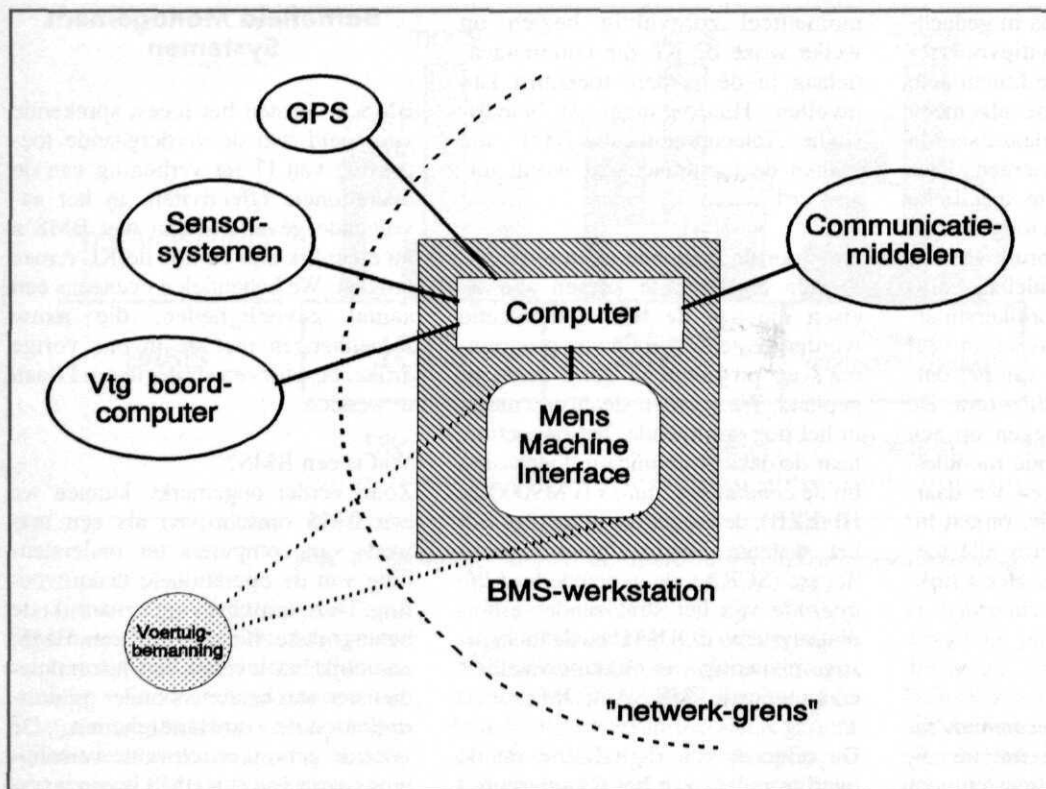
momenteel zorgvuldig bezien op welke wijze de KL die communicatielaag in de verdere toekomst kan invullen. Hiertoe dient de beleidsstudie „Telecommunicatie 2000”, die binnen de Landmachtstaf wordt uitgevoerd.

Om voor de komende jaren toch voldoende tegemoet te komen aan de eisen die aan de telecommunicatie worden gesteld, zijn tal van programma's en projecten in gang gezet of gepland. We noemen slechts de meest in het oog springende: het onderzoek naar de datacommunicatie-toepassing bij de *combat net radio's* (FM9000 en HF/EZB), de mogelijke invoering van het systeem *Single Channel Radio Access* (SCRA), de geplande *mid-life upgrade* van het straalzenderverbindingssysteem ZODIAC en de toekomstige invoering van militaire satelliet-communicatie (MILSATCOM).

De effecten van digitalisatie op de overige pijlers van het C2-referentiemodel lichten we toe aan de hand van twee voorbeelden. Het eerste betreft de invloed op doctrine en operationele concepten. Een recent ingevoerd concept in internationaal verband is de zogenaamde commandovoeringsoperatie (C2-Warfare). Hierin speelt 'informatie' een cruciale rol. In feite, en als zodanig in de nieuwe Landmacht Doctrine Publicatie onderkend, is informatie naast manoeuvre en vuurkracht een integrerende productiefactor geworden. En deze factor neemt steeds meer dominante vormen aan, ook in de vele hedendaagse niet-oorlogsoperaties.

Personeel

Een tweede voorbeeld van de invloed van digitalisatie betreft de pijler *personeel*. Een duidelijk en direct effect van de verdergaande toepassing van IT is de opkomst van nieuwe opleidings- en trainingsmethoden, met daarin een grote rol voor simulatoren. Denk hierbij aan de ontwikkeling en toepassing van geïnstrumenteerde oefenterreinen en aan de toekomstige Tactische *Indoor Simulator* (TACTIS).

Afb. 6
De plaats van het
BMS-werkstation

rekening worden gehouden om met BMS-werkstations te kunnen functioneren. Dit betekent het treffen van allerlei voorzieningen, waaronder het beschikbaar houden van ruimte voor de diverse componenten, ergonomische maatregelen, verhoging van de capaciteit van de energievoorziening en het installeren van geschikte netwerkbekabeling. Voor oudere platforms, en zelfs voor voertuigen die weliswaar nog niet zijn ingevoerd, maar die constructief volledig zijn gedefinieerd, dienen eenvoudige oplossingen te worden gekozen. Juist hier kunnen we dan ook veel leren van de Amerikaanse ontwikkelingen. In het kader van *Force XXI* is US-Army zogenaamde *appliqué*-systemen aan het testen. Dit zijn BMS-werkstations, bestaande uit zoveel mogelijk commercieel verkrijgbare bouwstenen, die met weinig of geen constructieve aanpassingen aan het voertuig worden toegevoegd. Wat in de Verenigde Staten gebeurt, kan sterk bepalend zijn voor de manier waarop de KL omgaat met

digitalisatie. Men ziet daar dat de behoeftestelling en de implementatie hand in hand gaan. Zodra er sterke aanwijzingen zijn dat de nieuwe technologie een grote operationele meerwaarde biedt, wordt experimenteel vastgesteld wat de optimale kosten-baten verhouding is, om vervolgens op zo kort mogelijke termijn die verbetering ook ten goede te laten komen aan de operationele gebruiker. Een aanzienlijk knelpunt in de Nederlandse situatie is nu dat de weg van behoeftestelling tot invoering zeer lang is. Wij kunnen met onze verwervingsprocedures eenvoudigweg de marktontwikkelingen niet volgen. Voor IT-ontwikkelingen geldt op dit moment de wet van Moore, die stelt dat elke anderhalf jaar de reksnelheid van computers verdubbelt. En deze wet is helaas universeel, dat wil zeggen dat ook onze potentiële tegenstanders of de ons minder welgevallige partijen hiervan profiteren. Toch denken we dat het mogelijk is om BMS'n succesvol binnen de KL te introduceren. We hanteren daartoe de

volgende uitgangspunten.

- BMS'n maken *geen* deel uit van het eigenlijke platform, d.w.z. voertuig, heli of ander dragersysteem. Met andere woorden: we beschouwen BMS'n als *add on* systemen, vergelijkbaar met een niet-specifiek boordwapen of een radio.
- Bij de verwerving van nieuwe platforms (wapensystemen, voertuigen, en dergelijke) worden alle voorbereidingen getroffen om te kunnen werken met een BMS.
- Een BMS is modulair opgebouwd, zowel voor wat betreft *hardware* als *software*. Modules voldoen bovendien zoveel mogelijk aan open standaarden.
- Ieder BMS levert een aantal algemeen toepasbare diensten door middel van basismodules. Per type te ondersteunen eenheid kunnen hier specifieke diensten aan worden toegevoegd.
- In BMS-projecten is het raadzaam een experimentele fase te hanteren. Deze is bedoeld om de behoeftestelling te concretiseren en om op te lij-

nen met de laatste ontwikkelingen op BMS-gebied. In zo'n experimentele fase of *pilot*-project participeert de operationele gebruiker. De fase is vooral ook van belang om vast te stellen wat de operationele meerwaarde is van de door het BMS te leveren diensten. De procedure is gericht op een relatief snel verwervingstraject, opdat geen 'verouderde technologie' wordt ingevoerd.

Deze uitgangspunten, die nauw aansluiten op de ATCCIS-principes, geven inhoud aan het digitalisatieconcept, gericht op de optimale aanwending van IT voor de verbetering van het operationele proces. Het defensie-planningsproces vormt hiermee overigens een knelpunt.

De snelle implementatie van nieuwe middelen, het hanteren van korte afschrijvingstermijnen, het loskoppelen van de informatievoorzieningscomponent van de 'platform-compo-

nent' en het samensmelten van de behoeftestelling en de implementatie, vormen één voor één lastig in dat proces te realiseren aspecten. Het is echter noodzakelijk om aan al die eisen tegelijkertijd tegemoet te komen!

Er zijn meer consequenties die samenhangen met de invoering van BMS'n. Ten gevolge hiervan zullen operationele eenheden namelijk effectiever en efficiënter gaan werken, zal de organisatie zich aanpassen, zullen procedures zich wijzigen, enzovoorts. Hoe dat precies in zijn werk zal gaan, is niet duidelijk. Het is evident dat de KL probeert om deze processen te beheersen en wat we op z'n minst moeten doen is onszelf mentaal voorbereiden op die veranderingen. Over de soldaat van de toekomst willen we duidelijk zijn: wij hebben de overtuiging dat iedere militair in meer of mindere mate mede een informatie-manager zal worden. BMS'n dwingen dat af.

Tot slot

Afsluitend een relativerende, maar tegelijkertijd ook een waarschuwende opmerking. De eerstvolgende logische stap in de aanwending van nieuwe technologie en de daaraan verbonden operationele verbeteringen, betreft de zich snel aandienende behoefte om *joint*, dus in interserviceverband te streven naar een verregaande mate van interoperabiliteit. In de Verenigde Staten wordt daartoe reeds gewerkt aan een concept met de naam *Joint Vision 2010*. Ook de KL kan daar niet omheen, vooral nu er onder andere nieuwe gevechtshelikopters aan het Nederlandse wapenarsenaal worden toegevoegd.

De gezamenlijke doctrinevorming met de Koninklijke Luchtmacht is recentelijk opgestart. Digitalisatie zal ook daarin een absoluut innoverende rol gaan spelen.

Bent u al gewend aan de continue *business redesign*? ■

MENINGEN van anderen

Opdrachtgerichte commandovoering als leidend doctrinebeginsel van de KL

In zijn lezenswaardige artikel gaat F.J.D.C. Egter van Wissekerke in op de Opdrachtgerichte Commandovoering (OGC), het leidend beginsel van de zojuist vastgestelde KL-doctrine¹. Op een aantal plaatsen steekt hij een waarschuwend vinger op voor het (verdergaand) gebruik van informatietechnologie. Met name in de alinea over de relatie tussen OGC en de moderne commandovoeringstechnologie is dit ondubbelzinnig te lezen: „Vooral de computertechnologie blijkt het levensgrote gevaar in te houden dat de informatievoorziening sneller werkt dan de menselijke maat kan verwerken.”

De reden voor het wantrouwen van de schrijver met betrekking tot de toepassing van moderne informatietechnologie is te vinden in een tweetal eerdere stellingen, geformuleerd in de paragraaf „de elektronische veldheersheuvel” (voor de juiste context verwijzen we graag naar het artikel zelf):

● „AT (Auftragstaktik) gedijt alleen wanneer ieder bevelsniveau in zijn eigen beslissingscirkel de tijd en ruimte krijgt om de voor de lokale situatie adequate maatregelen te bedenken en te treffen.”

● „Dramatischer echter zijn de mogelijke consequenties voor de metterdaad vechtende tactische eenheden op bataljons- en lagere niveaus. De mens is nu eenmaal geen robot die echt zonder rust en slaap de klok rond kan opereren in voortdurend levensbedreigende omstandigheden.”

Als reactie op het aldus gesignaleerde gevaar van informatietechnologie voor OGC, willen wij het volgende in overweging geven. Voor elk bevelsniveau geldt

dat 'tijd en ruimte' géén universele constanten zijn. Als uitgangspunt van onze KL-doctrine is geformuleerd dat de eigen beslissingscirkel sneller moet worden doorlopen dan die van een opponent. Juist op dit punt biedt nieuwe technologie kansen. We moeten ons daarbij bedenken dat elke potentiële opponent zich ook kan bedienen van moderne, eenvoudig verkrijgbare, technische middelen.

De kernvraag luidt: kan nieuwe technologie ten dienste worden gebracht van OGC? Welnu, daar moeten we niet pessimistisch over zijn. Wij hechten in dit geval weinig waarde aan de verzuchting dat soldaten niet langdurig zonder rust kunnen functioneren. Verdergaande toepassing van informatietechnologie zorgt ervoor dat gevechtsacties zich steeds sneller gaan voltrekken. Moderne oorlogvoering krijgt dan ook een heel ander karakter, waarbij het uiteindelijk zelfs de vraag is of OGC als *Leitmotiv* van onze doctrine overleefd blijft. We moeten nuchter zijn: ook OGC is geen doel op zich. De flexibiliteit van geest eist dat we hierin bijzonder kritisch blijven.

Natuurlijk zijn er risico's verbonden aan het intensievere gebruik, en daarmee de grotere afhankelijkheid van informatietechnologie. Die risico's moeten beheersbaar blijven. Er zijn steeds meer signalen en bewijzen dat belangrijke onderdelen van deze technologie, die dus een grote operationele meerwaarde bieden, nu voldoende rijp zijn.

Een meer fundamenteel vraagstuk, verbonden aan de verdergaande toepassing van informatietechnologie, hebben we eigenlijk terloops al aangeroerd. Op de huidige drempel van het informatietijdperk, waarvan je evengoed kunt beweren dat we die reeds zijn gepasseerd, dient elke krijgsmacht de vraag te beantwoorden: doen we mee in de zich ontluikende 'informatiewedloop'? Het alternatief is dat we geschikt blijven voor (feitelijk: een bijdrage kunnen leveren aan) de oorlogen en conflicten van een oudere generatie.

ir. L.P. BOOMAN, luitenant-kolonel KL
R. LUITING, majoor KL

ANTWOORD op meningen van anderen

Opdrachtgerichte commandovoering als leidend doctrinebeginsel van de KL

Met belangstelling heb ik de reactie van luitenant-kolonel Booman en majoor Luiting gelezen. Dat commentaar getuigt inderdaad precies van de 'technologiserende' en mijns inziens irrealistische visie op oorlogvoering, die ik bedoelde. Daartegen heb ik in verband met Opdrachtgerichte Commandovoering – overigens in een terzijde – nu juist willen waarschuwen. De schrijvers bevestigen mijn vermoedens door hun uitspraak: „We hechten in dit geval weinig waarde aan de verzuchting dat soldaten niet langdurig zonder rust kunnen functioneren”. Voor alle duidelijkheid stel ik overigens vast dat ik in mijn artikel geen ontkenning, zelfs geen 'pessimistisch' antwoord heb gegeven op de door de schrijvers post hoc geformuleerde 'kernvraag': Kan nieuwe technologie ten dienste worden gebracht van OGC? Uiteraard is zo'n bijdrage heel wel mogelijk. Ik heb alleen gewaarschuwd tegen het onderschatten van de menselijke factor in relatie tot de technologische, wanneer we over oorlog denken, spreken en schrijven. Uiteindelijk zijn het de mensen die oorlogen voeren, niet hun machines. En dat blijft vrijwel zeker ook zo.

Nu begrijp ik opperbest dat mijn opponenten – want in een andere categorie kan ik hen niet plaatsen – niet op mijn persoonlijk gezag bereid zullen zijn hun mening te wijzigen. Maar mijn waarschuwing tegen een dergelijk in mijn ogen 'blind' en dus gevaarlijk vertrouwen, ging gepaard met argumenten. Ook heb ik tenminste een serieuze poging gedaan mijn visie te adstrueren met uitspraken van gezaghebbende deskundigen als Von Moltke 'der Alte', Oetting en Palmer. Die maken op mij eerlijk gezegd wat meer indruk dan mijn geachte opponenten doen. Zij brengen nauwelijks enigerlei

¹ MS165(1996)(11)(481-497).

argumenten tegen mijn twijfels in dan een cirkelredenering in de geest van: Jammer dat de menselijke maat de nieuwe technologische oorlogvoering niet kan volgen, maar dan gaat de oorlogvoering wel alleen voorwaarts.

Kortom, dan wordt verdere discussie er gemakkelijk één tussen doven. Daar is de lezer van dit blad uiteraard niet mee geëdiend. Daarom raad ik de heren Booman en Luiting aan verdere literatuurstudie over dit onderwerp te doen. Allereerst denk ik aan klassieken als Marshalls *Men Against Fire* (1947), Keegans *The Face of Battle* (1976), vooral pagina's 301-331, en Van Crevelds *Technology and War* (1989), met name vanaf hoofdstuk 15. Daarnaast wijs ik dan op het zeer recente *The Generals War, The Inside Story of the Conflict in the Gulf* van Michael R. Gordon en Bernard E. Trainor.¹

Zoals bekend was het Von Clausewitz die 160 jaar geleden als eerste op krijgswetenschappelijke manier aandacht besteedde aan het fenomeen 'frictie'. De verschrikkelijke frictie dus die zich meester kan en ook zal maken van het totaal van op zichzelf triviale handelingen, die in een werkelijke oorlog moeten worden uitgevoerd. Niet alleen omdat mensen fouten maken, maar ook omdat wapens en andere technologie 'weigeren' te doen wat ze geacht worden te doen.

In een hoofdstuk over het eerste etmaal van de luchtoorlog, 17 januari 1991, getiteld „Friction”, haken Gordon en Trainor daarop in (pagina's 205-226). Op overtuigende manier tonen zij aan hoe veel er procedureel, tactisch én technisch verkeerd ging in die cruciale uren. Het was aan alert menselijk ingrijpen te danken dat het geen chaos met veel eigen verliezen werd. Zo wordt bijvoorbeeld duidelijk dat de veel geprezen *stealth*-technologie van de F-117-bommenwerper deze *niet* onzichtbaar maakte voor de Iraakse radar. Ook blijkt dat laaghangende bewolking en rookontwikkeling de F-117's dikwijls dwongen tot afbreken van hun missies. En aldus leidden slechts 28 van de in totaal

op de eerste dag gevlogen 49 F-117-sorties tot een officieel bevestigde succesvolle uitvoering (*confirmed hit/kill*). In de dagen daarna bleven die scores rond de 60 procent schommelen.

Nog dramatischer verliep *The Great Scud Hunt*, die in het volgende hoofdstuk wordt beschreven (pag. 227-248). De Irakezen hadden hun door Rusland geleverde Scuds een drachtvergroting gegeven, die overigens uiteraard ten koste ging van de nuttige explosieve lading. Het is treurig maar waar dat tevoren door geen mens was onderkend welke vitale strategische bedreiging deze gemodificeerde Scuds voor de coalitie zouden worden. Het gelegenheidsbondgenootschap kon immers slechts stand houden zolang Israël buiten het conflict bleef.

Toch slaagde Irak erin tussen 17 januari en 28 februari 88 Scuds te lanceren op doelen in Israël en in Saoedi-Arabië. De bondgenoten konden gedurende die hele periode daaraan geen einde maken ondanks al hun geavanceerde technologie. Ze voerden gemiddeld per dag zo'n 40 anti-Scud sorties uit. Van de totale circa 1700 sorties tegen infrastructuur, vaste lanceerplatforms en mobiele 'launchers' voor de Scud, kon de DIA (*Defense Intelligence Agency*) na de oorlog niet één *hit/kill* bevestigen.

Falende strategische *feeling* en falende technologie hadden bijna een nog voortijdiger en nog minder glorieus einde aan het VN-tegenoffensief gemaakt dan uiteindelijk gebeurde. Gordon en Trainor wijzen bovendien herhaaldelijk op het fenomeen dat centralistisch en parochiaal (niet-*joint*) denken het luchtoffensief kenmerkten en dat alleen daardoor frictie extra problematisch bleek.

Bewust kies ik mijn voorbeelden uit de luchtoorlog. Van Creveld wees immers in zijn bovengenoemde boek erop dat hoe complexer het ruimtelijke medium waarin een wapensysteem moet functioneren, hoe groter de kans op frictie. Daarom is te verklaren dat een simpel medium als het luchtruim ook relatief simpele militaire doctrines oplevert. Dat de erfgenamen van Douhet en Mitchell nogal eens opvallen door hun idee dat in de luchtoorlog ook frictie nauwelijks een rol speelt, is wel een beetje begrijpelijk, maar daarom nog niet minder bedenkelijk.

Misschien kan het ook als verklaring gelden voor het soort verbijsterende uitspraken over *Airpower* als gedaan in de zelfde *Militaire Spectator* waarin mijn bijdrage stond. Aan het eind van zijn artikel „Gevechtsvliegtuigen en doctrine”² verklaart majoor KLu A.K. Bijkerk tenminste dat de technologische verovering van de derde dimensie ertoe leidt dat Clausewitz en Jomini hun fakkels hebben overgedragen aan Boyd met zijn *OODA-Loop* en Warden van de *Five Rings*. Het is net zo'n verhaal als dat Einstein ooit zijn meerdere moest erkennen in het paard uit de wei naast de USAF-Vliegbasis bij Lake Wobegon, dat helemaal tot en met vier kon tellen. Dat paard wel te verstaan, niet het roemruchte meertje uit G. Keillors verhalen. Ik hoop echt dat dit alles gewoon *Airpower*-humor is, maar ik ben daar bij Bijkerk niet eens zeker van.

Hoe dan ook, de media waarin lucht-, zee- en landoorlog zich afspelen, zijn in opklimmende mate complexer en daarom frictiegevoeliger. Tegenwoordig wordt bovendien in steeds wijder kring onderkend dat de drie 'oorlogen' niet op zich zelf staan maar juist dooreen lopen en sterk van elkaar afhangen. Meer *joint* denken is dus dringend gewenst en eerlijk gezegd onderken ik daarbij bij *Airpower*-denkers de meeste weerstand.

Wanneer dus nog in 1991 het allereenvoudigste medium van de drie nog zoveel frictie vertoonde als ik hiervoor met mijn twee voorbeelden beschreef, dan houd ik toch maar vast aan mijn visie dat technologische dienstbaarheid aan de menselijke maat nog steeds verstandig is.

F.J.D.C. EGTER VAN WISSEKERKE,
luitenant-kolonel der infanterie b.d.

¹ *The Generals War, The Inside Story of the Conflict in the Gulf* (Uitg. Little, Brown and Company, Boston 1995).

² MS 165(11)(509-515).

BOEKEN bespreking

Srebrenica

Reconstructie van een oorlogsmisdaad, door J.W. Honig en N. Both, 270 blz. Uitg.: Het Spectrum, Utrecht, 1996. Prijs: f 24,90. ISBN: 90 2745 598 8

„Wij vermoeden dat het RIOD over twee tot drie jaar met dezelfde conclusies komt als wij.” Jan Willem Honig en Norbert Both bliezen tijdens de presentatie van hun boek *Srebrenica. Reconstructie van een oorlogsmisdaad* hoog van de toren. Maakt de inhoud deze met haast on-Nederlands aplomb gebrachte pretenties waar? De Britse en Amerikaanse pers was in elk geval lovend, althans voor zover het de analyse van de internationaal-politieke besluitvorming rond de ‘veilige gebieden’ in Bosnië-Herzegovina betrof.

De Angelsaksische nieuwsgaarders waren veel minder te spreken over het milde oordeel dat Honig en Both over *Dutchbat* velden. Dat leverde de auteurs meer dan eens het verwijt van ‘typical Dutchness’ op. Zo trok Robert Fisk, de Balkan-correspondent van *The Independent*, in een recensie onder de titel „Dutch courage is a disgrace to the United Nations”, fel van leer tegen het Nederlandse bataljon: „Why, one keeps asking oneself, were these Dutchmen in uniform in the first place? Aren't soldiers occasionally expected to fight, even to die?”

Fisk zoekt natuurlijk de discussie. Zijn bekvechterige stijl is zelfs kenmerkend voor de dikhuidige wijze waarop veel commentatoren zich door de porseleinkast Srebrenica bewegen. Het spreekt in elk geval vóór Honig en Both dat ze zich, ondanks alle publiciteitszoekerij, in het boek zélf niet tot blinde deelname aan deze verbale ‘rat race’ hebben verlaagd. Wordt er al met retorische modder gegooid, dan is dit vooral richting de Bosnische Serviërs en ‘de’ internationale gemeenschap. De eersten verdienen niet

beter, het tweede doelwit is log en traag en dus gemakkelijk te raken. Het zijn overigens vooral de Amerikaanse, Nederlandse en Bosnische regeringen die het moeten ontgelden.

De uitvoerders van de politiek der ‘veilige gebieden’ komen er in *Srebrenica. Reconstructie van een oorlogsmisdaad* heel wat beter af. Honig en Both zijn vooral gearmeerd van UNPROFOR-bevelhebber luitenant-generaal Rupert Smith, die in het boek haast de status van visionair heilige krijgt. Van harde kritiek op Smiths militaire baas, luitenant-generaal Bernard Janvier, willen Honig en Both evenmin weten. Een van hun theses is dat de ‘Smith-Janvier strategie’ het Srebrenica-drama had kunnen voorkomen. Deze in het voorjaar van 1995 uitgedachte strategie voorzag in de aftocht van de blauwhelmen uit de geïsoleerde Oost-Bosnische enclaves. Eenmaal geconcentreerd in Centraal-Bosnië zouden de VN’ers veel minder kwetsbaar voor Bosnisch-Servische gijzelingsacties zijn en zelf tot hardere dwangacties kunnen overgaan. De internationale gemeenschap had echter, naar de mening van de auteurs, een collectieve plank voor het hoofd: men begreep niet waar Smith en Janvier eigenlijk naar toe wilden. De meeste westerse regeringen stelden de plannen van de beide VN-bevelhebbers gelijk aan het ‘laten vallen’ van de bedreigde enclaves. Volgens Honig en Both was dit een fatale misrekening, die leidde tot doormodderen en, uiteindelijk, de Srebrenica-tragedie.

In het verlengde van deze stelling beklemtonen Honig en Both de feitelijke onuitvoerbaarheid van de ‘safe-area’ mandaten, waarmee ook *Dutchbat* was opgezadeld. De eenheid van luitenant-kolonel Ton Karremans („een wat slungelige, 46-jarige man met een typisch Nederlands-militaire snor”) speelde geen uitgesproken heldenrol, aldus de auteurs. Maar ze benadrukken tegelijk de verzachtende omstandigheden, zoals de onwerkbaar VN-bureaucratie en de wurggreep die de Bosnische Serviërs op de bevoorrading van de enclave uitoefenden.

Norbert Both hielp in 1994 en 1995 EU-onderhandelaar Lord David Owen bij het onderzoek voor diens Joegoslavië-memoires, Balkan Odyssey. Mogelijk ver-

klaart dit deels waarom de auteurs zo ver meegaan met Owens frustraties over de verwerping van het Vance-Owen Peace Plan. Dit vredesplan ging uit van de opdeling van Bosnië-Herzegovina in tien min of meer etnisch homogene provincies. Honig en Both erkennen dat het Vance-Owen Peace Plan allesbehalve perfect was. Het was naar hun mening echter wel de minst slechte van alle politieke oplossingen voor het conflict. De verwerping van het opdelingsplan leidde tot een acuut politiek vacuüm, dat met de uitzichtloze ‘veilige gebieden’-aanpak ad hoc werd opgevuld. Kenmerkend voor de Owen'esque smaak van de auteurs vond ik overigens de ‘commerciële noot’ op bladzijde 238. De lezer vindt hier het bestel-adres voor de CD-ROM editie van David Owens memoires!

Keren we terug naar de beginvraag: is *Srebrenica. Reconstructie van een oorlogsmisdaad* het boek dat het RIOD-onderzoek overbodig maakt? Die aanspraak kunnen Honig en Both niet waarmaken, en wel om twee redenen. Ten eerste laat de bronvermelding veel te wensen over. De lezer vindt in de noten slechts reeds bekende bronnen, zoals het Debriefingsrapport, krantenartikelen en tv-documentaires. Enkele hoofdrolspelers hebben, blijkbaar, bij Honig en Both hun zegje gedaan. Zij mogen rekenen op een positief (of in elk geval gematigd) oordeel.

Ten tweede heeft het boek wat mij betreft een te hoog ‘if only’-gehalte. De auteurs redeneren dat het drama-Srebrenica niet zou hebben plaatsgevonden als de internationale gemeenschap het Vance-Owen Peace Plan had aangenomen; of als de strategie van Smith en Janvier een echte kans had gehad; of als de veelbelovende onderhandelingen tussen de Amerikaanse bemiddelaar Robert Frasure en de Servische president Slobodan Milosevic niet op het allerlaatste moment waren getorpedeerd.

Honig en Both schuiven zo de complexiteit van de internationaal-politieke en militaire werkelijkheid te gemakkelijk terzijde. Een voorbeeld moet volstaan. De auteurs breken herhaaldelijk een lans voor de al genoemde doodgeboren Smith-Janvier-strategie. Maar wat te doen ná het vertrek van de VN-contingenten uit de

kwetsbare enclaves, zoals deze strategie impliceerde? Volgens Honig en Both zou de stationering van een paar VN-waarnemers en *Forward Air Controllers* hebben volstaan om de Bosnische Serviërs (vooral met het luchtwapen) af te schrikken. Sterker nog, hun aanwezigheid zou een definitief einde hebben gemaakt aan een valse illusie, namelijk dat de grotere VN-contingenten in de enclaves zaten om ze militair te verdedigen.

Deze achteraf-redenering deed me een beetje denken aan de lijfspreuk van Blackadders hulpje Baldrick: „*I have a plan... a cunning plan*”. Honig en Both suggereren dat de simpele terugtrekking van de VN-contingenten uit de ‘*veilige gebieden*’ de eerste stap naar een alomvattende oplossing voor de oorlog zou zijn geweest. Die gedachtengang is me te kort door de bocht. Tegen de aanpak van Smith en Janvier valt een reeks politieke en praktisch-militaire bezwaren in te brengen. Ik wil er hier slechts twee noemen. Zouden de waarnemers en *Forward Air Controllers*, die de plaats van de VN-contingenten moesten innemen, niet nét zo kwetsbaar voor gijzelingen zijn geweest of wellicht zelfs nog kwetsbaarder? De VN-bevelhebbers zouden het ene probleem voor het andere hebben ingeruild: hoeveel waarnemers en *FAC*’ers offeren we op voor de goede zaak? Bovendien is het maar zeer de vraag of de moslims hun ‘levensverzekering’ – de blauwhelmen – zonder slag of stoot zouden hebben laten gaan.

Srebrenica. Reconstructie van een oorlogsmisdaad is een goede samenvatting. Het zet als eerste boek de belangrijkste gebeurtenissen rond de val van de enclave Srebrenica op een rijtje en maakt ze voor een breed publiek toegankelijk. De auteurs profiteren in dit opzicht van het primaat van de primeur. Maar Honig en Both hebben zeker niet het definitieve boek over het drama Srebrenica geschreven. Daarvoor moeten ze in de beschikbare 250 tekstbladzijden gewoonweg te veel witte plekken openlaten. Ironisch genoeg tonen ze daarmee juist aan hoe complex de materie wérkelijk is. Misschien is dat nog wel de grootste verdienste van dit boek.

drs. C.P.M. KLEP (SMG/KL)

The role of European naval forces

after the Cold War, door Gert de Nooy (ed.), 194 blz., Uitg.: Kluwer Law International, 's-Gravenhage 1996.

Prijs: f 47,50

ISBN: 90 4110 227 2

Het boek bevat bewerkingen van lezingen die zijn gehouden tijdens een symposium in november 1995 op het Instituut Clingendael. De bijdragen worden voorafgegaan door een inleidend artikel van de redacteur, terwijl het geheel is afgesloten met een opsomming van de belangrijkste conclusies.

De twee thema's die het boek beheersen, zijn de toekomstige strategie in Europese context en de consequenties ervan op het gebied van operationele en materiële ontwikkelingen, organisatie en structuur van de marines. Voor wat betreft de uitwerking zijn een drietal gebieden onderkend waarin deze thema's van toepassing zijn: de verdediging van vitale Europese belangen, het uitvoeren van politietaken en het voldoen en zonodig afdwingen van rechten gebaseerd op de VN-Conventie betreffende het Recht ter Zee. Aan het eerste gebied is – niet onbegrijpelijk – de meeste aandacht besteed.

Uit de vier hoofdstukken, waarin de vitale Europese belangen aan de orde komen, blijkt duidelijk de grote verdeeldheid tussen de (West-)Europese landen en waardoor het opstellen van een gezamenlijke strategie tot dusver niet mogelijk is gebleken. Intensieve samenwerking bij oefeningen lijkt het maximaal haalbare, de integratie van vlootseenheden is een uitzondering. De grotere Europese landen, pogen nog steeds een vloot in stand te houden, die (vrijwel) alle taken kan uitvoeren. Dit wordt nodig geacht om, als specifiek nationale belangen in het geding zijn, zelfstandig te kunnen optreden. Toch moest worden toegegeven, dat de oorlog om de Falkland-eilanden een *close run affair* was. In feite bezitten alleen de Verenigde Staten nog een vloot die alle taken kan uitvoeren en wereldwijd kan optreden. Een probleem vormt de omschakeling en het vermogen om – na de periode van de Koude Oorlog – niet alleen

blue water taken (beheersen van de zee) uit te voeren, maar ook *brown water* opdrachten (in het kader van vredesoperaties). De huidige wapensystemen blijken, zo werd gesteld, voor deze laatstgenoemde opdrachten soms maar beperkt bruikbaar te zijn.

Voor wat betreft de samenwerking tussen de Europese marines moest worden geconstateerd dat binnen de NAVO goede procedures zijn ontwikkeld en beoefend, maar dat de uitwisselbaarheid in materiële zin nog ver is te zoeken. Tevens blijken de schepen en systemen kwetsbaar voor eenvoudige wapens (bijvoorbeeld mijnen) te zijn.

Eventuele integratie tussen de West-europese marines zal slechts mogelijk kunnen worden, als daaraan voorafgaande een grotere politieke integratie is verkregen.

Voor het uitvoeren van politietaken is de situatie nog complexer omdat vrijwel ieder land op dit gebied afwijkende regels kent, waarbij zowel burger- als militaire instanties zijn betrokken en de belangen tussen de landen nogal eens tegenstrijdig blijken te zijn (bijvoorbeeld op het gebied van de zeevisserij). Er is hier nog een lange weg te gaan.

De handhaving van de VN-Conventie *On the Law of the Sea* (UNCLOS) ligt het moeilijkst. Verschillende Europese landen blijken de conventie nog niet te hebben ondertekend. Een Europese kustwacht zoals voorgesteld door het Europese Parlement is dan ook niet meer dan een idee op papier. Als eerste stap kan niet meer worden gesuggereerd dan een handboek en dat is wel een zeer mager resultaat.

Samenvattend valt te constateren dat het voor de Europese marines nog niet geheel duidelijk is wat de (gezamenlijke) toekomstige taken zijn, dat de samenwerking voornamelijk van procedurele aard is en dat voor een intensievere samenwerking slechts enkele aanzetten zijn gegeven. Het is nuttig van deze problematiek kennis te nemen; het boek geeft daartoe een goed overzicht.

T. DE KRUIJF, genm b.d.

Veteranen in Nederland

Onderzoek naar de gevolgen van oorlogservaringen; Tweede Wereldoorlog, Politionele Acties, Korea, door H.M. van der Ploeg en J.M.P. Weerts (red.), 212 blz, 16 afb., 35 tab. Uitg.: Swets & Zeitlinger Publishers, Lisse, 1995.

Prijs: f 45,00

ISBN: 90 2651 435 2

Het heeft lang geduurd voordat er onderzoek is verricht naar de gevolgen van oorlogservaringen bij militairen. In Nederland wordt vanaf het midden van de jaren tachtig door de Krijgsmacht onderzoek verricht onder VN-veteranen. Sindsdien is in Nederland de belangstelling gegroeid voor de gevolgen van oorlogservaringen bij veteranen in het algemeen en die van de Post Traumatische Stress Stoornis (PTSS) in het bijzonder. Een PTSS kan ontstaan nadat iemand een gebeurtenis heeft meegemaakt die buiten het patroon van de gebruikelijke menselijke ervaringen ligt en die duidelijk leed zou veroorzaken bij vrijwel iedereen. De groeiende belangstelling mag ook wel omdat uit internationale en nationale onderzoeksgegevens blijkt, dat minimaal twintig procent van de mensen die een traumatische gebeurtenis hebben meegemaakt op de een of andere wijze gedurende kortere of langere tijd lijden aan een PTSS.

Het onderzoek dat in het boek wordt beschreven wil in de allereerste plaats ertoe bijdragen dat meer bekend wordt over wat oorlogservaringen in het leven van veteranen en hun partners betekenen. Op die manier kan de basis voor erkenning worden verstevigd en kan het inzicht in de problematiek, waar deze mensen mee te maken hebben lang nadat de oorlog is beëindigd, worden vergroot. Daardoor wordt het mogelijk om adequate maatregelen op het gebied van de hulpverlening en de preventie te treffen. In een wereld waarin op vele plaatsen de fundamentele beginselen van de menselijke waarde worden geschonden en waarin jonge mannen en vrouwen als militair in dienst van de internationale gemeenschap de vrede proberen te verzekeren, vinden de ervaringen van oudere veteranen hun uiteindelijke betekenis en rechtvaardiging.

Het boek is opgebouwd rond het verslag van het onderzoek naar de lichamelijke en geestelijke gevolgen van oorlogservaringen bij oud-militairen die betrokken zijn geweest bij gevechtshandelingen tijdens de Tweede Wereldoorlog, de Politionele Acties in het voormalig Nederlands-Indië en de oorlog in Korea. Het boek bestaat uit twee delen. In het eerste deel wordt de historische context voor het onderzoek weergegeven. De inleiding geeft een overzicht van de zorg voor veteranen vanaf 1940. In hoofdstuk 2 beschrijft Teitler de algemene geschiedenis van de inzet van Nederlandse militairen bij gewapende conflicten sinds 1945. In hoofdstuk 3 behandelen Van de Goor & Siccama de veranderingen die zich hebben voorgedaan in de manier waarop gewapende conflicten tot stand komen. Daarbij wordt in het bijzonder gekeken naar de invloed van het wegvallen van de dreigende confrontatie tussen Oost en West in 1989. In hoofdstuk 4 beschrijft Binneveld op beknopte wijze de geschiedenis van de militaire psychiatrie. In hoofdstuk 5 geeft De Loos een verhandeling over de medische aspecten van oorlogservaringen.

Het tweede deel van het boek bevat de uitkomsten van het onderzoek onder leden van de Bond van Nederlandse Militaire Oorlogs- en Dienstslachtoffers (BNMO). Het onderzoek vond plaats in nauwe samenhang met een grootschalig onderzoek onder een a-selecte steekproef van oudere Nederlanders. De resultaten van de veteranen uit het grootschalige onderzoek worden vergeleken met de resultaten van het onderzoek onder BNMO-leden. In hoofdstuk 6 wordt een algemene inleiding gegeven over de doelstellingen en opzet van het onderzoek.

Het onderzoek bestaat uit twee fasen. In een eerste fase zijn de BNMO-leden schriftelijk om medewerking gevraagd. Zij konden hun medewerking verlenen door het invullen van een korte vragenlijst over hun oorlogservaringen, gezondheidsbeleving, post-traumatische klachten en gebruik van professionele hulp. Aan het eind van deze vragenlijst kon men zich aanmelden voor een vervolgonderzoek, de tweede fase. De resultaten van het eerste deel van het onderzoek zijn in hoofdstuk 6 beschreven. In hoofdstuk 7 komen de uitkomsten van het uitvoerige vervolgonderzoek aan de orde. Er wordt in detail

ingegaan op de oorlogservaringen, de aard van post-traumatische klachten en het gebruik van professionele hulp. Daarnaast wordt uitvoerig aandacht besteed aan het verloop van aanpassing en herstel in de naoorlogse periode, de betekenisverlening aan de oorlogservaringen en de rol van nieuwe ingrijpende gebeurtenissen voor de aanpassing van de veteranen op de lange termijn.

In hoofdstuk 8 wordt ingegaan op de mogelijke indirecte gevolgen van het oorlogsgeweld voor de vrouwelijke partners van de onderzochte BNMO-leden.

In hoofdstuk 9 worden de resultaten beschreven van elf persoonlijke interviews met BNMO-leden over hun ervaringen tijdens de terugkeer in de civiele samenleving, het verloop van de aanpassing en problemen op het gebied van de verwerking van het verleden.

Hoofdstuk 10 bevat een samenvatting en een beschouwing van de resultaten die in de voorgaande hoofdstukken zijn gepresenteerd. Tevens worden aanbevelingen gedaan ten aanzien van nazorg, preventie en beleid.

Hoofdstuk 11 bevat een epiloog waarin resultaten van enkele onderzoeken uit het buitenland zijn belicht. Ook worden enkele actuele ontwikkelingen op het gebied van de inzet van militairen beschreven.

In het eerste deel wordt in vogelvlucht op een prettig leesbare wijze de context van het onderzoek beschreven. Helaas valt hoofdstuk 5 daarbij uit de toon. In dit hoofdstuk wordt de wisselwerking tussen het fysiologische, neurologische en psychologisch functioneren op een zodanig specialistische wijze beschreven dat er voor de niet medisch geschoolde lezer, niet door te komen is. Natuurlijk ontkomen de onderzoekers er niet aan om in een boek dat is opgebouwd rond een verslag van een onderzoek, onderzoeksresultaten weer te geven. Zij doen dat door gebruik te maken van samenvattingen, door het vermelden van individuele ervaringen, door te verwijzen naar de context, op een zodanige wijze dat de lezer door de bomen het bos wel blijft zien.

De onderzoeksresultaten hebben duidelijk gemaakt dat een aanzienlijke groep nog altijd ernstige klachten heeft die in verband staan met hun oorlogservaringen. De resultaten maken ook duidelijk op welke

wijze velen jaren hebben geworsteld met hun klachten, op zoek naar solidariteit en erkenning. Ook is gebleken dat partners van militaire veteranen, en in sommige gevallen ook hun kinderen, zelf behoefte hebben aan hulp. Gelukkig kan men ook stellen dat mensen over een groot vermogen tot herstel beschikken; velen zijn hun ingrijpende ervaringen op eigen kracht te boven gekomen.

Een veel gehoorde klacht van veteranen is dat men zich miskend voelt. Uit de verhalen spreekt een behoefte om met respect tegemoet te worden getreden, een behoefte aan erkenning van de bijdrage die men toen heeft geleverd en een behoefte aan erkenning van de positie waarin veteranen thans verkeren.

Bijzondere aandacht gaat hierbij uit naar de rol die het ministerie van defensie speelt. Uit het onderzoek ontstaat een gemengd beeld. Enerzijds is er Defensie, de officiële instanties waar men een gebrek aan erkenning en aan begrip ervaart, anderzijds zijn er de Maatschappelijke Dienst en de Militaire Hospitalen, waar men in het algemeen zeer wel over te spreken is. Uitgesproken negatief is men over de keuringen en de daarbij betrokken artsen. Sommige veteranen spraken de hoop uit dat de onderzoekers de hen toevertrouwde informatie zo goed mogelijk zouden gebruiken, ten behoeve van begrip en erkenning voor jongere generaties veteranen. Mede in dat licht bezien wordt het boek van harte aanbevolen.

drs. J. TERPSTRA, kol mpsd

Steenwijk als militaire stad

door T.A. Krijger, 156 blz. geïll.

Uitg.: Sectie Militaire Geschiedenis KL (SMGKL), Den Haag 1996 (brochurereeks no. 17).

Prijs: f 19,95

ISBN: 90 7067 744 X

Gewoontegetrouw stelt de SMGKL een boekje samen als een plaats zijn garnizoensfunctie verliest. Dit is ook het geval met de stad Steenwijk, waar in 1996 de daar aanwezige kazerne werd gesloten.

Weliswaar behoort de oostelijk van de stad gelegen Johannes Postkazerne ook tot het grondgebied van de gemeente en is in 1996 als administratieve eenheid een garnizoen Steenwijk ontstaan, de sluiting van de Johan van den Kornputkazerne heeft wel tot gevolg dat de militairen grotendeels uit het stadsbeeld is verdwenen.

De opzet van het boekje is inmiddels bij vele lezers bekend; eerst een overzicht van de geschiedenis van de stad en vervolgens de lotgevallen van de in het garnizoen aanwezige eenheden en militairen. De garnizoensgeschiedenis is van recente datum, want eerst in 1938 vindt in Steenwijk troepenlegering plaats. De kazerne is dan nog niet gereed en men moet zich voorlopig behelpen met een leegstaande fabriek. In januari 1940 wordt eindelijk de van der Kornputkazerne in gebruik genomen. Het zijn echter de Duitsers die aanvankelijk van deze toentertijd moderne kazerne profijt trekken. Het daadwerkelijke gebruik van de kazerne door Nederlandse troepen begint eigenlijk pas na de Tweede Wereldoorlog. De strategische positie van Steenwijk op een belangrijke nadering naar Friesland heeft tot gevolg dat de stad in het begin van de Tachtigjarige Oorlog de twijfelachtige eer heeft genoten regelmatig te zijn belegerd en veroverd. In latere tijden is de vesting doorgaans met weinig strijd in andere handen overgegaan.

Vermakelijk is de destijds gevoerde discussie over de juiste schrijfwijze van de naam van den Kornput. Uiteindelijk was een ministeriële beslissing nodig. Uit een recente dissertatie blijkt dat het toch nog fout was.

De naoorlogse periode gaat grotendeels over 45 Pantserinfanteriebataljon; dit bataljon is in 1957 door nummerwisseling ontstaan uit 423 Bataljon Infanterie en is in 1994 opgeheven. Evenals elders vindt de feitelijke sluiting van de kazerne later plaats, omdat om verschillende redenen eerst nog aan andere eenheden tijdelijk onderdak moet worden geboden.

De vele wisselingen van eenheden en namen in de afgelopen jaren vereist een goede kennis van de organisatie om de draad van het verhaal niet kwijt te raken; een enkel organisatieschema zou hier niet

hebben misstaan. Bij de beschrijving van de naoorlogse jaren krijgen oefeningen, inspecties en wedstrijden de meeste aandacht, terwijl ontwikkelingen op het gebied van het leefklimaat, de opleidingen of van de infrastructuur slechts terloops aan de orde komen. Van andere etablissementen in gebruik bij de Koninklijke landmacht, is alleen het garnizoensbureau vermeld.

Hier moet eerlijkheidshalve wel worden vermeld dat de behandelde onderwerpen doorgaans de meeste belangstelling hadden van de militaire autoriteiten en vermoedelijk ook beter zijn geboekstaafd. Ondanks deze bemerkingen krijgt de lezer een aardig beeld van het wel en wee van een parate eenheid in de Koude Oorlog periode.

Dit boekje zal zeker zijn weg vinden bij zowel de militairen die in Steenwijk gelegerd waren als anderen die in dit onderwerp geïnteresseerd zijn. Voor de prijs hoeft men het niet te laten.

T. DE KRUIJF, genm b.d.

KEN UW PROFESSIONE!

OF SPREEKT VEILIGHEIDSBELEID U AAN . . .

. . . WORD LID VAN DE KVBK!

Waarom lid worden?

De veiligheidssituatie in de wereld is voortdurend aan veranderingen onderhevig en het spectrum waarin de krijgsmacht slagvaardig moet kunnen optreden is veel breder geworden. De techniek en de militaire doctrines maken vele ontwikkelingen door.

Militairen, academici en beleidsmakers moeten bijblijven, kennis nemen van de nieuwe ontwikkelingen, maar ook de lessen uit de krijgsgeschiedenis begrijpen.

De KVBK maakt dit voor u mogelijk: Het is de doelstelling van de KVBK!

Een vereniging met diversiteit

De Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap werd opgericht op 6 mei 1865. De Militaire Spectator verscheen zelfs al in 1832.

De voordrachten die de KVBK organiseert zijn zeer gevarieerd. Zo worden lezingen gehouden door commandanten (o.a. van vredesoperaties) en door stafofficieren, maar ook door bevelhebbers. Tevens zijn er inleidingen door wetenschappers en ambassadeurs en eveneens door ministers en volksvertegenwoordigers.

De onderwerpen lopen uiteen van internationale militaire samenwerking en defensienota's tot moderne oorlogvoering en gewapende conflicten.

Thema's van bijeenkomsten:

"De Golfoorlog", "Peacekeeping in Cambodja", "De vrijheid van meningsuiting in de krijgsmacht", "The peacemaking process between Israel and its neighbours", "Bericht uit Joegoslavië", "The military dimension of the WEU", "Luchtmobiel optreden", "The proliferation of small arms", "Herstructurering en inkrimping van de krijgsmacht", "The importance of airpower", "Humanitaire interventie", "Developments in maritime strategy".

Wat biedt de KVBK?

- Voordrachten door militairen, politici en wetenschappers, uit binnen- en buitenland, met gelegenheid voor discussie.
- Mars in Cathedra, het orgaan van de KVBK, met verenigingsnieuws, samenvattingen van voordrachten en discussies.
- De Militaire Spectator, een kwaliteitsblad op het gebied van veiligheidsbeleid, defensie en militaire geschiedenis, al meer dan 160 jaar.
- Jaarlijkse prijzen voor de beste eindschrijven van KMA en KIM.
- Toekenning van een legpenning aan publicisten over krijgswetenschappelijke onderwerpen.

Aanmelding:

Vul onderstaande antwoordkaart in.
Het lidmaatschap bedraagt f40,- per jaar.
(voor cadetten, adelborsten en studenten: f 25,-)

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP

Brasserskade 227a 2289 PA Rijswijk

Secretariaat KVBK:

Instituut Defensie Leergangen

Brasserskade 227a 2289 PA Rijswijk

Tel. 015-2152702 - Fax 015-2152728

AANMELDING NIEUW LID

Ondergetekende meldt zich hiermee aan als lid.

Naam en voorletters: _____

Registratienummer/Collegekaartnummer: _____

Straat: _____

Postcode: _____ Plaatsnaam: _____

Actief dienend officier KL/KLu/KM: Ja/Nee *

Opleidingsinstituut: _____

(plaats) _____ (datum) _____

(handtekening) _____

*) Doorhalen wat niet van toepassing is.